

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyriometodějská teologická fakulta
Institut sociálního zdraví

Aplikovaná psychoterapie a inovace v sociální práci



Samota a bezdomovectví

Diplomová práce

Olomouc 2024

Autor práce: Bc. Alena Krejčí

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Zdeněk Meier, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 22. 04. 2024

.....

Poděkování

Děkuji především participantům za jejich ochotu podílet se na výzkumu této diplomové práce. Velmi děkuji rovněž svému vedoucímu Ing. Mgr. Zdeňku Meierovi, Ph.D. za podnětné vedení této práce, jeho trpělivost a vstřícnost.

Abstrakt

Klíčová slova: samota, osamění, bezdomovectví, sociální izolace

Tato diplomová práce se zabývá vzájemnými vztahy mezi třemi klíčovými sociálními fenomény, samotou, osaměním a bezdomovectvím.

Teoretická část práce se věnuje diskusi o různých aspektech samoty a osamění a rozdílů těchto pojmů. V teoretické části se dále pojednává o specifikách bezdomovectví. Teoretická část tvoří základ pro část praktickou. Pro empirickou část byla zvolena kvalitativní výzkumná metoda, konkrétně polostrukturované rozhovory. Praktická část práce pak obsahuje analýzu rozhovorů, které umožňují získat hlubší pochopení emocí a potřeb osob bez domova v kontextu těchto fenoménů.

Výsledky této práce mají potenciál přispět k lepšímu porozumění dynamice volitelné samoty, nedobrovolné samoty a osamění mezi lidmi bez domova. Dále mohou poskytnout cenné informace pro identifikaci možností intervencí a podpory, které pomohou zlepšit psychosociální zdraví a kvalitu života této zranitelné skupiny. Výstupy by mohly být užitečné pro organizace a instituce pracující s lidmi bez domova, a pomoci ve vytváření efektivnějších programů podpory.

Abstract

Keywords: Solitude, Loneliness, Homelessness, Social Isolation

This thesis examines the interrelationships between three key social phenomena, loneliness, solitude and homelessness.

The theoretical part of the thesis discusses the different aspects of loneliness and solitude and the differences between these concepts. The theoretical part further discusses the specifics of homelessness. The theoretical part forms the basis for the practical part. For the empirical part a qualitative research method was chosen, namely semi-structured interviews. The practical part of the thesis then includes an analysis of the interviews, which allows to gain a deeper understanding of the emotions and needs of homeless people in the context of these phenomena.

The results of this thesis have the potential to contribute to a better understanding of the dynamics of elective solitude, involuntary solitude and loneliness among homeless people. Furthermore, they can provide valuable information to identify opportunities for interventions and support to help improve the psychosocial health and quality of life of this vulnerable group. The findings could be useful for organisations and institutions working with homeless people and assist in designing more effective support programmes.

Obsah

Úvod	9
1 Teoretická část	10
1.1 Samota a její definice.....	10
1.1.1 Rozdíl mezi dobrovolnou a nepřírozenou samotou.	11
1.1.2 Prožívání samoty.....	12
1.1.3 Důsledky a rizika spojená se samotou	13
1.1.4 Jak prožívat samotu a co může pomoci zvládat samotu	14
1.2 Osamění	14
1.2.1 Různé varianty osamělosti	15
1.2.2 Prožívání osamění.....	16
1.2.3 Strategie zvládnání osamění	18
1.2.4 Osamění a bezdomovectví	19
1.3 Bezdomovectví	20
1.3.1 Definice a charakteristika	20
1.3.2 Domov a jeho význam	23
1.3.3 Domov v prostředí bezdomovectví.....	24
1.3.4 Porozumění bezdomovectví.....	25
2 Metodologie	27
2.1 Výzkumné otázky a cíl práce	27
2.2 Metody	27
2.3 Participanti	29
2.4 Kritéria výběru	30
2.5 Sběr Dat	32
2.6 Nahrávání a anonymizace dat	34
2.7 Analýza dat	35

2.7.1	Analýza jednotlivých rozhovorů.....	35
2.7.2	Společná analýza.....	36
2.8	Etika výzkumu	36
3	Empirická část.....	37
3.1	Life story interview.....	37
3.1.1	Nejkrásnější vzpomínka.....	37
3.1.2	Nejhorší zážitek	38
3.1.3	Bod obratu.....	39
3.1.4	První vzpomínka z dětství.....	40
3.1.5	A další významná vzpomínka z dětství.....	41
3.1.6	Významná vzpomínka na pubertu	43
3.1.7	Vzpomínka z dospělosti.....	44
3.1.8	A ještě jedna významná vzpomínka.....	45
3.1.9	Jak vidíte budoucnost.....	47
3.1.10	Kdo, jednatel, instituce nebo organizace ovlivnilo váš život.....	48
3.1.11	Světový názor, politika, hodnoty	51
3.1.12	Víra	53
3.2	Tematická analýza.....	56
3.2.1	Rodinné vazby a vztahy	56
3.2.2	Ostatní vztahy – přátelství	60
3.2.3	Zaměstnání / Finance	62
3.2.4	Domov / Bydlení.....	63
3.2.5	Záliby	64
3.2.6	Zdravotní problémy a z toho plynoucí omezení	66
3.2.7	Zkušenosti s alkoholem v životech účastníků.....	67
3.2.8	Téma samoty a osamění.....	68

3.3	Diskuse.....	70
3.3.1	Implikace	77
3.3.2	Limity práce.....	80
4	Závěr	82
5	Seznam literatury	83
6	Přílohy.....	99

Úvod

Téma samoty a bezdomovectví je velmi aktuální a komplexní problém, který se dotýká mnoha aspektů lidského života. Ve své práci se zaměřuji na zkušenosti osob, které prošly různými fázemi bezdomovectví a nyní žijí v sociálním zařízení s potřebou podpory druhé osoby. Toto specifické prostředí umožňuje hlouběji proniknout do problematiky samoty a osamění, které mohou být pro tyto osoby zásadními životními tématy.

Důvodem, proč jsem si vybrala právě toto téma, je nedostatečné zpracování problematiky samoty a osamění u lidí bez domova v odborné literatuře v České republice. Ačkoli se obvykle uvádí, že lidé bez domova trpí samotou a cítí se osamělí, hlubší analýza tohoto fenoménu často chybí. Na druhé straně, zahraniční studie potvrzují, že samota a osamění jsou významnými faktory v životech lidí bez domova, ale také upozorňují na to, že běžné výzkumné metody pro většinovou společnost nejsou na tuto populaci plně aplikovatelné (Bower et al., 2018 & Rokach, 2005).

Zaměření práce na tento fenomén vychází z mého profesního zázemí a osobních zkušeností s prací s lidmi bez domova. V průběhu mé praxe jsem si všimla, že samota je často neoddělitelnou součástí jejich zkušenosti. Vnímám, že mnozí z nich vykazují pocity smutku a touhy po lidském kontaktu, které jsou často skryté. Tato práce proto klade důraz na pochopení, jak se samota a osamění odlišují a prolínají v jejich životech, a jaké faktory mohou tyto stavy ovlivňovat.

Cílem této práce je také navrhnout, co by mohlo být nápomocné pro zlepšení jejich situace. V rámci teoretické části a praktického výzkumu se zaměřím na otázky, jaká je žitá zkušenost lidí bez domova se samotou a osamělostí a zda existují rozdíly v prožívání samoty a osamění mezi těmito lidmi. Tímto přístupem chci přispět k lepšímu porozumění a možným řešením, které by mohly vést ke zlepšení jejich kvality života.

Práce Samota a bezdomovectví tedy nejen, že reflektuje moje profesní zkušenosti, ale také nabízí hlubší vhled do životů lidí, kteří jsou často na okraji společnosti.

1 Teoretická část

Pojmy samota a osamění se často používají zaměnitelně, ale mají odlišné nuance ve významu, které jsou důležité pro pochopení rozdílu v lidské zkušenosti.

Osamění se obvykle vztahuje na pocit izolace nebo odloučení, který je subjektivně vnímán jako negativní a nepříjemný. Tento termín často popisuje stav, „*kdy jedinec cítí kvantitativní anebo kvalitativní nedostatky ve svých sociálních vztazích, což může vést k pocitu, že jeho potřeba pro sociální interakci a přijetí není naplněna*“ (Hawkley & Cacioppo, 2010, Perlman & Peplau, 1981).

Na druhé straně samota může mít širší spektrum významů. Může být chápána jako objektivní stav bytí fyzicky samotným, ale také jako subjektivní zkušenost, která nemusí být nutně negativní. Samota může být považována za příjemný a užitečný čas strávený sám se sebou, což umožňuje jedinci prostor pro osobní růst, reflexi a duchovní obnovu. Toto pozitivní vnímání samoty je často spojeno s emocionální zralostí a nezávislostí (Long & Averill, 2003).

Rozdíl mezi těmito dvěma termíny tedy spočívá ve vnímání a vlivu na jedince. Osamění je často vnímáno jako negativní stav nedostatečného sociálního zapojení, zatímco samota může nabídnout prostor pro osobní rozvoj a může být dokonce vyhledávána pro její potenciální přínosy.

1.1 Samota a její definice

Otevřený pohled na samotu umožňuje různé interpretace a přístupy. To může být užitečné v komplexním a rozmanitém prostředí bezdomovectví, kde se každý jedinec může setkávat s unikátními výzvami a potřebami.

Podle různých autorů, jako jsou (Long & Averill, 2003, Larson, 1990, Burger, 1995) může mít samota různé podoby a podle (Long & Averill, 2003) znamená samota duševní stav svobody vůči sobě samému, což naznačuje složitost vnitřního prožívání. Larson, 1990 vidí samotu jako formu komunikačního oddělení od ostatních, což ukazuje na její sociální aspekty. Naopak (Burger, 1995, Morland et al., 2023) chápou samotu jako absenci sociální interakce a fyzickou izolaci od ostatních, což ukazuje na její vnější

projevy. Tato různorodost v definicích a projevech samoty činí tuto zkušenost složitou a měnící se podle kontextu a individuálního vnímání.

Jedním z projektů, který nám ukazuje složitost samoty, je Patologie samoty, řízený profesorkou Barbarou Taylor na University of London. Tento projekt se zabýval zdravotními aspekty samoty od 17. století po současnost a zkoumal, kdo nás doprovází, když jsme sami. Články k tomuto projektu se věnovaly různým aspektům spojeným se samotou, včetně melancholie, vnímání, genderových a společenských rozdílů a izolace. I když se témata lišila, naznačovala, že samota byla v průběhu staletí stále aktuálním tématem a zkušeností, kterou je obtížné zcela objasnit (Morland et al., 2023).

Williams, Ch. (2023) se zabývá samotou v kontextu vědy a studené války, klade důraz na samotou jako prostor, kde jedinec může být autentický a sám sebou. Současně se odkazuje na pozitivní a negativní vlivy, které se samotou mohou souviset. Toto bytí je svobodné a nezávislé, což může pro druhé působit jako podezřelé a nebezpečné místo. Současně však samota poskytuje příležitost pro morální a duchovní reformu.

Pozitivní a negativní aspekty samoty vystihuje shrnutí (Morland et al., 2023, p.2), že: „*Samota je zkušenost, která je zároveň intenzivně osobní a zároveň univerzální, požehnání i prokletí, symptom i lék.*“

1.1.1 Rozdíl mezi dobrovolnou a nepřírozenou samotou.

Samota, dobrovolná samota a nedobrovolná samota, popisují různé zkušenosti související se samotou, každá má své vlastní důsledky a výsledky.

Samota je široký pojem, který označuje stav. Není ani ze své podstaty pozitivní, ani negativní a může nabídnout řadu emocionálních zážitků v závislosti na individuálním vnímání a kontextu. Samota může usnadnit osobní růst, sebereflexi, kreativitu a rozvoj vlastního já. Je uznávána pro své potenciální výhody, jako je poskytování prostoru pro svobodu, kreativitu a duchovní intimitu (Long & Averill, 2003).

Dobrovolná samota je, když se jedinec aktivně rozhodne být sám. Tato forma samoty je často vyhledávána pro specifické účely, jako je seberegulace, produktivita, osobní růst nebo prostě užívání si vlastní společnosti. Lidé mohou vyhledávat dobrovolnou samotou, aby se zapojili do činností, které vyžadují koncentraci, nebo aby našli klid a relaxaci mimo sociální svět. Je charakterizována touhou být sám a je spojena s pozitivními

psychologickými výsledky, jako je zvýšená kreativita, vnitřní klid a sebeobjevování (Galanaki, 2012, Iyer & Chakravarty, 2020).

Pokud samotu vyhledáváme dočasně, kdy potřebujeme reflexi, provádíme důležité změny nebo stojíme před životními rozhodnutími, lze ji považovat za samotu dobrovolnou. Tato dobrovolná samota poskytuje odpočinek, prostor pro introspekci a možnost soustředění se na sebe samého, bez vnějšího vlivu, a umožňuje uspokojit potřebu jednotlivce záměrně ovlivňovat, s kým a jak interaguje (Treppe & Masur, 2020).

Na druhou stranu, nedobrovolná samota nastává, když je člověk sám kvůli situacím, které nemůže ovlivnit. To může být důsledkem sociálního odmítnutí, nedostatku sociálních dovedností nebo vnějších situací, které jedince izolují. Nedobrovolná samota, kterou můžeme nazvat izolací, úzce souvisí s pocitem osamělosti a může vést k negativním emočním stavům, jako je smutek, úzkost a deprese. Nedostatek volby v této záležitosti a nenaplněná touha po sociální interakci odlišuje nedobrovolnou samotu od jejího dobrovolného protějšku. To ukazuje, jak je důležité se zabývat situacemi, kdy se lidé cítí osamoceni (Rodriguez et al., 2023, Detrixhe et al., 2014).

Nedobrovolná samota často snižuje příležitosti pro pozitivní sociální interakce, což může dále prohlubovat pocity samoty a izolace. Výzkumy ukazují, že když se lidé snaží navázat sociální vztahy a zapojí se do komunitních aktivit, může to pomoci zmírnit účinky nedobrovolné samoty a izolace. To přispívá k lepšímu duševnímu zdraví a celkové pohodě (Rodriguez et al., 2023, Detrixhe et al., 2014).

Nedobrovolná samota je způsobena vnějšími okolnostmi, jako je izolace. Izolace od ostatních jednotlivců byla a je využívána především ve vězeňství jako způsob trestu. Občas ji používají v mírnější formě i rodiče nebo jiná institucionalizovaná zařízení, nejen vězení (Burger, 1995). Samotu, kterou si jedinec nevybere, lze zažít nuceně nebo i dobrovolně například v extrémních pracovních podmínkách. Od 50. let 20. století probíhal výzkum důsledků extrémní samoty vzhledem k praktikám výslechů vězňů a později právě v souvislosti s náročnými pracovními výkony pilotů nebo astronautů (Williams, Ch., 2023).

1.1.2 Prožívání samoty

Složité vztah mezi prohlašováním, že si někdo užívá samotu a skutečným prožíváním samoty, byl zkoumán v různých studiích, které odhalily, že výroky jednotlivců o jejich samotě mohou někdy maskovat skryté pocity osamělosti. Tento rozpor mezi vnímaným požitkem ze samoty a skutečnou osamělostí může pramenit z několika psychologických a sociologických faktorů.

Výzkumníci jako (Detrixhe et al., 2014) tvrdí, že skutečná pozitivní samota, kde si člověk skutečně užívá samotu, je dosažitelná pouze tehdy, když je jedinec bezpečně připoután. To naznačuje, že bezpečné připoutání je nezbytné pro prožívání skutečné samoty, což znamená, že ti, kteří tvrdí, že si samotu užívají, ale ve skutečnosti jsou osamělí, mohou postrádat bezpečné připoutání.

Long & Averill, (2003) diskutují o tom, jak se psychologové často zaměřují spíše na negativní aspekty osamělosti než na pozitivní aspekty samoty. Tento důraz může přispět k rozporu mezi požadavky jednotlivců na prožívání samoty a jejich vlastními pocity osamělosti, protože pozitivní potenciál samoty není plně uznán nebo pochopen.

Galanaki, (2012) zkoumá myšlenku, že někteří jednotlivci mohou tvrdit, že si užívají samotu, když ve skutečnosti prožívají osamělost. Tato situace může vzniknout z neochoty jednotlivců komunikovat s okolím, což vede k subjektivním zkušenostem osamělosti, i když nejsou fyzicky sami.

Westberg, (2013) popisuje, jak se lidé pohybují ve společenských konstruktech a diskurzech, aby interpretovali své zkušenosti a tvrdili, že si užívají samotu prostřednictvím výmluv, nemocí a ospravedlňování svobody a seberealizace. To naznačuje, že společenské tlaky a očekávání mohou ovlivnit jednotlivce, aby zobrazili svou samotu v určitém světle, i když to odporuje jejich skutečným pocitům.

1.1.3 Důsledky a rizika spojená se samotou

Tato kapitola se zabývá negativními důsledky, které nedobrovolná samota může mít na psychické a fyzické zdraví, jako jsou zvýšené riziko deprese, úzkosti, srdečních chorob a oslabená imunita.

Burger, (1995) uvádí, že stávající studie ukazují, že samota může mít různý dopad na pohodu jednotlivce, a to buď pozitivní nebo negativní. Jak jednotlivce ovlivňuje čas strávený v izolaci, může záviset na jeho obecném přijetí samoty.

Williams, Ch. (2023) poukazuje na to, že výzkum smyslové deprivace, kde mimo jiné byla zahrnuta právě nedobrovolná samota, ukázal, že lidský jedinec, který je nucen být izolován od svého fyzického prostředí, není schopen úplně se odtrhnout od širších okolních situací a kulturních vlivů, které formují jeho zkušenost. Zkušenost s nedobrovolnou samotou se může lišit. V některých případech může být izolace zdrojem stresu a psychické náročnosti, zejména pokud je člověk odříznut od běžných smyslových a vnímavých stimulů. Na druhé straně v určitých okolnostech může samota nabídnout klid a relaxaci. Rozdíly závisí na konkrétních podmínkách a osobních zkušenostech jednotlivce. Samota může mít pozitivní nebo negativní dopad na duševní a fyzické zdraví jednotlivce.

1.1.4 Jak prožívat samotu a co může pomoci zvládat samotu

Strategie a důležité aspekty samoty jsou různorodé a mohou významně přispět k osobnímu růstu a pohodě jedinců.

Je důležité najít a vytvořit prostředí, které umožní zdravé a efektivní prožívání samoty. Také je klíčové pochopit, že potřeba samoty se může lišit v různých fázích života (Long & Averill, 2033). Rozvoj seberegulačních schopností a využití samoty pro produktivitu jsou klíčové pro pozitivní zkušenosti se samotou (Iyer & Chakravarty, 2020). Praxe mindfulness mohou pomoci zmírnit nepohodlí během náročných chvil samoty (Weinstein et al., 2023).

Samota nabízí jedinečnou příležitost pro introspekci, sebepoznání a kreativní činnost, což může vést k hlubokému osobnímu růstu (Long & Averill, 2003, Weinstein et al., 2023). Změna vnímání samoty z negativního na pozitivní může významně zlepšit zkušenost s ní a vést ke zvýšení pozitivního afektu během samoty (Rodriguez et al., 2023). Autonomní, dobrovolná samota může snížit negativní účinky samoty a souviset s nižším stresem a vyšším uspokojením nezávislosti (Weinstein et al., 2023).

Tyto strategie a aspekty samoty poskytují ucelený pohled na to, jak jedinci mohou efektivně využívat a zvládat samotu pro svůj osobní a kreativní rozvoj. Přístupy zahrnují jak techniky seberegulace, tak i hlubší pochopení osobních potřeb a přání.

1.2 Osamění

Osamění je definováno jako subjektivní, negativní pocit, který vzniká z rozdílu mezi skutečnými a požadovanými sociálními vztahy, což vede k pocitu izolace. Tento koncept byl rozpracován mnoha autory, včetně (Perlman & Peplau, 1981), kteří se zabývali různými aspekty osamění (Seo et al., 2020).

Další definice popisuje osamění jako bolestivou zkušenost vyplývající z nesplněných intimních potřeb nebo nesouladu sociálních sítí (Pourriyahi, 2021).

Osamění je také vnímáno jako odlišná entita od sociální izolace, samoty a deprese, s různými dimenzemi popsány v literatuře. Autoři jako (Hawkley & Cacioppo, 2010, Perlman & Peplau, 1981) rozpracovali tento složitý emocionální stav z různých perspektiv včetně psychologie, neurologie a filozofie (Cummins, 2020).

Existenciální osamění je definováno jako vnímání sebe samého jako vnitřně odděleného od ostatních a je charakterizováno pocitem izolace a prázdnoty (Yalom, 2020). Tento koncept je zdůrazněn v kontextu zdravotní péče, kde je důležité rozpoznávat a řešit existenciální osamění (Bolmsjö et al., 2019).

Tyto definice ukazují na široké vnímání pojmu osamění, který přesahuje jednoduché vysvětlení jako pouhého nedostatku sociálních kontaktů.

1.2.1 Různé varianty osamělosti

Osamění lze klasifikovat do několika různých kategorií, což umožňuje lépe pochopit jeho rozmanité projevy a přístupy k jeho řešení. Několik studií popisuje různé typy osamění, jejichž rozlišení pomáhá identifikovat specifické aspekty a potřeby jednotlivců, kteří osamění prožívají.

Emocionální osamění vzniká, když jedinci chybí blízký vztah nebo intimní spojení, zatímco sociální osamění odkazuje na nedostatek širší sociální sítě nebo pocit nedostatečné příslušnosti k sociální skupině (Cacioppo & Hawkley, 2009).

Situační osamění je dočasný stav, který může být vyvolán určitými životními událostmi nebo změnami, jako je smrt blízkého nebo stěhování.

Chronické osamění je trvalé a může mít hlubší psychologické příčiny a dopady (Grover, 2022).

Tento typ osamění může být vyvolán ztrátou blízké osoby, což vede k pocitům izolace a emocionální prázdnoty. Tento stav může být zvláště náročný, protože se jedinec musí vyrovnat nejen s absencí, ale i se ztrátou podpory a porozumění (Van Baarsen et al., 1999).

Vnější osamění je způsobeno fyzickou izolací od ostatních, zatímco vnitřní osamění je prožíváno i v přítomnosti dalších lidí a je způsobeno subjektivním pocitem odloučenosti a nepochopení (Tiwari, 2012, Cacioppo, & Cacioppo, 2013, Dahlberg, 2007).

Tato různorodá klasifikace osamění umožňuje lépe pochopit, jak jednotlivé typy osamění ovlivňují lidi a jaké strategie mohou být nejefektivnější pro jejich zvládnutí. Porozumění těmto rozdílům je klíčové pro poskytování cílené podpory a intervencí zaměřených na zmírnění osamění u různých jedinců a v různých situacích.

1.2.2 Prožívání osamění

Osamění lze prožívat různými způsoby, které odrážejí vliv různých sociálních, psychologických a environmentálních faktorů. Zde jsou některé klíčové způsoby, jakými lidé mohou osamění prožívat.

Děti mohou prožívat osamění v kontextu rodinného a školního prostředí, což může ovlivnit jejich sebepojetí a sociální vztahy. Osamění v dětství může vést k různým emocionálním, sociálním a behaviorálním problémům, které mohou zasahovat do sebeúcty, depresí, sociální úzkosti, vztahů s vrstevníky a celkové adaptace (Asher et al., 1984).

Adolescenti mohou prožívat osamění v souvislosti s vztahy s rodiči, zejména když nedostávají dostatečnou ochranu a podporu. Tito mladí lidé často prožívají silnější osamělost než jejich vrstevníci (Laursen & Hartl, 2013). Také mohou zažívat osamění skrze pocity sociální izolace, emocionální prázdnoty a nedostatku spojení s vrstevníky (London et al., 2007, Woodhouse, et al., 2012).

Dospělí mohou osamění prožívat skrze strukturu, zahrnující kognitivní, afektivní a konativní prvky. Toto prožívání může být buď konstruktivní nebo destruktivní, podle toho, jak jsou si lidé vědomi svých pocitů, jak emocionálně reagují a jaké strategie používají při zvládnutí svých sociálních interakcí a prostředí (Kulaieva, 2022, Böger, et al. 2018).

Osamění rodičů se liší od osamění v jiných skupinách a má přímé i mezigenerační dopady na duševní zdraví rodičů i dětí. Toto osamění je zvláště výrazné u rodičů dětí s chronickými onemocněními nebo postižením, u rodičů – imigrantů, příslušníků etnických menšin, a také u sociálně vyloučených nebo jinak marginalizovaných skupin (Nowland, et al., 2021).

Starší dospělí mohou osamění prožívat jako pocit prázdného prostoru, nedostatek společnosti a pocit odpojení od ostatních (Sunwoo, 2020, Tijhuis et al. 1999). U starších dospělých může osamění zhoršit stávající zdravotní problémy, včetně kognitivního úpadku a snížení mobility. Zvláště u těchto skupin je osamění spojeno s vyšším rizikem depresivních symptomů a nižší kvalitou života (Nicholson, 2012).

Jedinci trpící chronickou bolestí a pečovatelé mohou prožívat osamělost kvůli pocitům izolace a nedostatku porozumění ze strany ostatních. Každá z těchto skupin používá různé způsoby zvládnání této situace, které se liší svou účinností (Rokach et al., 2018).

Osamění vězňů přesahuje fyzickou izolaci a zahrnuje prožitky hlubokého existenciálního opuštění a beznaděje, které podtrhují běžné rysy osamění v různých vězeňských kontextech, jako jsou různorodost podmínek a situací, které mohou ve věznicích nastat (Schliehe et al., 2021).

Lidé v sociálních zařízeních, jako jsou domovy pro seniory, zařízení pro osoby s postižením, nebo domovy se zvláštním režimem, mohou pociťovat osamělost i přesto, že žijí ve společenství. Tento pocit může vznikat kvůli rozdílům mezi očekávanými a skutečnými sociálními vztahy a kvůli sociální izolaci, která může v těchto prostředích nastat (Alspach, 2013, Nicholson, 2012).

Osamění může významně ovlivnit i životy lidí bez domova, neboť sociální vztahy, které tvoří, jsou často založeny primárně na základě hierarchie v jejich komunitách a získávání zdrojů než na emocionální podpoře (Hejnal, 2013). Bower et al. (2018) uvádí, že tyto založené vztahy a sociální hierarchie v bezdomoveckých komunitách mohou přispět k tomu, že se lidé opětovně vracejí do bezdomovectví, protože hledají známé sociální struktury a zdroje, které jim dříve pomáhaly.

Osamění je spojeno s řadou negativních důsledků a rizik, které zasahují jak psychologickou, tak fyzickou oblast zdraví jedince. Několik studií upozorňuje

na specifické problémy, které mohou vyplynout z prožívání osamělosti. Osamění je často spojováno s depresí, úzkostí, nižšími úrovněmi štěstí a spokojenosti, stejně jako se zvýšeným rizikem vzniku psychických onemocnění. Tyto negativní emocionální stavy mohou vést k dalším komplikacím, včetně zhoršení stávajících zdravotních stavů (Tiwari, 2013).

Chronické osamění může vést k řadě fyzických zdravotních problémů, včetně obezity, kardiovaskulárních onemocnění, vysokého krevního tlaku, vysokého cholesterolu, a dokonce i k vyššímu riziku předčasné smrti (Brummett et al., 2001). Tyto problémy mohou být způsobeny jak přímými fyziologickými účinky stresu spojeného s osaměním, tak sníženou motivací k udržování zdravého životního stylu.

Osamění může vést k omezení sociálních kontaktů a interakcí, což zase může vyústit v sociální izolaci. Tento cyklus může být sebedestrukční, protože osamělí lidé se mohou cítit méně schopní navazovat a udržovat vztahy, což dále prohlubuje jejich pocit izolace.

Identifikace a řešení osamění, zejména u ohrožených skupin, je klíčové pro minimalizaci jeho dopadů. Různé intervenční strategie, včetně zlepšení sociálních dovedností, posílení sociální podpory, zvýšení příležitostí pro sociální kontakt a řešení maladaptivního sociálního poznání, byly navrženy jako způsoby, jak zmírnit osamění a jeho negativní důsledky (Grover, 2022).

1.2.3 Strategie zvládnání osamění

Terapeutické intervence mohou pomoci vyrovnávat se s osamělostí. Kognitivně-behaviorální terapie (CBT) je jednou z účinných metod, které mohou pomoci lidem změnit způsob, jakým vnímají a reagují na osamělost. Tato terapie může zahrnovat techniky zaměřené na přehodnocení negativních myšlenek a přesvědčení o sociálních interakcích a osobní hodnotě (Hickin, et al. 2021).

Trénink sociálních dovedností a zvýšení sociální podpory jsou také klíčové. Tyto strategie mohou zahrnovat skupinové aktivity nebo terapie, které pomáhají lidem rozvíjet a upevňovat mezilidské vztahy a také zlepšit jejich schopnost navazovat nové kontakty (Bouwman et al., 2017, Hutton et al., 2021).

Během lockdownů v důsledku COVID-19 bylo zjištěno, že zvládnání emocí a udržování sociálních vztahů bylo spojeno se snížením pocitů osamělosti, zatímco

používání strategií zaměřených na řešení problémů bylo spojeno se zvýšením pocitů osamělosti (Wegner et al., 2022).

Při návrhu intervencí proti osamělosti je důležité zvážit typ (skupinový či individuální), způsob (online či osobně), délku trvání, délku sezení, interakce mezi sezeními a aktivní účast účastníků (Morrish et al., 2023).

Online programy zaměřené na rozvoj sociálních sítí a adaptaci, které pomáhají lidem přizpůsobovat jejich očekávání od vztahů tím, že je učí omezovat nerealistické požadavky a přijímat realističtější pohled na mezilidské vztahy, se ukázaly jako účinné v boji proti celkové osamělosti. Tyto programy mají spíše dlouhodobý vliv, nikoli okamžité účinky na denní úroveň osamělosti (Bouwman et al., 2017).

Někteří jednotlivci bez domova se mohou snažit zvládnout osamění skrze vývoj sebevědomí a porozumění, zatímco jiní mohou upřednostňovat distancování se a popírání jako způsob, jak zvládnout svou situaci (Rokach, 2005). Také domácí zvířata mohou hrát důležitou roli v poskytování přijetí a snižování pocitů osamělosti, což může zlepšit duševní zdraví osob bez domova (Rew, 2020).

Tyto strategie nabízejí různé přístupy k zvládnání osamělosti a mohou být přizpůsobeny individuálním potřebám a okolnostem jednotlivců.

1.2.4 Osamění a bezdomovectví

Osamění u lidí bez domova je spojeno s řadou negativních důsledků a rizik, které mohou vážně ovlivnit jejich duševní i fyzické zdraví (Bower et al, 2018).

Osamění u lidí bez domova je často spojeno s emocionálním stresem, sociální neadekvátností, mezilidskou izolací, jako důsledek sociální izolace a stigmatizace (Rokach, 2004). Tato kombinace může vést k závažným psychickým problémům, včetně depresí a úzkosti a dalších problémů spojených s duševním zdravím (Rokach, 2006). Výzkumy ukazují, že osamění může zhoršovat fyzické zdraví a podporovat vznik a zhoršení chronických zdravotních problémů, jako jsou srdeční onemocnění a hypertenze, které mohou negativně ovlivnit celkovou pohodu lidí bez domova (Bower et al, 2018).

Osamělost u lidí se zkušeností s bezdomovectvím může mít odlišnou podobu a intenzitu ve srovnání s hlavní populací, což podle (Bower et al., 2018) zdůrazňuje

potřebu specifických přístupů při jejím zjišťování a řešení v této skupině. Nicméně, určité podobnosti v pocitech osamělosti lze najít i při jiných zásadních změnách v životě, jako je opuštění domova kvůli stěhování do nového města nebo země. Stejně tak, ztráta bydlení v kontextu bezdomovectví může vyvolávat srovnatelné pocity izolace a ztráty, což ukazuje na obecnou povahu situační osamělosti popsanou (Tiwari, 2013).

Příčiny osamění a bezdomovectví se mohou částečně překrývat, obzvláště ve sférách sociálního vyloučení a mentálního zdraví (Rokach, 2004).

1.3 Bezdomovectví

V této kapitole se zaměřím na pojem bezdomovectví, kde definuji různé formy bezdomovectví a jejich příčiny, a rovněž se budu věnovat pojetí domova jako vztahového místa.

1.3.1 Definice a charakteristika

V této části se věnuji bezdomovectví, které představuje celosvětový sociální problém, který ovlivňuje všechny společnosti bez ohledu na jejich hospodářskou úroveň nebo geografickou polohu (Marinucci et al., 2023). Jak uvádějí (Hradecký a kol., 2007, Springer, 2000) termín **bezdomovectví** sám o sobě nese jistou definici, přičemž v různých jazycích existují odlišné výrazy pro lidi bez domova, které odrážejí kulturní a sociální nuance daných společností. V češtině se jedná o pojem bezdomovec, najdeme i slovo *houmelesák*, podle anglického *The Homeless*. Ve francouzštině je to *Les Sans-abri* nebo *Le Clochard*, v angličtině také *The Vagrant* a v němčině *der Obdachloser*. Tyto termíny mohou nést od neutrálních po pejorativní konotace, což ovlivňuje vnímání a přístup k dané problematice.

Springer (2000) se zabývá definicí bezdomovectví napříč zeměmi, kulturami, pojetím, protože bezdomovectví představuje problém, jenž se dotýká všech společností bez ohledu na jejich hospodářskou úroveň, politickou situaci, nebo geografickou polohu. Fenomén bezdomovectví je komplexní a multidimenzionální, ovlivněný širokou škálou faktorů včetně ekonomických podmínek, sociální politiky, přírodních katastrof a sociálního vyloučení.

Diskutuje nad pojmem bezdomovectví a člověkem jako jedincem bez stabilního přístřeší, člověkem žijícím na ulici, ve veřejných či soukromých přístřešcích. Zmiňuje různé klasifikace bezdomovectví a hovoří o různých formách jako jsou osoby žijící v nevyhovujících bytových podmínkách nebo ty, které jsou ohroženy ztrátou domova.

Nabízí definice a klasifikace bezdomovectví a rozlišuje mezi různými formami a stupni tohoto fenoménu. Tyto klasifikace poskytují užitečný rámec pro pochopení rozmanitosti situací, ve kterých se lidé bez domova mohou nacházet. Přístupy k definování se liší v závislosti na lokálních politikách a dostupných zdrojích. Uvádí jednotlivé příklady.

Skryté bezdomovectví: Zahrnuje osoby, které žijí s rodinnými příslušníky nebo přáteli, protože si nemohou dovolit vlastní přístřeší. Tento typ bezdomovectví je často obtížně identifikovatelný a kvantifikovatelný. **Rizikové bezdomovectví:** Tato kategorie zahrnuje osoby, kterým hrozí ztráta přístřeší, například v důsledku vystěhování nebo vypršení nájemní smlouvy. **Nevyhovující bydlení:** Tato skupina zahrnuje osoby žijící v podmínkách, které nesplňují základní standardy kvality bydlení, například kvůli nedostatečnému vybavení nebo špatnému stavu bytu. **Chronické bezdomovectví** je definováno jako stav, kdy jedinec nebo rodina žije bez stabilního přístřeší po dlouhou dobu, často s přetrvávajícími zdravotními, mentálními nebo sociálními problémy. **Cyklické bezdomovectví** se týká jedinců, kteří se stávají opakovaně bezdomovci kvůli neustálým krizovým situacím v jejich životě. Mohou získat přechodné bydlení, ale po nějaké době se ocitnou bez domova znovu.

V České republice rozlišil formy bezdomovectví (Hradecký a kol., 2007) na skryté, potenciální a zjevné, což také poskytuje rámec pro pochopení různých úrovní a projevů tohoto sociálního jevu. **Zjevné bezdomovectví** je nejviditelnější formou, kde jsou osoby bez domova snadno identifikovatelné na základě vnějších znaků, jako jsou oblečení a osobní věci. Tito lidé často žijí na veřejných místech, jako jsou parky, opuštěné objekty nebo veřejná nádraží, a obstarávají si obživu žebráním, krádežemi nebo sběrem z popelnic. Ačkoli jsou velmi viditelní, tvoří pouze podskupinu lidí bez domova. **Skryté bezdomovectví** zahrnuje osoby, které nejsou na první pohled jako osoby bez domova rozpoznatelné. Tyto osoby se snaží udržet slušný zevnějšek a skrývat svůj životní styl. Žijí v ubytovnách nebo dočasném ubytování v sociálních službách. Snaží se o životní změnu většího nebo menšího charakteru nebo naopak proplovávají v systému sociálního

zabezpečení bez výrazných změn a využívají různé formy sociálního ubytování. Skrytí bezdomovci tvoří větší skupinu než zjevní bezdomovci. **Potenciální bezdomovectví** se týká osob, které aktuálně nejsou bez domova, ale bezdomovectví jim hrozí z různých důvodů, jako je riziko ztráty zaměstnání, domácí násilí, nebo zdravotní problémy. Tato skupina zahrnuje široké spektrum lidí, včetně mladých lidí z dětských domovů, osob vracejících se z výkonu trestu, nebo lidí se závislostmi. Tyto osoby mohou mít momentálně zajištěné bydlení, ale jejich situace je nestabilní a nejistá.

Zatímco některé klasifikace se zaměřují na specifitější aspekty, jiné, jako je ETHOS, (European Typology of Homelessness and housing exclusion) poskytují široký přehled o různých formách bezdomovectví a bytového vyloučení.

Klasifikace ETHOS je významným evropským pokusem o standardizaci definic bezdomovectví a bytového vyloučení napříč Evropou. ETHOS byla vyvinuta Evropskou federací národních organizací pracujících s lidmi bez domova (FEANTSA). Tato typologie poskytuje široký, ale detailně rozdělený pohled na problematiku bezdomovectví a bytového vyloučení, aby umožnila srovnatelnost dat napříč státy a zlepšila pochopení a řešení tohoto problému na evropské úrovni.

ETHOS rozlišuje čtyři hlavní kategorie. **Bez střechy:** Osoby spící na ulici nebo v nouzovém přístřešku, na noclehárnách. **Bez bytu:** Osoby, které žijí v azylových domech, jednotlivci i rodiny, ubytovnách pro imigranty apod. **S nejistým ubytováním:** Osoby s nejistým, neadekvátním, dočasným ubytováním, nebo osoby ohrožené domácím násilím. **Nevyhovující bydlení:** Osoby žijící v extrémně špatných bytových podmínkách, squatech nebo v situaci bytového vyloučení z jiných důvodů, např. diskriminace.

Definice jsou různé, ale obecně se shodují na absenci stabilního a přiměřeného bydlení.

Jak jsem uvedla na začátku kapitoly, v různých jazycích nalezneme různá názvosloví, kde lze najít význam ztráty bydlení, jako střechy nad hlavou, ale můžeme vnímat i význam ztráty domova. Podle principů FEANTSA je domov chápán na třech úrovních: jako fyzický prostor, který rodina nebo jednotlivec může opravdu používat, jako místo pro budování sociálních vztahů; a jako právní nárok na užívání daného prostoru. Pokud člověk není schopen využívat alespoň jednu z těchto úrovní domova, považuje se za osobu bez domova (Edgar et al, 2004).

1.3.2 Domov a jeho význam

Ztráta domova jako fyzického prostoru je nejčastěji chápána jako ztráta střechy nad hlavou, místa, kde jsme byli zvyklí žít. Fyzický prostor tedy znamená konkrétní místo, nejčastěji dům nebo byt. Ztráta domova právně znamená, že přicházíme o zákonné právo bydlet na tomto místě, což může být kvůli neplacení nájemného, vystěhování nebo konci nájemní smlouvy. Otázkou však zůstává, co přesně ztrácíme, když přijdeme o domov jako o místo existenciálního ukotvení (Gibas, 2017).

Bezdomovectví tedy může představovat jednu z nejvíce zásadních výzev pro koncept domova.

Gibas (2017), který se zabývá studiem domova, uvádí, že tento pojem je úzce spojen s fenomenologickým přístupem, který domov vidí jako klíčové místo pro naši existenci a pocit ukotvení. Domov je místem, kde se formují naše každodenní zkušenosti a identita, a kde panují důvěrné vztahy v rodinném nebo komunitním kruhu.

Domov může být chápán jako útočiště, které nám nabízí bezpečí a soukromí a jeho ztráta může být velmi bolestivá nejen z materiálního, ale především z emocionálního hlediska. Současně, z kritické perspektivy, je domov nahlížen také jako místo možných konfliktů a sociální nespravedlnosti. Pro někoho může být domov zdrojem pozitivních emocí a prostoru pro osobní rozvoj, zatímco pro jiné může představovat izolaci a odcizení. Tato dualita ovlivňuje, jak lidé domov vnímají a jak se v něm cítí. Domov se pro některé jedince nestává místem bezpečného ukotvení a pozitivního vztahu, ale místem konfliktu, násilí, nebo sociálního vyloučení a jeho ztráta nemusí být zásadní (Gibas, 2017).

Douglas (1991) rozšiřuje diskusi o domově tím, že ho popisuje jako místo, které je pod naší kontrolou a kde se cítíme součástí něčeho většího, jako je rodina nebo komunita. Domov podle ní vytváříme skrze různá pravidla a zvyky, která nám pomáhají udržet rodinu pohromadě a v bezpečí.

Gibas (2017) i Douglas (1991) poukazují na to, že domov je mnohem více než jen místo k životu. Je to soubor vztahů, pocitů a zkušeností. Toto rozšíření pojmu domova naznačuje, že vytvoření domova může probíhat nejen prostřednictvím fyzického místa, ale i skrze pocit společenství a bezpečí, nalezeného v daném prostředí.

Nicméně z kritických přístupů, které (Gibas, 2017) popisuje, a ze způsobu, jakým jsou domov a místo konceptualizovány v současných sociálních vědách, lze vyvodit, že chápání domova je komplexní a mnohvrstevnaté, a neomezuje se pouze na tradiční materiální strukturu domova v podobě domu nebo bytu. A navozuje otázku, zda si mohou lidé bez domova vytvořit domov v netradičních podmínkách, jako jsou veřejná prostranství nebo sociální zařízení.

1.3.3 Domov v prostředí bezdomovectví

Ve výzkumu domova v bezdomoveckém prostředí v České republice přispěli (Toušek, 2013, Vašát, 2012 a, 2012 b, Hejnal, 2014) svými unikátními pohledy, které odrážejí jejich různé teoretické pozadí. Tato diverzita vede k různým, někdy i protikladným interpretacím toho, jak může být domov chápán v kontextu bezdomovectví.

Toušek (2013) konstatuje, že prostředí, ve kterém lidé bez domova žijí, nemůže být definováno jako domov. Jeho studie ukazuje, že z pohledu osob bez domova neexistuje prostor, který by mohl být považován za domov v tradičním smyslu slova.

Naproti tomu (Vašát, 2012a, 2012b) přistupuje k tématu domova z jiného úhlu. Odmítá tradiční definice bezdomovectví a navrhuje nový způsob myšlení o lidech, kteří nemají konvenční domov. Podle (Vašát 2012 a, 2012 b) si mohou lidé bez domova vytvářet alternativní formy domova, které jsou bohaté na sociální vztahy a vzájemnou podporu, což naznačuje možnost existence domova i mimo klasické bydlení.

(Hejnal, 2014) zkoumá, jak vnímání domova mezi bezdomovci souvisí s jejich sociálním postavením a vazbami. Jeho výzkum odhaluje, že objekt, squat, ve kterém lidé bez domova společně sdílejí prostory, může být pro některé vnímán jako domov, díky pevným sociálním vazbám a pocitu bezpečí, což ovšem závisí na pozici jedince v sociální struktuře bezdomovecké skupiny. Také zdůrazňuje, že přestože určité prostory mohou být vnímány jako domov některými bezdomovci, nemusí to nutně platit pro všechny, a že vztah bezdomovců k prostoru je komplexní a zahrnuje jak fyzické, tak sociální a emoční aspekty.

Z těchto rozličných pohledů vyplývá, že v kontextu bezdomovectví je pojem domova složitý, silně subjektivní prožitek a především variabilní, protože vezmeme-li v úvahu

definice FAENTSA, dosáhnout v bezdomoveckém prostředí všech třech faktorů bydlení, právní a pocitový v jeden okamžik, nebude jednoduché.

Studie autorů jako (Toušek, 2013, Vašát, 2012a, 2012b, Hejnal, 2014, Neale et al, 2015) představují, že i když je bezdomovectví často vnímáno jako jedna z nejextrémnějších forem sociálního vyloučení a izolace, ve skutečnosti se v prostředí bezdomovectví objevují silné sociální vazby, rutiny, vzpomínky a smyslové zkušenosti. Tyto sociální interakce a soubory vztahů, pocitů, praktik a zkušeností naznačují, že i lidé bez domova si dokážou vytvářet smysl sounáležitosti a ukotvení, a to i v netradičních nebo dočasných prostředích. Tato schopnost adaptace a vytváření smysluplných sociálních struktur v prostředí, kde bychom očekávali hlubokou izolaci a absenci vazeb, představuje významný prvek lidské odolnosti a touhy po sounáležitosti, a to i v případě bezdomovectví, jako formy extrémního sociálního vyloučení, jak o něm píše (Hradecký & Hradecká, 1996).

1.3.4 Porozumění bezdomovectví

Somervill (2013) definuje bezdomovectví jako stav, který zahrnuje nejen nedostatek přístřeší nebo bydlení, ale také deprivaci v řadě různých dimenzí, fyziologické, emocionální, teritoriální, ontologické a duchovní. Somervill (2013) zdůrazňuje, že bezdomovectví nelze napravit pouhým poskytnutím bydlení, ale je třeba se zabývat všemi jeho rozměry. Dále kritizuje současný systém, který vysvětluje bezdomovectví kombinací tzv. strukturálních a individuálních faktorů, a místo toho navrhuje, že pro pochopení bezdomovectví je nezbytné zabývat se životními příběhy lidí bez domova. Zdůrazňuje význam chápání bezdomovectví jako multidimenzionálního a příběhového stavu.

Protože příčiny bezdomovectví často zahrnují rodinné problémy, domácí a sexuální násilí, zkušenosti s traumatickými událostmi, závislosti, vězení, chudobu, kriminalitu, viktimizaci, duševní onemocnění, (Nooe, & Patterson, 2010) je pro hlubší pochopení bezdomovectví nezbytné zabývat se celými životními příběhy lidí bez domova, nikoli jen vybranými epizodami bezdomovectví (Sommervill, 2013).

Nejen příčiny, ale také důsledky bezdomovectví v kontextu ztráty a osamění jsou rozmanité, a mají významný vliv na duševní i fyzické zdraví jedinců, kteří tento stav prožívají. Bezdomovectví často zahrnuje mnohočetné a vrstevní se ztráty včetně ztráty

fyzického bezpečí a soukromí, místa pro odpočinek a interakce, ekonomické nezávislosti a odchýlení od hlavních společenských hodnot, což vede k izolaci a osamění. Tyto ztráty mohou vyvolat závažné psychologické důsledky, jako je nízké sebevědomí, deprese a nedostatek sociálních podpor, které jsou zhoršeny traumatem získávání základních potřeb v nebezpečném a nepředvídatelném prostředí (Vágnerová, 2005, Williams, S., 2010, Mabhala et al., 2017).

Dokonce i lidé, kteří po zkušenosti s bezdomovectvím získali veřejné bydlení, mohou nadále pociťovat osamělost nebo udržovat vazby s komunitou a službami pro lidi bez domova. Tyto vztahy mohou významně ovlivňovat jejich každodenní život a celkovou pohodu (Duchesne, & Rothwell, 2015, Bower et al., 2018, Gaboardi, 2022).

Dlouhodobé bezdomovectví, které souvisí s věkem, trestní minulostí, závislostmi, duševními problémy, může dále vést k výrazné duševní zátěži a zkušeností s rozvinutou závislostí a depresivními symptomy (Caton et al., 2011, Vágnerová a kol., 2018).

Chudoba zhoršuje osamění tím, že omezuje účast na sociálních setkáních, může utvářet pocit hanby, stigmatu, a osamění (Marinucci et al., 2023).

Tento komplexní pohled na bezdomovectví zdůrazňuje potřebu multidisciplinárního přístupu, který zahrnuje nejen ekonomické, sociální, zdravotní a legislativní strategie, ale také terapeutické přijetí člověka. Přizpůsobení intervencí podle individuálních příběhů a potřeb jednotlivců je nezbytné pro hledání cest a pomoci jednotlivým lidem bez domova (Sommervill, 2013).

2 Metodologie

V této kapitole je nejprve popsáno, jak se formovaly výzkumné otázky z práce s daty. Následně je zde vysvětlena metodologie Life Story Interview, která posloužila jako hlavní zdroj inspirace pro zpracování. A rovněž principy tematické analýzy. Dále jsou představeny demografické charakteristiky účastníků, postup při výběru účastníků a sběru dat, anonymizace dat, detailní kroky provedené při analýze a zásady etického přístupu v rámci výzkumu.

2.1 Výzkumné otázky a cíl práce

Základní otázky tohoto výzkumu jsou zakotveny v epistemologickém přístupu výzkumníka, který aplikuje fenomenologii pro pochopení osobních a unikátních zážitků účastníků, a rovněž k interpretaci významů, které participanti přikládají svým zkušenostem. Úspěšnost těchto výzkumných otázek závisí na ochotě účastníků otevřeně a jasně popsat, jak vnímají a jaké mají zkušenosti se samotou a osamělostí v jejich životech (Tikhonov, 2023).

Prvotní otázka, která vyvstala již při prvním kontaktu s daty, se zaměřuje na žitou zkušenost osob bez domova se samotou a osamělostí.

Jakou zkušenost mají lidé bez domova se samotou a osamělostí?

Z opakovaného poslechu a čtení rozhovorů, a po zohlednění jejich obsahu, se objevila sekundární otázka.

Existují rozdíly v prožívání samoty a osamění v životech lidí bez domova?

2.2 Metody

Tato diplomová práce se opírá o metodologii tematické analýzy a využití polostrukturovaných rozhovorů. Rovněž je inspirována metodou Life story interview (dále jen LSI) od Dana McAdamse, která poskytuje vhled do osobních příběhů participantů. LSI, jako kvalitativní metoda, je využita pro sběr dat (Tavel a kol., 2012).

Ve výzkumu jsem využila kombinaci kvalitativních metod pro sběr a analýzu dat. Základem byly polostrukturované rozhovory, které měly původně jasnou strukturu, ale v průběhu se staly mnohem flexibilnějšími, což umožnilo účastníkům lépe vyjádřit své

myšlenky a pocity. Tento přístup vycházel z původního rozhovoru vedeného formou polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Postupně se každý z participantů v určité fázi odklonil od připravených a zadávaných otázek, což vedlo k narativnímu vyprávění. Participantů opakovali příběhy, které vyprávět chtěli, které jsou pro ně svým způsobem bezpečné. Odpovídat na otevřené otázky jim naopak dělalo těžkosti, tedy jsme přebíhali od otevřených, polootevřených až uzavřených otázek, dle jejich momentálních potřeb. V těchto rozhovorech participantů hovořili více o svých tématech, což umožnilo vhled do jejich preferovaných osobních příběhů. Tato data mi poskytla materiál pro tematickou analýzu (Hendl & Remr, 2017, s. 215-217).

Abych výzkum lépe strukturovala a zvýšila vypovídací schopnost výzkumu, zařadila jsem do studie metodu Life Story Interview (LSI), která spočívala ve vedení druhého kola rozhovorů. Tyto rozhovory byly analyzovány nejen na základě samotné struktury otázek, ale také pomocí tematické analýzy, která byla aplikována na všechny shromážděné rozhovory. Tento přístup mi umožnil hlubší porozumění zkoumanému tématu a poskytl komplexní pohled na žité zkušenosti účastníků výzkumu.

Důvodem výběru LSI byla skutečnost, že původní rozhovor zahrnoval jen některé aspekty životních příběhů, a naopak LSI využívá polostrukturované otázky, které zahrnují určité fáze života, které se zdají být zásadní. Snadněji tak lze navést participanty k vyprávění a odpovědím, které umožňují porozumět a zachytit osobní zkušenost v životním příběhu pomocí jednotlivých událostí, ale také jako celku. Metoda LSI, životního rozhovoru, nabízí prostor pro reflexi a osobní vyprávění, které je pro účastníky přirozenější a emotivnější. Otázky LSI jsou snadněji uchopitelné a srozumitelné, což umožňuje lépe proniknout k prožitým zkušenostem a pocitům během celého životního příběhu. Metoda LSI se zaměřuje na shromažďování a analýzu osobních příběhů lidí k pochopení jejich životních zkušeností a identity. Lze ji využít u různých skupin se silným životním příběhem. Vybrala jsem si ji rovněž proto, že bezdomovectví s sebou přináší nejeden rozmanitý životní příběh. Příběh, který je často právě spojen s významnými životními událostmi, traumaty a životními obraty, s čímž právě LSI pracuje. Současně otevírá svými otázkami nenásilnou formou i okamžiky, které lidé ve svých vyprávěních nezmiňují (Tavel a kol., 2012).

Tematická analýza je flexibilní a široce používaná metoda pro identifikaci, analýzu a zpracování vzorců (témat) ve shromážděných datech. Je užitečná ve výzkumech

s problematikou bezdomovectví, kde umožňuje porozumění zkušenostem a narativům lidí bez domova (Mabhala et al., 2017) a je tak relevantní a efektivní pro výzkum v prostředí bezdomovectví. Tato metoda byla využita v obou typech rozhovorů.

Analýza rozhovorů začala přepisem nahrávek, pro kterou jsem využila program Microsoft – Outlook. Bylo zapotřebí několika poslechů pro úpravu správného přepisu. Následně bylo nezbytné věnovat pozornost významům a nuancím v příbězích, a současně stále hlídat správnost přepsaného textu s nahrávkou a případné nesrovnalosti opravovat. Důležitá byla pečlivost ve čtení jednotlivých transkriptů rozhovorů, aby byly co nejlépe identifikována témata a propojující vzorce (Hendl & Remr, 2017. s. 215).

Nejdříve byly přepisovány otevřené rozhovory, postupně za sebou. Byly generovány počáteční kódy na základě důležitých rysů, které byly relevantní pro výzkumné otázky. Témata byla tvořena na základě doslovného vyjádření účastníků (zakotvené přímo ve slovech účastníka) i interpretativní (založené na jeho interpretaci). Tento krok pomáhal organizovat data do smysluplných skupin. Podle podobných, souvisejících rysů, které se objevovaly v textu, jsem vytvořila počáteční kódy. Z těchto kódů jsem sestavila témata.

K textům jsem se vrátila, abych si mohla ověřit a upřesnit, zda je nebo není potřeba témata upravit, některá rozdělit, jiná sloučit. Pro každé téma je vypracován popis, který vysvětluje, co téma zahrnuje a jaký má význam ve vztahu k celkovému účelu jeho analýzy. Ve finální analýze výzkumu se každému tématu přiřadí příklady z rozhovorů, včetně přímých citací. Reflektuje se jejich význam v kontextu existující literatury a teorie (Braun & Clarke, 2008).

2.3 Participanti

Výzkumný vzorek byl složen z obyvatel Domova se zvláštním režimem (dále jen Domova), specializujícího se na lidi se zkušeností s bezdomovectvím, kteří mají kvůli svému životnímu příběhu a v některých případech kvůli problémovému chování potíže s přijetím nebo udržením si pobytu v jiných sociálních zařízeních. Domov je sociální služba, která se specializuje na cílovou skupinu mužů a žen bez domova nad 26 let, jak mobilní, tak imobilní, s omezenou soběstačností z důvodů chronických psychických onemocnění, demence nebo závislosti na návykových látkách, kteří potřebují pravidelnou podporu od jiných osob. Domov se zaměřuje na ty, kteří prožívali bezdomovectví v jeho různých formách, včetně života na ulici, pobytu na sociálním lůžku, v léčebnách

dlouhodobě nemocných, azylových domech nebo na ubytovnách, kde je zvýšené riziko sociálního vyloučení nebo omezená doba poskytování podpory. Hlavním posláním Domova je zajistit klientům podmínky pro důstojný život, minimalizovat rizika dalšího sociálního propadu nebo zhoršení zdravotního stavu, pomoci klientům udržet nebo obnovit osobní péči, sociální a komunikační dovednosti, zajistit klientům přístup ke službám, úřadům, lékařům a dalším institucím, které mohou přispět k řešení jejich situace, podporovat klienty v zapojení do aktivit Domova, místní komunity a ve znovunavázání kontaktu s rodinou či přáteli. V České republice existuje pět zařízení tohoto typu, které provozuje Armáda spásy v České republice, z. s. V Domově je zajištěna jak sociální a pečovatelská péče, tak zdravotní péče (Armáda spásy [on-line]).

Zvláštní režim je zaměřen na řešení kritických situací, hrubého porušování domovního řádu, spojených s problémy se závislostmi, agresí, hygienou, aj. (Interní směrnice Domova, 2022).

Obyvatelé Domova jsou v různých věkových skupinách, z různých prostředí i různých míst. Sociální služba je specifická a službu využívají lidé napříč krajem i republikou. Struktura různorodosti tím byla zajištěna (Novotná in Novotná a kol., 2019).

2.4 Kritéria výběru

Základním kritériem pro zařazení do výzkumu byla přímá zkušenost s bezdomovectvím. Toto kritérium zajistilo, že výzkumný vzorek bude reprezentovat autentické zkušenosti lidí, kteří prožili situaci bezdomovectví.

Druhé kritérium byl pobyt účastníků ve specifickém typu sociální služby, konkrétně „Domova se zvláštním režimem“. Tento typ zařízení funguje jako domov pro osoby s bezdomoveckou minulostí, včetně těch s omezenou mobilitou, chronickými duševními onemocněními, demencí nebo závislostmi, kteří vyžadují pravidelnou asistenci.

Třetím kritériem byla ochota podílet se na výzkumné práci a vést rozhovor.

V rámci výzkumu bylo také provedeno vyloučení některých skupin. Výzkumný vzorek úmyslně nezahrnoval osoby s demencí a ty, kteří mají oslabené kognitivní funkce, jako je paměť nebo řeč. Toto rozhodnutí bylo učiněno s ohledem na potřebu zabezpečit, že participanti budou schopni poskytnout informace, které jsou relevantní a spolehlivé

pro účely výzkumu. Řečové schopnosti a přítomnost vážných projevů demence byly posuzovány ihned při prvním kontaktu s potenciálními účastníky.

Z třiceti čtyřech obyvatel Domova jsem oslovila celkem třináct, z nichž s rozhovorem souhlasilo sedm mužů a jedna žena, což odpovídá genderové struktuře obyvatel Domova a obecnému poměru mužů a žen v situaci bezdomovectví. Věkové rozmezí participantů bylo od 54 do 75 let. (viz tabulka č. 1)

Proces ověřování souhlasu a kritérií zahrnoval nejen vyjádření souhlasu zájemců s účastí v rozhovoru, ale také jejich souhlas s náhledem do jejich dokumentace. Tento krok byl nezbytný k ověření, zda zájemci splňují stanovená kritéria pro zařazení do výzkumu. Náhled do dokumentace odhalil případ problému s pamětí u jednoho zájemců, což vedlo k vyloučení této osoby z výzkumného vzorku. Další zájemce rozhovor nakonec odmítl. Konečný počet participantů zůstal 5 mužů a 1 žena. (viz tabulka č.1)

Kritéria výběru zajistila, že výzkumný vzorek byl tvořen osobami, které jsou nejen ochotny a schopny sdílet své zkušenosti, ale jejichž příběhy poskytují informace relevantní pro získání odpovědí spojených s cíli mé diplomové práce.

Zároveň tento přístup umožnil vyloučit osoby, u kterých by účast ve výzkumu mohla být komplikována jejich zdravotním stavem nebo schopnostmi. Výzkum byl prováděn s respektem k právům a bezpečnosti lidí, kteří se na něm podíleli, což je základní požadavek pro etickou akceptovatelnost vědeckých studií (Novotná in Novotná a kol., 2019).

Tabulka č. 1

Demografické údaje, věk, den konání prvního rozhovoru, pohlaví, rodinný stav poskytlí všichni participanti, vzdělání a doba pobytu v Domově byla získána z dokumentace.

Věk	Pohlaví	Rodinný stav	Vzdělání	Doba pobytu v Domově	Identifikace pro tuto práci
54	Muž	Svobodný	vyučen	Od 2018 2023 úmrtí	P1 Jarda
69	Muž	Rozvedený	Střední s maturitou	Od 2022 2023 úmrtí	P2 David
68	Muž	Rozvedený	základní	Od 2020	P3 Tonda
72	Muž	Rozvedený	vyučen	Od 2020 2023 úmrtí	P4 Čestmír
67	Muž	Svobodný	vyučen	Od 2022	P5 Petr
75	Žena	Rozvedená	základní	Od 2018	P6 Magdaléna

2.5 Sběr Dat

Přístup k terénu výzkumu byl pro mě bezproblémový, vzhledem k tomu, že jsem zaměstnána v organizaci provozující Domovy, které byly předmětem výzkumu. Získání souhlasu od kolegů proběhlo hladce, což mi umožnilo efektivně plánovat a realizovat sběr dat. Při získání souhlasu participantů pro účast ve výzkumu jsem účastníkům vysvětlila,

že jako ředitelka Domova jsem osobně zapojena do sběru dat. Tento krok byl klíčový pro zajištění transparentnosti a pro budování vzájemné důvěry. Zdůraznila jsem, že i přes mou pozici bude zachována absolutní důvěrnost veškerých sdělených informací. Ujistila jsem účastníky, že stejně jako celý náš pracovní tým Domova dodržují pravidla mlčenlivosti, a to nejen v kontextu běžné sociální práce, ale obzvláště v rámci této výzkumné práce.

Vysvětlila jsem, že respektování jejich soukromí a ochrana osobních údajů jsou pro mě prioritou a že tato zásada mlčenlivosti se vztahuje na všechny aspekty našeho společného působení v Domově. Takový přístup pomohl posílit důvěru účastníků ve výzkumný proces a motivovat je k otevřené a upřímné účasti, což bylo nezbytné pro získání pravdivých a relevantních dat.

Tímto způsobem jsem nejen vysvětlila svou roli a důležitost mlčenlivosti, ale také jsem zdůraznila, že takový přístup je ve výzkumech důležitý a přispívá ke kvalitě práce.

Při volbě konkrétního zařízení pro výzkum jsem pečlivě zvážila všechny pro a proti využití Domova, v němž pracuji, oproti zařízení v jiném městě. Z mé pozice jsem v Domově pravidelně přítomna jednou týdně, klienti mě znají, nejsem pro ně cizí, neznámou osobou. Tato skutečnost mi poskytovala určitou výhodu, jelikož nebylo nutné budovat první kontakty od základů. Jako zaměstnanec nejsem zapojena do přímé péče, a můj úkol na Domově je řešit provozní, ekonomickou a personální stránku, která se klientů osobně netýká. S klienty nemám navázány bližší vztahy, ale znají mě. Ani v rámci přijímání nebo ukončování pobytu klientů nemám rozhodovací právo, pouze poradní názor, pokud si ho tým vyžádá. I když zde určité riziko, z mého působení v Domově vyplynulo, přesto jsem vyhodnotila, že nebude zásadní pro ovlivnění objektivitu výzkumu.

Riziko plynulo z varianty, že se participanti neotevřou při diskusi o citlivých tématech, pokud by mi nedůvěřovali v mlčenlivosti. Toto riziko jsem vnímala i ve vztahu k ostatním zařízením, kde bych navíc byla zcela neznámou osobou. Mé zkušenosti s prací s osobami bez domova ukázaly, že tito lidé jsou obecně opatrní a nedůvěřiví vůči cizím lidem, často mají svůj „naučený příběh“, který opakují v různých situacích. Proto jsem se nakonec rozhodla využít výhodu „známé tváře“ a rozhovory provádět v Domově, kde pracuji.

Klienty, kteří souhlasili s rozhovorem, jsem postupně navštívila na jejich pokojích, kde nebylo nutné se znovu představovat, ale bylo klíčové vysvětlit účel rozhovoru a etické principy výzkumu. Snažila jsem se parafrázovat odborné termíny tak, aby byly pro klienty srozumitelné. Vysvětlování muselo být stručné, ale jasné, protože participanti byli často netrpěliví.

Rozhovory byly plánovány a realizovány s ohledem na pohodlí a dostupnost účastníků, přičemž jsem kladla důraz na vytvoření klidného a bezpečného prostředí, v jejich pokojích.

Rozhovory byly uskutečněny ve dvou fázích. Nejprve proběhl otevřený rozhovor a s odstupem třech až čtyřech měsíců rozhovor LSI. Tento rozložený přístup umožnil efektivnější sběr dat a citlivější přístup a větší ochotu ke spolupráci. Participanti měli radost z pokračování.

Přístup ke sběru dat jsem přizpůsobila s ohledem na specifické potřeby participantů, jako klientů Domova. Zohledněním etických principů, znalostí terénu a dobrého vztahu mezi výzkumníkem a účastníky bylo možné zajistit kvalitní a smysluplné informace pro dosažení cílů diplomové práce.

2.6 Nahrávání a anonymizace dat

Potřeba prostoru pro rozmyšlení a rozdílné doby koncentrace

Bylo zásadní poskytnout účastníkům dostatek času a prostoru pro rozmyšlení, zejména když byli z otázek překvapeni nebo nebyli schopni okamžitě odpovědět.

Technické aspekty nahrávání a přepisu

Rozhovory jsem digitálně nahrávala.

Rozhovory byly nahrávány pomocí diktafonu mobilního telefonu, což představovalo praktické a přístupné řešení. Pro přepis těchto nahrávek byl využit software Microsoft Word. Nicméně, ústní projev některých účastníků byl výrazně ovlivněn stavem jejich ústní dutiny, což mělo dopad na kvalitu nahrávek a přesnost automatizovaného přepisu. To vyžadovalo několikanásobné poslechnutí některých nahrávek a pečlivou ruční kontrolu přepisů, aby se zajistila co největší přesnost a zachovaly autentické výpovědi účastníků.

S ohledem na ochranu soukromí a etické standardy jsem každému účastníku přidělila pseudonym. Z dat jsem odstranila všechny osobní údaje, které by mohly vést k identifikaci skutečných osob, jejichž příběhy byly sdíleny. Tento proces zahrnoval nejen jména, ale i specifické lokace nebo jiné identifikovatelné informace (Zandlová & Šťovíčková – Jantulová, in Novotná a kol., 2019).

2.7 Analýza dat

Analýza dat získaných z rozhovorů byla klíčovým krokem pro pochopení zkušeností a životních příběhů participantů. Tento proces byl rozdělen do dvou hlavních fází: analýza jednotlivých rozhovorů a společná analýza dat všech účastníků.

2.7.1 Analýza jednotlivých rozhovorů

Přepisy rozhovorů jsem pečlivě a opakovaně četla, abych se mohla lépe ponořit do výpovědí účastníků. K systematizaci a kategorizaci informací byl využit program Excel, což mi umožnilo efektivně organizovat data a identifikovat hlavní témata vyskytující se v životních příbězích a vzpomínkách participantů.

Z textů rozhovorů jsem vytahovala klíčové citace, které byly přiřazeny k jednotlivým tématům. Tento proces jsem zahájila analýzou prvního rozhovoru a postupně opakovala u všech následujících rozhovorů. V průběhu analýzy jsem k existujícím tématům přidávala nová a snažila se je zpětně identifikovat i v předchozích nebo následujících rozhovorech. Ne v každém rozhovoru se objevovala stejná témata (Braun, & Clarke, 2006).

Analýza dle LSI byla prováděna dle struktury otázek a společných témat (Tavel, 2012).

Interpretace dat byla prováděna s důrazem na zachování autenticity a přesnosti výpovědí. Bylo zohledněno i specifické vyjadřování cílové skupiny, včetně používání vulgárního jazyka a slangu. Vulgární slova byla z nahrávek cenzurována symboly "*****", zatímco slangová a emotivně zabarvená slova byla ponechána v jejich původní formě, aby se zachovala autenticita vyjádření. Význam interpretace byl odvozen buď přímo od výroků participantů, podložen přímými citacemi nebo přepisu významu jednoslovných kusých odpovědí (Braun, & Clarke, 2006).

2.7.2 Společná analýza

Společná analýza dat spočívala v integraci a sestavení komplexního obrazu zjištění, které propojuje individuální příběhy s identifikovanými tématy.

Tento přístup k analýze dat, založený na kombinaci tematické analýzy a konceptu LSI, umožnil proniknutí do životních situací a emocionálních stavů participantů.

Na základě analýzy individuálních příběhů a zkoumání společných motivů mezi všemi účastníky bylo možné odhalit specifické zkušenosti, které participanti prožívali. Tato zjištění, ač hluboce prožitá a bohatá na detaily, jsou především odrazem unikátních zkušeností jednotlivých účastníků a nemohou být považovány za obecně platné. Nicméně poskytují cenné vhledy do problematiky, bezdomovectví, samoty a osamění.

2.8 Etika výzkumu

V rámci etických zásad výzkumu byli participanti předem informováni o svých právech a povinnostech, což zahrnovalo důkladné vysvětlení etických otázek, zásad ochrany soukromí, anonymity a možnosti odvolat svůj souhlas kdykoliv před, během nebo po rozhovoru. Přestože někteří participanti považovali tyto informace za nepodstatné, kladla jsem důraz na jejich důležitost a na nutnost jejich pochopení. Vzhledem k obavám účastníků z podepisování dokumentů nebo naopak jejich lehkomyšlného přístupu k podpisům, jsem nabídla možnost písemného i ústního souhlasu. Participanti měli možnost podepsat informovaný souhlas nebo vyjádřit svůj souhlas ústně, což bylo nahráváno. Nakonec všichni participanti využili obě formy souhlasu, písemnou i ústní, čímž byla zajištěna jejich plná informovanost a dobrovolná účast v souladu s etickými standardy výzkumu (Zandlová & Šťovíčková – Jantulová, in Novotná a kol., 2019).

3 Empirická část

Nejprve jsem provedla analýzu LSI, podle stanovené struktury otázek. U každé otázky jsem pracovala i s tématy, která jsem si vyznačovala z pohledu tematické analýzy. Strukturu LSI dle otázek jsem dodržela do poslední otázky týkající se vzpomínek, protože tyto otázky byly ucelené. Participanti se na ně dokázali soustředit a rozuměli jim. V průběhu rozhovoru se již nepodařilo udržet původní strukturu LSI dotazů, což vedlo k rozhodnutí integrovat tyto rozhovory s texty z první fáze do tematické analýzy. Při této analýze jsem se snažila respektovat původní témata z LSI, aby byla zachována konzistence ve zpracování dat.

3.1 Life story interview

Otázky jsem kladla zjednodušeně, krátce. Někdy jsem je i opakovala a parafrázovala pro lepší pochopení. Nepoužívala jsem vždy stejné slovní spojení, tvorbu otázky jsem přizpůsobila konkrétnímu participantovi.

3.1.1 Nejkrásnější vzpomínka

Pozitivní zážitky, intenzivně prožívané s jedním nebo více lidmi, ať už blízkými nebo cizími, byly vždy spojeny s pocitem radosti a štěstí. Tyto zážitky souvisely s různými aspekty života, jako je zamilovanost, škola, zaměstnání nebo rodina. Vzpomínky na nejkrásnější zážitek přinášely radost: „*Že sem udělal lesárnu. To byla liga.*“ Současně k těmto vzpomínkám patřily i momenty, kdy participanti během času přicházeli o toto období pohody a štěstí, což vedlo k smíšeným emocím, pocitu smutku a ztráty. „*Jak skončil statek, tak se to hodně změnilo.*“ ... „*Už to nebylo tak veselý, ten život.*“

Zážitek s Formule 1 se odlišoval od ostatních vzpomínek participantů tím, že nepřecházel do dalších emocionálních nebo jiných kontextů. P. Čestmír jej popsal jako moment obdivu k rychlosti a umění pilotů, což pro něj byl „*nádherný ventil*“. P. Čestmír si vstup zařídil sám a prožil ho bez doprovodu, což zdůrazňuje jeho schopnost užívat si okamžiky samoty jako něčeho pozitivního. Na rozdíl od vzpomínek ostatních participantů, které často nesly smutek nebo navazovaly na další příběhy, zůstala tato vzpomínka omezená na čistou pozitivní zkušenost.

Jeden z participantů na konkrétní otázku nedal odpovědět: „*Tak já nevím.*“ „*Ne nic*“ „*Ne.*“ Což, dle mého vnímání celého rozhovoru, neznamená, že takový zážitek participant neměl. Jen si myslím, že se cítil emočně nepohodlně. Na což měl plné právo. Respektovala jsem toto rozhodnutí a více jsem nevyvíjela tlak na sdílení.

Každý z participantů přistupoval k sdílení svých nejkrásnějších zážitků s osobním nádechem, který odrážel jejich individuální zkušenosti a emocionální reakce. Tyto momenty štěstí byly často spjaty s významnými životními etapami nebo aktivitami, jako jsou vztahy, koníčky, školní a pracovní úspěchy nebo rodinné momenty. V jednom případě participant nebyl schopen sdílet konkrétní zážitek, což v rozhovoru signalizovalo jeho emoční nepohodlí. To ukazuje, jak intimní a osobní mohou tyto vzpomínky být a zdůrazňuje důležitost citlivého přístupu k dialogu o takových tématech.

3.1.2 Nejhorší zážitek

Prožitky nejhoršího zážitku jsou spojeny s traumatickými a tragickými událostmi, jako je ztráta blízkých, úmrtí, rozvod, ztráta kamarádů spojená s traumatizujícími zážitky, ztráta zdraví nebo svobody a důstojnosti. Tyto prožitky ovlivnily jejich emocionální stav, často vedly k pocitům bolesti, smutku a emocionálního i fyzického strádání. Citace p. Jardy shrnuje většinu společných témat: „*Havárka no, zavalilo nás to. Kámoši. ... Já jsem si zachránil krk. ... Jsme tam byli bez ničeho, bez zrádla, bez vody, než nás našli vůbec.*“ Tento zážitek nejen, že znamenal nedobrovolné uvěznění a fyzické a emocionální strádání, ale také pocit opuštěnosti a osamění, když byli ponecháni sami v kritické situaci. Což je v souladu s výzkumem (Velden et al., 2018), který ukazuje, že traumatické události mohou výrazně zvýšit pocit osamělosti. Tyto extrémní situace tak ovlivňují nejen bezprostřední fyzickou a emocionální pohodu, ale také pocit sounáležitosti a společenského zapojení jedinců. Společným tématem, který se ve zkušenostech participantů nejhorších zážitků objevuje, je nedobrovolná samota, a to ne v kontextu ztráty bydlení jako fyzického prostoru, ale spíše ztráty pocitu domova. „*To všechno bylo za Prahou, A sám. Od naší, od rodiny. Ono to bylo takový, no aji šikana, což tenkrát byla, no bylo to takový, byl to takový.... Člověk, když večer už byl klid. Po desáté hodině tam byly už ty večerky, tak si vzpomínám, že jsem ani nespál*“; uváděl p. Petr. Ve vyprávěních o nejhorších životních situacích se objevila i jemně naznačená

spiritualita, která se projevovala často jako nepřímý vyjádřený proces hledání smyslu a přijetí konečnosti, zvláště při čelení smrti nebo ztrátě blízkých.

„*To mě proběhl celý ten život před očima, jak se říká*“ (p. Tonda) nebo při přijetí konečnosti života: „*Jak leží v truhli. ... No, co už, každý tam jednou musí, že*“ (paní Magdaléna). Tento aspekt podtrhuje (Wein, 2012), který poukazuje na úzkou propojenost existenční osamělosti a spirituality. „*Umřela mi dcerka, měla 18 roků, no moc o tom mluvit nechcu. Už jsem to nějak zpracoval, co mi taky zbylo, že*“ (p. Čestmír). Traumatické události, jako je například ztráta blízké osoby, může významně přispět k prohloubení pocitu osamělosti s přesahem do budoucnosti (Palgi et al., 2012).

I když jeden z účastníků zmínil specifickou podporu od jiné osoby a další uvedl organizovanou záchranu života, celkově nikdo z nich ve svých vyprávěních nerozvedl téma širší sociální podpory při zvládání náročných situací. Tento nedostatek zmínek o podpoře od druhých v kontextu traumatických událostí odráží zjištění studie vedené (Velden et al., 2020), která poukazuje na to, že se lidé v traumatických situacích mohou ocitnout osamoceni bez dostatečné sociální opory.

Tyto poznatky společně naznačují, že nejhorší životní zkušenosti mohou vést k prožitku osamělosti jak v okamžiku události, tak v budoucnosti a mohou jimi být při prožívání samoty a osamění ovlivněni.

3.1.3 Bod obratu

Participantů vnímali svou situaci jako výsledek kumulace životních událostí, jako jsou rozpad důležitých vztahů, ztráta zaměstnání, ztráta bydlení. Spíše než samotná absence ubytování, participantů vyjadřovali zklamání nad ztrátou domova ve smyslu stabilního prostředí a vztahů. P. Petr: „*Jo, a to jsme si jako dělili mezi sebou a bydleli spolu. Pak za osm let jsme se rozešli.*“ Tento ztracený pocit bezpečí a příslušnosti k někdejšímu domovu se ukazuje jako společný motiv. „*Ten jeden ten hodně pil a pochával se mě do lůžka. ... Já jsem potom odcestovala pryč. ... Aji venku. Tady jsem kolikrát spala venku*“ (paní Magdaléna). Je důležité podotknout, že samotné bezdomovectví zde není vnímáno jako klíčový obratový bod. Ve shodě (Androutsopoulou & Stefanou, 2018).

Bod obratu je interpretován jako významná změna v životech participantů spíše než jako změny postojů či sebepojetí. Tyto zásadní momenty v životě, dle (McAdams, Josselson, Lieblich, 2001 v Androutsopoulou & Stefanou, 2018), označované jako křížovatky, představují události, které participanté vnímají jako klíčové. Odpovídají kritickým momentům, od kterých se životní trajektorie ubírala odlišným, často nepříznivým směrem. Obratem v životě, jsou popsány příčiny bezdomovectví a jejich kumulování, současně s výraznými emocemi, pocity smutku a hněvu, opuštěnosti z rozpadu vztahů, nedobrovolné samoty.

Když participanté vyprávěli o událostech životní změny, všichni projevovali silné emoce, které vyjadřovaly, ztrpklost, zlobu, hněv, nenávisť vůči lidem, kteří měli podíl na změně jejich životní situace a byly spojeny s osaměním. „*Nejradši bych toho chlapíka chytl a zmlátil jak psa*“ (p. Jarda). Emoce se projevovaly v některých případech velmi expresivně. „... *ty p*** tady sedíš na prdeli...*“, vzpomínal na konflikt se svým nadřízeným p. David, kterému kladl za vinu propuštění z práce, ztrátu bydlení a potažmo všech dosavadních přátel a známých, ztrátu smyslu jeho života. Jak zmiňují, (Qianyi & Shao, 2023), osamělost je často spojena s negativními emocemi.

Ve vzpomínkách životního zlomu, když prožívali samotu, kterou si nevybrali, se jako výrazný prvek objevovalo opuštění. „*No, když jsem byl sám, tak jsem sáhl po flašce*“ (p. Čestmír). Také se objevily známky rezignace a smutku. „*Sám sobě si musíš pomoci, protože tobě nepomůže nikdo*“ (p. Jarda).

Ve třech příbězích participantů částečně zafungovala rodina, ale jen do jisté míry. V jejich náročných situacích nebo po těchto událostech zůstávali sami. „*Pak přes matku na azylový dům*“ (p. Jarda). S původní rodinou, již byli v omezeném nebo žádném kontaktu. Jejich současná rodina se rozpadala. Význam kamarádství nebo přátelství se ve zlomovém okamžiku u nikoho neobjevil.

3.1.4 První vzpomínka z dětství

První vzpomínky na dětství nebyly příliš podrobné ani dlouhé. Jen vyprávění dvou participantů, přineslo detailní, pozitivní až humornou vzpomínku. P. Tonda: „*Měl jsem pesjka takovýho, a ta paní, co šla kolem, říká já to je pěkná holčička.*“ V těchto dvou vzpomínkách se objevovala lehkost a humor dětských zážitků.

Participantů v těchto vzpomínkách zažívali radostné a bezstarostné momenty. Jedna ze vzpomínek byla spíše neutrální, další měla nádech obhajoby, že dětství bylo v pořádku, a jedna měla výrazně negativní zabarvení. „*Já jsem neměla pěkné dětství*“ (paní Magdaléna).

U většiny participantů, kromě jednoho, souvisela vzpomínka na rané dětství s rodinou, ať už byla pozitivní nebo negativní. Pouze p. Jarda vyprávěl o prvních školních láskách. Spojena byla s pozitivní i negativní emocí lásky a rozchodu. Do tématu raného dětství mě nepustil, jeho odpověď zněla: „*Bez debat.*“ I když participantů hovořili krátce, bylo parné, že rodinné prostředí a vztahy, zvláště s rodiči a pečujícími osobami, hrály v tomto období významnou roli. To, jak prožívali své dětství mohlo ovlivnit pocity osamění nejen v dětství, ale i v následujícím životě, jak o tom píšou (Merz & Jak, 2013). Význam osamění se odrážel ve vyjádřeních, jako od p. Petra: „*A když se maminka vrátila, tak jsem ji ani nepoznal.*“, nebo paní Magdalény, „*Fotr stál za hovno. Fotr víc tam, o mě se nestaral. ... O mě se starala stařenka. Od malička.*“ Citace, které naznačují rozmanitost rodinných situací, od nepřítomných rodičů po pečující babičku, která zastupovala jejich roli. Přes tyto negativní vzpomínky každý z participantů zmínil alespoň krátkou pozitivní epizodu nebo náznak, že dětství mělo i pěkné momenty. Každý participant měl svůj specifický příběh, od vzpomínek na komplikované rodinné vztahy po lehké a vtipné momenty, všechny tyto příběhy sdílejí společné téma významu rodiny, vztahové vazby a domova v raném dětství. Tyto vzpomínky odhalovaly, jaké základní vztahové vazby a zkušenosti s pocity přijetí a sounáležitosti participantů prožívali.

3.1.5 A další významná vzpomínka z dětství

Všechny vzpomínky uváděné participanty do období kolem deseti let mají společné téma, kterým jsou vztahy. Jedná se o rodinné vztahy spojené s domovem, kamarádské vztahy a s tím spojená různá dobrodružství a v jednom případě se jednalo o udržování dobrých vztahů rodiny s paní učitelkou. Kromě paní Magdalény se objevuje ve vzpomínkách společný prvek radosti a dobrodružství, které dětství se sebou přináší. Neznamenalo to ovšem, že vždy bylo rodinné prostředí bezstarostné.

Vzpomínky na rodinné vztahy, ať už s prarodiči, rodiči nebo sourozenci, uvádělo pět participantů. Domov se ukázal jako stěžejní téma pro všechny participanty, kromě jednoho, který o rodině a domovu nehovořil ani v raném dětství. Domov, bylo téma,

symbolizující nejen fyzické místo, ale i pocit bezpečí, sounáležitosti a identity spojený s radostnými chvílemi, jak zmínil pan David: „*On mi kolo koupil, a já jsem jel a on chudák musel utíkat.* (radostný smích). *To mi ho bylo líto.*“ Domov byl spojený i s kombinací nepříjemných a příjemných emocí, jako u paní Magdalény: „*S bráchou jsme se neměli rádi, právě. ... Fotr furt někde zavřenej a maminka musela chodit do práce. Ale se stařenkou jo... to bylo jiný, ale jináč ne.*“

Vzpomínky, které popisovaly kamarádství, se vždy kloubily s dobrodružstvím a společnými zážitky, zejména u p. Jardy: „*A byli jsme jako tři kluci, nám říkali tři mušketýři.*“, a ilustrovaly, jak jsou vztahy důležité v boji proti osamění. Vyjádření „tři mušketýři“ znamenalo významné spojení sounáležitosti, kdy se jeden necítí sám a má podporu v přátelích. V této vzpomínce zaznělo i uvědomění si, ztrát těchto vztahů, byť se stalo časově později: „*...se pak zabil na mašině, na Jawě 60, když jel za holkama.*“

Ve vzpomínkách paní Magdalény naopak vyvstával problém odloučení od vrstevníků z důvodu dětské šikany: „*Když jsem chodila do školy, tak když jsem chodila do školy, nechtěla jsem dát opsat, tak jsem dostala průplesk.*“ Prožívání osamění, z důvodu odmítání vrstevníky, jak píšou (Parker & Asher, 1993), zde lze předpokládat.

Vzpomínky na období středního dětství odhalují zážitky, kde vztahy, ať už rodinné nebo přátelské, hrají významnou nezastupitelnou roli. Pokud chyběl ve vzpomínkách některý z pozitivních prožitků v rodině, byl kompenzován druhým pozitivním prožitkem s kamarády nebo naopak. Výjimkou byl jeden participant, který neuvedl, žádnou pozitivní vzpomínku. I když ne všechny vzpomínky byly bezstarostné, objevuje se v nich spíše pozitivita než naopak, podobně jako ve vzpomínkách na rané dětství.

Storm & Jobe (2012). popisují, že v autobiografické paměti existuje pozitivní zaujatost, takže lidé si častěji pamatují pozitivní události ze své minulosti než ty negativní.

Vzpomínky z dětství ať raného nebo středního se většinou vyznačovaly krátkou stručnou informací, bez zájmu tyto vzpomínky více rozvádět. Čím menší byla ochota o tématu hovořit, tím více se snižovalo pozitivní vnímání.

Také výzkum (Hirst & Echterhoff, 2012) ukazuje, že lidé mají tendenci sdílet a tvarovat své vzpomínky v sociálních interakcích, což může vést k tomu, že o některých vzpomínkách mluví méně, zejména pokud jsou tyto vzpomínky upravovány nebo potlačovány během sociálních interakcí.

3.1.6 Významná vzpomínka na pubertu

Každá vzpomínka ukazuje na unikátní cestu hledání místa ve světě, během jednoho z nej formujících období lidského života.

Vzpomínky na pubertu odhalují pestrou mozaiku zážitků, od bezstarostných, nezávazných chvil plných radosti a přátelství, přes emocionální a sociální výzvy, a hledání cesty k Bohu. Tyto příběhy společně vytváří bohatý obraz tohoto klíčového období v životě každého z participantů. Odhalují rozmanitost způsobů, jakými participantů procházeli složitostmi dospívání, často s podporou vrstevníků, rodiny nebo jiné významné osobnosti. I přes podporu, která se jim do blízkých dostávala, můžeme nacházet náznaky, které mohou poukazovat na problematiku osamělosti.

Autoři jako Roekel et al, 2015, Woodhouse et al., (2012) potvrzují, že význam přátel a vtaů s vrstevníky mohou snížit pocit osamělosti. Jak ilustruje vzpomínka p. Jardy: „*Ještě nebyla práce, tak holky, karnevaly, zábavy.*“, většina participantů byla v tomto období doprovázena svými vrstevníky.

Na druhé straně, když jeden z participantů čelil psychickým problémům a zápasil s alkoholem, se jako důležitá opora jeví rodinné zázemí, zejména matka. Tyto složité okolnosti jsou ztělesněny ve vzpomínce p. Petra: „*Tak jsem měl takový divný ty... a proč jako mámi jsem furt takovej nesvůj.... Tak pan doktor (psychiatr) říká, já mu předepíšu nějaké prášky. No a bude je brát. Tak já sem je bral, bral, pak jsem se párkrát, v kravíně, jsem se ožral.*“ P. Petr vnímal svou rozdílnost a změny, které ho v dospívání ovlivňovaly, což koresponduje s výsledky studií ohledně duševního zdraví a osamělosti u adolescentů, závislosti, a vtaů s rodiči (Laursen &Hartl, 2013).

V čase dospívání p. Davida se jako významná osoba objevuje farář, který poskytuje směr a pocit sounáležitosti. „*Svatý přijímání to nelžu. ... Žádná protekce, nic ale, chodil jsem na sad k farářovi, sklízet ovoce ...*“, naznačuje že i když si participant nevybral náboženskou identitu ve svém životě jako strategii, v době dospívání pro něj mohla být důležitým faktorem, pro psychickou pohodu (Žídková a kol., 2020).

Vzpomínka paní Magdalény z dětství do dospělosti, je spojena s odchodem ze školy a nástupu do zaměstnání: „*Já jsem radši šla do práce ze školy. Mě byla přednější práce jak to učení.*“ V každé vzpomínce zaznívá, byť u některých jen okrajově, zmínka o vtazech s přítelem, kamarády, někým v blízkém okolí. V každé vzpomínce zaznívá,

být u některých jen okrajově, zmínka o vztazích s přítelem, kamarády, někým v blízkém okolí. Z uvedených vzpomínek není jasné o jak kvalitní vztahy se jednalo.

Roeckel et al., (2015) poskytují náhled o tom, že i když přátelství a sociální vazby jsou důležité, nemusí být samy o sobě dostatečné k překonání pocitu osamělosti u adolescentů, zejména v určitých sociálních kontextech. Studie zabývající se tématem osamění v souvislosti s dospíváním se shodují na propojení tohoto období a větší mírou osamělosti a potvrzují význam přátel a vrahů s vrstevníky, které mohou snížit pocit osamělosti.

3.1.7 Vzpomínka z dospělosti

Vzpomínky z dospělosti představují rozmanité příběhy, o kterých participanti dokázali hovořit se zaujetím, podrobněji i déle než o ostatních vzpomínkách. Jeden z participantů při rozhovoru LSI již odmítl dál hovořit, protože se mu zhoršil zdravotní stav. Použila jsem vyprávění z našeho prvního rozhovoru, které se týkalo období dospělosti a které sám otevřel.

Každá vzpomínka na dospělost je jedinečná v jednotlivých osobních interpretacích a zkušenostech participantů.

Určitá forma dobrodružství v různých podobách sehrála významnou roli v životech většiny účastníků. Zatímco dva z nich našli adrenalin při cestování, další zažívali různé nebezpečné momenty v práci, která byla současně smyslem jejich života. Jiní dva z participantů vzpomínali na výkon základní vojenské služby a jeden z participantů vzpomínal na vztahy v rodině, které ovlivňovaly jeho vztah k alkoholu.

Dalším tématem, který se ve vzpomínkách objevil, byla zkušenost se samotou, být sám, a osaměním. Samota, kterou prožívali, nebyla vždy zcela svobodným výběrem, ale častěji důsledkem daných okolností, někdy vyhledávaná, jindy vnucená. Pro dva participanty byla samota spjata se životním stylem tuláka a byla jimi vyhledávaná. V jejich vzpomínkách samota představovala nejen fyzickou izolaci od lidí, ale i život mimo tradiční vzorce a očekávání, přičemž paní Magdaléna sebe sama popisuje jako „vlka samotáře.“ Oba si samotu uměli nejen vybrat, ale i užít. Paní Magdaléna: „Já jsem byla cestovatelka, když jsem měla možnost, tak jsem cestovala. ... Aji sama, se ženskýma s chlapama. ... Jak kdy.“ Pan Jarda zmiňoval i důvody, proč a kdy samotu vyhledával

a kdy naopak vyhledával společnost: „Na pivo, na pivo zašels a lehls na pláž. A měl jsi klid. Na pláži jsi měl všechno na háku. Nikdo tě neotravoval, peníze jsi měl u sebe. Nikdo po tobě nic nechtěl. ... No někoho sis dycky našel. Buď sis našel kluky z Čech nebo z Polska nebo z Francie.“

P. David už jen svou prací a životem v lesích vojenského prostoru prožíval částečně samotářský život, který měl rád. Soukromý život a práce se staly jedním celkem, kde si uměl rozdělit čas pro lidi, zaměstnance, kolegy, kamarády a čas pro sebe. Smutek a někdy beznaděj na něj doléhal v případech, které nemohl ovlivnit: „To tam byli na (vojenský prostor) sami Rusi, to tam mlátili kulometem.“ (myslel divokou zvěř, pozn. autora), nebo když mu na něčem záleželo v osobním životě a situace mu zamezila kontakt se společenským prostředím: „Je to blbost, ale je to. Když byla zábava a já jsem musel dělat papíry. Že jsem je nestihl udělat. Já nevím, třeba v osm začala, já jsem to měl hodinu cesty ... mě to mrzelo.“

Jeden z participantů vzpomínal, jak zůstal sám s nemocnou maminkou a potýkal se s alkoholem a návštěvami hospody.

V kontextu vojenské služby se dva participanté setkali nejen s izolací od běžného života, ale také s významnou životní etapou, která přinesla i pozitivní aspekty. Dvouleté období vojenské služby jim umožnilo nejen vydělat peníze, ale také získat určitou míru nezávislosti. Přestože bylo toto období spojeno s výzvami a disciplinárním tlakem, oba participanté si svou zkušenost s vojenskou službou vybrali jako významnou vzpomínku pro svůj dospělý život a vnímali ji spíše pozitivně.

3.1.8 A ještě jedna významná vzpomínka

Tato otázka odhalila, jak může být vzpomínání na významné události v životě náročné. Když byli participanté vyzváni, aby sdíleli ještě jednu významnou vzpomínku, mnozí z nich se potýkali s tím, že si nebyli schopni vybavit žádné další zážitky, které by mohli sdílet. Jeden účastník rozhovor dokonce předčasně ukončil, řekl: „*Už nechcu.*“

V případě těchto účastníků jsem se obrátila k použití významných příběhů zaznamenaných během prvního rozhovoru, ve kterých jsem zaznamenala prožívání osamění. Tyto vzpomínky odhalily další rozmanité životní události, které ovlivnily jejich

zkušenost s osaměním i samotou. Vyprávění naznačovala na adaptabilitu v různých životních situacích, v různých obdobích, jak uspět a přežít.

Každý příběh byl opět specifický a vzpomínky se týkají různých témat od vězení, rodinných konfliktů, ztráty domova, boje s alkoholismem, po neplodnost.

P. Jarda hovoří o zkušenosti ve vězení, která přinesla monotónnost a násilí, ale také respekt mezi spoluvězni. Vzpomíná na podobnost mezi životem ve vězení a nynějším pobytem v sociálním zařízení, v Domově, kde naznačuje pocit omezení a samoty: „Jako tadyk. ... Málokdo z kluků tady o něčem mluví. ... Samota.“ Ze vzpomínky dalšího z participantů lze vyčíst, složité rodinné vztahy, které jsou zatížené konflikty a nevyřešenými spory.

P. David byl vyloučen z důležitých rozhodnutí rodiny, neměl podporu a porozumění: „Černá ovce nebo bílá, tak se to říká ne?“ Cítil se odlišný, odcizený, což vedlo k izolaci od rodiny.

P. Tonda vzpomíná na ztrátu domova a následný přechod do ubytovny, což přineslo nové výzvy včetně ztráty práce, změny sociálního prostředí a blízkost k alkoholu. I zde se objevují prvky osaměnění a izolace: „Maminka do domova důchodců a já na ubytovnu. ... Doma byla práce o maminku (slzy), nakupovat a tak, vařit, a tak, a tam jsem se nudil, že.“

P. Čestmír popisuje svou zkušenost být sám, zvláště během svých cest kamionem jako běžnou zkušenost: „Já dokážou být třeba celé den sám a my to vůbec nevnímá... Takže já jsem tam, nikoho neměl. Já jsem zvyklej. Jo akorát rádio, to bylo všechno.“ V tomto případě samotou participant vnímal jako vybranou, jako součást svého zaměstnání a možností, které mu to přinášelo. Přesto připouští, že občas cítil smutek během svých samotářských cest, kdy se jednalo spíše o přechodný pocit, který občas přišel, ale také přešel „To víte, že někdy mně bylo aji smutno.“ Zároveň vypovídá, že měl po celém světě známé, s nimiž se mohl spojit, což naznačuje, že i když byl fyzicky sám, byl schopen najít spojení s druhými.

Osaměnění se objevilo i ve vzpomínce dalšího participanta, který vzpomínal na partnerský vztah, který vznikl na azylovém domě. Participant jej popisoval jako bolestivou emocionální zkušenost, když se partnerský vztah rozpadl. Toto osaměnění je ještě zvýrazněno zmínkou o jeho touze po alkoholu jako o možném způsobu, jak zaplnit

prázdnotu, kterou cítil. P. Petr zůstal sám, a osamění se snažil vyplňovat setkáváním se v náboženské komunitě.

Vzpomínka paní Magdalény byla k tématu její neplodnosti, což pro ni bylo silnou emoční zátěží: „My jsme nemohli. Mít děcka že. ... Však kolikrát jsem to měla vyčtený. ... Kolik jsem se nabečela. Škoda mluvit.“ Aby participantka unikla emocionálnímu tlaku, použila obranný mechanismus, přechod na téma minerálek. Otevřela tím současně téma alkoholu. Emoce zahrnovali smutek a frustraci z nemožnosti mít děti a nepochopení okolí.

3.1.9 Jak vidíte budoucnost.

Participantů hovořili o radostech v jednoduchých momentech a rutinních aktivitách, jako je sdílení kávy s kamarádem nebo pomáhání ostatním, více než o tématech budoucnosti. (Hudson et al., 2017) Toto téma ilustrovalo pozitivní vztah k přítomnosti a schopnost užívat si každodenní momenty. Mluvili o vycházkách na nákupy, které je opakovaně čekají nebo účasti na soutěžích. Většina z nich hovořila o bytí *tady a teď*, maximálně s krátkodobým časovým přesahem (Vágnerová, 2005).

Mezi participanty se projevovala rovněž rezignace na přítomnost, která často souvisela s rezignací na budoucnost. Většina z participantů vyjadřovala, alespoň částečně, pocit nudy, ztráty zájmu o běžné aktivity. Nejvíce dva z participantů, z nichž p. Jarda se vyjádřil jednoznačně: „*No normálně už mě nic nebaví, hodně věcí mě přestalo bavit*,“ což, odráželo odpověď na plány do budoucna, „*To bych taky rád věděl*.“ (Marshall et al., 2019) potvrzuje, že nuda může vážně ovlivnit životy lidí bez domova, případně ovlivnit jejich rezignaci (Marinucci et al., 2023), která se projevuje smířením s budoucností a osudem, což se odráží ve vyjádření p. Davida: „*Člověk si nevybere*.“, a také paní Magdalény: „*Nic. Smrt akorát. M**, prd, smrt. Víte, že já nejsu náročná. Tak at' mě pohřbijou a je to*.“

Přesto dva z participantů dokázali plánovat dále a mít aktivní přístup a očekávání. Jeden z nich vyjadřoval vyloženě pozitivní postoj k budoucnosti, o čemž svědčily jeho plány a přání. Největším přáním p. Čestmíra do budoucna bylo: „*Jo a at' za mnou holky pořád jezdí*.“ A současně dokázal aktivně plánovat: „*Jo výlety, a aj spacáky máme, když by bylo pěkně, můžem zostat aji venku*.“

Nejvíce zmiňovaným tématem, o kterém participanti hovořili v souvislosti s budoucností, byla obava o zdraví, obavy z fyzického úpadku, nemocí a ztráty nezávislosti. Slovy p. Tondy. „*Abych nezůstal třeba tak nějak ležet.*“, (Reichenbach et al., 1998).

3.1.10 Kdo, jednotlivec, instituce nebo organizace ovlivnilo váš život.

Jak a kdo ovlivňoval participanty v jejich životech, životních zkušenostech bylo rozmanité. Jejich vyprávění odhalilo některé společné vzorce i rozdíly ve vnímání vlivů osob nebo institucí na jejich životy.

Mluvili o institucích jako armáda, vězení, nemocnice, školy, podniky, kde participanti pracovali, sociální služby, včetně současného Domova, které zasáhly významnou měrou do jejich životů. Participanti reflektovali své zkušenosti s nimi smíšeně, a to vzhledem ke konkrétním subjektivním vzpomínkám. V některých institucích museli být povinně nebo byli nařízené.

3.1.10.1 Armáda – Základní vojenská služba

Významnou institucí byla pro muže jednoznačně armáda, kde dva z participantů vnímali vliv armády spíše negativně. Jedna z negativních vzpomínek byla zmíněna v LSI rozhovoru jako nejhorší zážitek a týkala se fyzického a psychického zatížení, pocitu odcizení od rodiny a šikany. Druhá negativní vzpomínka se týkala návykových látek v armádě a nedostatku spánku. Obě spojovala absence blízkých přátelství. P. Jarda: „*Ne, já vždycky sám.*“

Zbývající tři participanti mluvili v pozitivním duchu. Což nenasvědčovalo tomu, že by základní vojenská služba byla bezproblémová, ale že reflektovali spíše ty pozitivní vzpomínky. Dvě z těchto pozitivních vzpomínek byly rovněž zmíněny v LSI rozhovoru jako vybraná vzpomínka na dospělost, kdy oba z participantů zmínili, že během služby nepotřebovali od nikoho nic díky finanční nezávislosti, protože si vydělali. Jeden z nich přesto vnímal vojnu jako částečně omezující „*Já jsem byl do hola, pač, jsem měl dlouhé vlasy, než jsem šel na vojnu.*“

(Hlaváček, 2022) poukazuje na specifika vojenského prostředí, které přes svá nesporná negativa, jako jsou omezení svobody, šikana, či pocit ztraceného času, které

mohou vyvolávat pocity osamění až duševní nepohody (Cacioppo et al., 2016), paradoxně umožňuje samotnému jedinci silně se identifikovat se skupinou. Současně také podporuje rozvoj osobní maskulinní identity díky procesům sebepoznání, řešení krizových situací a zajištění praktické i duševní péče o sebe.

O vlivu nebo zážitcích zcela jiného typu v profesionální žoldácké armádě, který absolvoval jeden z participantů, hovořit odmítl, pouze zmínil důvody vstupu, což byly peníze.

3.1.10.2 Vězení

Dva participanté hovořili o svých zkušenostech s pobytem ve vězení. Participanté popisovali své krátkodobé pobyty ve vězení, zdůrazňovali individuální zvládání situace, izolaci i osamění. „*Ne. Každý se staral sám o sebe*“ (p. Jarda). „*Ten tam ten kriminál, jako ten furt je sólo*“, paní Magdaléna.

P. Jarda popisuje monotónní pracovní rutinu, občasné násilí od dozorců a určitého respektu mezi spoluvězni. S vězeňským prostředím se objevují témata samoty, osamění a izolace. Nedostatek rozhovorů, jak je zmiňuje p. Jarda a nedobrovolná samota spojená s osaměním. (Schliehe et al., 2021) zkoumají různé formy osamělosti ve věznicích, od vnitřního pocitu osamělosti, přes fyzickou samotu až po existenciální zkušenost opuštěnosti a beznaděje, což naznačuje, že problémy spojené s osamělostí a izolací přesahují specifické vězeňské prostředí a ovlivňují jejich další prožitky spojené s osaměním.

3.1.10.3 Současný pobyt v Domově

Současný Domov jako sociální služba pro participanty není nařízená ani povinná, přesto je nezbytná, protože nemají kde být, vzhledem k zdravotnímu stavu a financím. V Domově většina z participantů tráví devadesát devět procent svého času, i když v minulosti, jak hovořili, byl jejich život pestrý, a ne vždy vázaný pravidly. Nyní jim nezbývá než trávit většinu svého času v Domově, který má prvky institucionálního zařízení. I když participanté nejsou již na ulici nebo v jiných bezdomoveckých komunitách a mají střechu nad hlavou a péči, stále se může projevat osamělost, jak zmiňují (Reichenbach et al., 1998), kteří píšou, že obava z osamělosti mezi lidmi bez domova se objevuje i v azylových domech, nejen na ulici, i když může být mírnější.

Participanti ukázali schopnost adaptace na své životní podmínky a přijetí svého sociálního prostředí (Vance, 1995) a současně někteří participanti vyjadřovali vděčnost za místo, kde se nacházejí, a uvědomovali si podporou, kterou jim Domov poskytuje, jako p.Čestmír: „*A děkuju, že můžu být tady a su spokojenej.*“ Což se dostávalo do kontrastu s určitou nespokojeností s kontakty a vztahy v Domově. Jeden z participantů, když vyprávěl o své zkušenosti s výkonem trestu, dokonce srovnával pobyt v Domově s pobytem ve vězení, a to především ve smyslu omezené komunikace: „*Tak, když někdo něco potřebuje, to ti něco řekne, tak jinak ne.*“ Většina participantů řešila vztahy a vzájemné sympatie nebo antipatie, které mají mezi sebou. Řešili se konflikty se spolubydlicími, nejvíce u p. Davida, který v rozhovoru začal řešit akutní konfliktní záležitost se spolubydlicím na pokoji. Participanti také naznačovali, že v Domově není příliš společenský život a že vzájemně komunikují jen s některými vybranými lidmi. Jako p. Tonda: „*Se hodně bavím s panem Karlem a s panem Čestmírem, co nemá nohu. Paní Magdaléna si stěžovala na některé spolubydlicí: „Já nevím, je tam vidím ty dryndavce a slintavce takhle furt. ... A gord teho, šak víte. ... On ten dyňoza furt líce.*“ Ale i ona má své oblíbené kamarády: „*No s tím Čestou.*“

Dobrá adaptace na nové prostředí může zmírnit nepříznivé účinky osamělosti (Sumerlin, 1995).

Kvalita vztahů mezi účastníky a ostatními obyvateli Domova není vždy nejlepší. Vše závisí na tom, zda si účastníci vybudovali pevnější přátelství, která jim pomáhají odolávat osamělosti. Například pan Petr, který zvažoval stěhování z důvodu svého pocitu nepřislušnosti v Domově (Allen & Furlong, 2021), nakonec dal přednost současným vazbám a známým místům před novým prostředím. „*Dostal jsem nabídku do Brna, do Domova v Brně, ale na furt prý. Tak se teď musím rozhodnout,*“ a dodal, „*Tady mám ty baptisty, zahradu.*“ (Oh, 2003).

3.1.10.4 Jiné instituce

Význam jiných institucí byl výrazný a kontrastní u p. Davida, který uváděl jako svůj nejlepší zážitek absolvování školy, kde cítil přijetí a jako svůj bod obratu uvedl nucený odchod ze zaměstnání. Odchod, s kterým se neidentifikoval a trpěl osamělostí na základě ztráty sounáležitosti (Allen & Furlong, 2021). Další čtyři participanti uvedli jiné sociální služby pro osoby bez domova, kterými si ve svém životě prošli. O těchto institucích

hovořili spíše neutrálně nebo negativně a brali je jako nezbytnost. (Bower et al., 2018) se shodují v prožívání izolace a osamělosti, pokud mají lidé žitou zkušenost bez domova nejen na ulici, ale i v jeho dalších formách. Dalším zařízením, které zmínili čtyři participanti, byla nemocnice, kde strávili určitý delší čas a pobyt často souvisel s jejich současným zdravotním stavem a následným fyzickým omezením. I v prostředí nemocnice prožívali participanti pocity izolace a osamění (Rokach, 2019).

3.1.10.5 Významní jednotlivci v životech participantů

Nejen instituce měly svůj význam v interakcích s jednotlivci. Přítomnost a vnímaná podpora významných osob hraje zásadní roli ve zvládnání osamělosti, což naznačují i vyprávění participantů (Buunk, B. et al., 1998).

Participanti často uváděli, významné osoby ze svého života, které potkali v práci, v sociálních službách, ve škole, v armádě, kteří je ovlivnili. Dva z participantů, zmínili minimálně jednoho člověka ve svých příbězích, který byl pro ně mentorem, pro p. Davida, to byl kantor: *„Akorát profesor Novák. A on byl teda férový. ... On byl pedant, to jsme dostávali po uších.“*, na kterého vzpomínal se slzami v očích. Nebo pro pana Petra to byl major, se kterým se setkal při výkonu vojenské služby, kterou uvedl jako svou nejhorší vzpomínku: *„Ten už něco za sebou měl. To jako bych se bavil s tátou.“*

Další participanti zmínili jiné inspirativní osoby, které zahrnovaly jak osobní vztahy s rodinnými příslušníky nebo přáteli, tak profesionální vztahy, například oblíbené pracovníky v sociálních službách. Především v současném prostředí Domova, vyprávěli o svých oblíbených pracovních, kteří jsou pro ně důležití a dokážou je povzbudit, motivovat a pochopit a pomoci jim, aby zvládali své někdy problémové chování nebo dodržování pravidel nebo léčby.

Pro paní Magdalénu byla takovou osobou stařenka, o které hovořila ve svých vzpomínkách a její ztráta pro ni byla nejhorším životním zážitkem a zdrojem zármutku a osamělosti. Ztráta takové významné osoby může přinášet osamění, jak píšou, kteří zkoumají emocionální důsledky různých forem ztráty, včetně ztráty blízké osoby.

3.1.11 Světonázor, politika, hodnoty

Zde jsem spojila více témat dohromady, protože se mi jevila, že se z pohledů participantů prolínala. Participantů buď nevěděli nebo nechtěli tato témata příliš rozebírat. Nejlépe rozuměli tématu politika. Pan David shrnul svůj osobitý světonázor, politiku i hodnoty do jedné věty: „*Nevím, jestli jste kapitalista nebo komunista, já jsem byl skoro celý život na (vojenský prostor). Učil jsem se od dřevorubců, já su taky pitomý dřevorubec. U mě je to sama bolest. Co jsem chtěl, lesy. Tak byly.*“

Světonázor jsem orientovala jako pohled na osobní svět participantů. Zde se participantů vyjadřovali hodně realisticky až skepticky, což ovlivňovaly zkušenosti s nespravedlností a obtížnými životními situacemi, kdy paní Magdaléna na otázku o názoru na svět. zmínila zkušenost s krádeží. „*Tak tenkrát, jak jsem měla těch osumset, tak...*“ (naznačila rukama krádež). Místo abstraktních ideologií se participantů zaměřovali na to, jak se děj světa a změny v něm dotýkají jejich osobních životů. V příbězích některých participantů bylo možné pozorovat, jak konkrétní politická situace a změny, které s ní souvisely, měly dopad na jejich životy. Ve vzpomínkách na dětství u pana Čestmíra se jednalo o zážitek spojený s kolektivizací a odevzdání hospodářství nebo u p. Petra, často zmiňovaná myšlenka a jeho obrat v životě, který souvisel s privatizací statku, který mu umožňoval pracovat, i když měl problémy s alkoholem.

Společným tématem byl distanční postoj k politice. Všichni participantů vyjadřovali určitou míru nezájmu či distanci k politice. Dva z participantů odmítali téma politiky přímo, zatímco ostatní se vyjadřovali k politickým otázkám jen omezeně. Neposkytovali přesné politické zařazení nebo naznačovali omezené porozumění politice. „*Asi, no. tomu té politice nerozumím.*“ Angažovanost se projevovala specifickým způsobem. P. Tonda svou úroveň angažovanosti vysvětlil čistě pragmaticky: „*Jsem vsadil, že vyhraje to, Babiš, a to jsem prohrál. Vyhrál generál Pavel. Tak uvidíme, co udělá. Tak začíná, no.*“ Vyjádření participantů k nezájmu o politiku koresponduje s (Walsh, 2006), který potvrzuje, že lidé bez domova, mají malý zájem participovat na společenském životě většinové společnosti, což může být určitá forma vyčleňování se.

Participantů měli tendenci klást důraz na praktické a hmatatelné aspekty života a s tím spojovali i své hodnoty i pohled na svět, jako je například změna cen spotřebního zboží nebo kladli důraz na materiální majetek, jako p. Čestmír: „*No tak, co já mám za nejdůležitější hodnotu. No tak já jsem budoval a já jsem měl majetek, pravda.*“

I soběstačnost a samostatnost byla pro většinu z nich velmi důležitá, což dokládala věta paní Magdalény: „*Udělám si to podle svojího.*“ (Ogrodniczuk et al., 2022) naznačují, že projev soběstačnosti může být znakem osamění, pokud se jedinec cítí nepochopen.

Z celkového vyprávění potom vyplynulo, že většina participantů kladla důraz na rodinu, jako p. Jarda: „*Akorát rodina, ta mi zůstala.*“, i když vztahy u většiny z nich byly narušené, s tím se hoduje i (Parsell, 2018).

3.1.12 Víra

Participantů prožívali rozdílné vztahy k víře a spiritualitě v kontextu svých životních situací a událostí. Víru, náboženství a spiritualitu vnímali jako jedno a spojovali je často s institucí. Hovořili o nich negativně nebo neutrálně, ale odmítavě. Jen jeden participant o sobě hovořil jako o věřícím a praktikujícím křesťanovi (Nešpor a Nešporová 2009).

3.1.12.1 Náboženství

Víra spojená s praktikujícím náboženstvím, ale i s přátelstvím se objevila u dvou participantů, kteří ji spojovali s různými důležitými vzpomínkami. Jeden z nich používá víru a modlitbu jako strategii pro snížení pocitu osamělosti (Ferrari et al., 2015).

Celkově participantů k otázce náboženství vyjádřili různorodé postoje, které se lišily od úplného přijetí po skeptický až odmítavý postoj. P. Petr má dlouhodobý pozitivní vztah k náboženským praktikám a institucím, které mu přinesly pocit sounáležitosti a přijetí komunity, a někdy i útěchy a především přátelství: „*Jsem křtěnej baptista, přes něho tedy. Tak to je jako by to byl můj bratr.*“, takto zmiňoval silnou osobní vazbu k osobě, která ho k víře přivedla. Modlitbu zmiňoval, když hledal pocit spojení, naději a sílu v náročných obdobích, těžkého úrazu spojeného s pobytem v nemocnici nebo rozchodu s poslední partnerkou.

Na druhé straně, p. Čestmír vyjádřil skeptický postoj: „*Já bych vám řekl pravdu, já ty svatý nemusím. Protože vím, co to bylo za bandu a je.*“ V slabší míře poukazovali na podobný postoj odmítání náboženských institucí i další participantů, dokonce i ti, kteří hovořili o tom, že věřící kdysi byli. Slovy paní Magdalény: „*A já jsem spíš byla svatá. Ale už na to nevěřím, už na to nevěřím. Už ne. Nevím, nemůžu si pomoci ne. Kdyby byl tak spravedlivý, tak spravedlivý, tak ten b***** ten by nebyl.*“ Jeden z participantů

vyjádřil víru v Boha, ale zároveň zastával pragmatický přístup „*To já věřím v pána Boha ..., ale pomoz si sám*“, čímž naznačoval kombinaci duchovní víry s realistickým a soběstačným přístupem k životu.

Většina participantů vyjádřila skeptický přístup k víře nebo ji zcela nebo částečně opustili, což bylo často důsledkem osobních zkušeností a zklamání. Tato ztráta víry nebo zklamání z náboženských institucí může odrážet pocit opuštěnosti nebo nedostatek spravedlnosti (Roux, 1998).

3.1.12.2 Spiritualita

I když většina participantů měla spíše materialistický pohled a sekulární světonázor a odmítali náboženství a duchovní přesah bytí, přesto i tito participanté v příbězích zmiňovali myšlenky hlubšího smyslu, aniž by záměrně hledali spiritualitu.

O spiritualitě nehovořili otevřeně, přesto při některých událostech mohl probíhat vnitřní proces spirituality. Především, ve vzpomínkách, nejhoršího zážitku, kde docházelo k setkání se smrtí a bytím. Tento druh spirituality může být těžké vyjádřit slovy, proto na otevřené otázky dávali spíše záporné odpovědi., ale mimoděk je dokázali vyjádřit. P. Tonda, když hovořil o svém nejhorším zážitku tak naznačil: „*To mě proběhl celý ten život před očima, jak se říká.*“

Často vyjadřovali určitou akceptaci a rezignaci své situace, jako p. David: „*Když svatý Petr, když spustí, co nadělám.*“ Naznačovali přijetí životních okolností, které jsou mimo jejich kontrolu (Jastrzębski, 2022).

3.1.12.3 Smrt a existence

Vzpomínky na své blízké a lítost, že už zde s nimi nejsou, byly časté u většiny participantů. Téma smrti často zahrnovalo jejich nejhorší zážitek. Všichni hovořili podobně o prožívané bolesti a ztrátě, přijetí smrti jako součást života: „*Já tu su a on tu už není. ... Všeci tam jednou pudem. Někdo spíš a iný pozdějc. Nikdo tu nebudeme věčně. ... Já jsem tu a oni jsou tam.*“, často opakovala paní Magdaléna o lidech, které v životě poznala.

Osobitý náhled každého z nich mísil prvky realistické, pragmatické, ale i existenciálního smyslu, propojení se světem a uvědomění si vlastní konečnosti. Vyjádřeno p. Davidem: „*Já vím že červy mě sežerou anebo vyletím komínem Pán Bůh ví.*“

U p. Čestmíra se projevila určitá rezignace, když, na dotaz k existenci něčeho po smrti odpověděl: „*Já беру současnost. Za první bych nic nepředělal, to je jasný. Ani bych si nepřilepšil, takže to je jedno.*“

Přímé setkání se smrtí v extrémních situacích, o kterém hovořil P. Jarda, ve svém nejhorším zážitku, když mluvil o smrti kamarádů v dole nebo když odmítl hovořit o zážitcích z cizinecké legie. Jeho sdělení bylo stručné, a jakoby bez emocí, dalo by se říci, racionalizované.

Participant hovořili i o realitě smrti v Domově, paní Magdaléna: „*No jsem viděla, jak ju tu potom táhli. Tu vedle. Celý bylo mokrá to lůžko, durch.*“

Z diskutovaného textu je zřejmé, že participant sdílejí podobné prožitky a postoje ke smrti a existenci, přestože každý z nich má osobní zkušenosti a vlastní způsob vyjadřování. Většina vyjadřuje obecné prožívání bolesti a ztráty, ale také určité přijetí smrti jako součásti života, i když ne vždy s úplným smířením. Přístup k smrti a existenciální úvahy mohou vzbuzovat osamělost nebo pocit osamění, zvláště když jsou prožívány v těžkých životních situacích bez možnosti sdílení s ostatními (Wein, 2012).

3.2 Tematická analýza

Tabulka č. 2.

Okruhy témat

Rodinné vazby a vztahy	Rodinné zázemí v dětství	
	Zkušenost s rodičovskou rolí	
	Vztahy s rodiči v průběhu života	
	Vztahy se sourozenci	
Ostatní vazby a přátelství	Partnerské vztahy	
	Přátelství/ kamarádství	
Zkušenosti s alkoholem	Alkohol	
Zaměstnání /finance	Finance	
Domov/ Bydlení	Bydlení	Ztráta
Záliby		
Osamění	Vyjadřující pocity	
Samota	Nedobrovolná	
	Samostatnost	

3.2.1 Rodinné vazby a vztahy

Téma, kde se projevila rozmanitost rodinných dynamik, vlivu rodiny na život participantů, od dětství po dospělost, včetně vztahů s rodiči, sourozenci (Bush, et al., 2020).

Většina respondentů sdílí zkušenosti s odcizením od rodiny a nedostatečnou podporou. Konflikty a nevyřešené spory s rodinou mohli přispívat k pocitům samoty a izolace.

3.2.1.1 Rodinné zázemí v dětství

Faktory, které mohli v dětství ovlivnit osamělost participantů byly rodinné zázemí, ekonomický status, vztahy s vrstevníky. Dva z participantů uváděli, že část nebo dokonce celé dětství prožili odloučení od obou nebo jednoho z rodičů, což představuje významný faktor v prožívání dětství. Prožívání osamělosti lze nalézt u participantů, kterým chyběli rodiče (Quay, 1992). P. Jarek nezmínil rodinu v rámci dětství vůbec. Kromě paní Magdalény participanté hovořili o prožívaných dobrodružstvích s kamarády. Ve vzpomínkách na dětství zazněly i zmínky na materiální zabezpečení nebo finanční situaci, z kterých vyplývalo, že pocházeli spíše ze slabších ekonomických poměrů. Některé rodiny kompenzovaly svou situaci drobným či větším hospodářstvím, což znamenalo zapojení participantů do pomoci s chodem domácnosti. Ve vyprávění byly patrné rozdíly v ekonomickém statusu rodin, i participanté, jako děti, svůj status vnímaly (Cassidy & Asher, 1992, Steven et al., 1984).

Žádný z participantů nezmínil, že by ti, co je vychovávali měli problém se závislostmi. Pan Petr zdůrazňoval přísnou abstinenci svého otce.

Každé rodinné prostředí mělo svá specifika, na které participanté s nostalgií vzpomínali. Vzpomínky na dětství byly většinou pozitivní, ale často provázeny smutkem a nostalgií, zejména v souvislosti se ztrátou rodinných vazeb a pocitem osamění v současnosti. „*To bolí.*“ nebo „*Já už nechci.*“, ukončoval vzpomínání p. David (Gariddo, 2018).

Participanté při vzpomínkách na rané dětství nebyli příliš sdílní, každý z participantů svou vzpomínku sdílel s různou intenzitou a rozdílným emočním zabarvením od silného negativního, přes neutrální až po silně pozitivní. Negativní vzpomínky se střídali s pozitivními i v jedné vzpomínce, a jak píšou (D'Argembeau, et al. 2003), na vybavování a vyprávění vzpomínek má vliv řada faktorů, jako konstrukt vzpomínek nebo ochota vyprávění.

3.2.1.2 Zkušenosti s rodičovskou rolí

Dva z participantů, svobodní pánové, téma rodičovství nezmínili. Další dva, kteří byli otcové, hovořili o zkušenosti se změnou rodičovské role z důvodu rozvodu. Jeden hovořil o ztrátě dcery, o které doposud nic neví. Druhý o výchově dětí po rozvodu a jejich současných znovu navázaných vztazích, i když ne se všemi dětmi. „*Se synem se nestýkám.*“

No tak bylo to trochu z jeho strany a já su taky paličák. P. Čestmír, který zmínil i prožitek trvalé ztráty dítěte, smrti jeho dospívající dcery. U dalších dvou se projevila zkušenost nenaplněného rodičovství, a to z pohledu mužského i ženského prožívání. P. Tonda „*Děti jsme neměli, tak co, že. Mám někde syna, a nevím. Neplatil jsem na něj, nikdy nic.*“. Paní Magdaléna: „*Já za to nemůžu. Já jsem chodila po doktorech. Já už to tak беру, no ale ... No bylo mi to líto. Kolik jsem se nabečela. Škoda mluvit.*“ (útěk z rozhovoru na zcela jiné téma)

Tak jak byla témata různorodá, tak i vyrovnání se se situací bylo rozdílné. P. Čestmír mluvil o důležitosti materiálního zabezpečení, které svým dětem dal. P. Tonda si kompenzoval svou roli otce jako hodného strýce. Další dva participantů se smířili nebo rezignovali a snažili se na bolest zapomenout.

Tyto zkušenosti se projevily různými způsoby, včetně smutku, emocionální bolesti spojené s odcizením či ztrátou dětí nebo nepochopením okolí a blízkých. Díky těmto zkušenostem se proměňovaly jejich životní postoje k rodičovským rolím, i k rolím partnerským a vztahem k sobě samému (Erikson, 2002, Vágnerová, 2007).

3.2.1.3 Vztahy s rodiči v průběhu života

Kromě jednoho z participantů uváděli všichni, v menší či větší míře, komplikované vztahy s rodiči. Objevily se i odcizené nebo absentující vztahy. Konfliktní situace vznikaly z důvodu závislosti participantů, z důvodu vlastnictví nebo starost o majetek, či přísných poměrů v rodině.

Rodičovská podpora a nedostatek vztahů s rodiči některým chyběl již od raného dětství. V jednotlivých případech se tyto vztahy překlápily i do dospělosti. V určitých životních fázích se vztahy, především, s matkami zlepšily.

Jen jeden z participantů nerozlišoval jiné vztahy s matkou a otcem. O obou mluvil jako o přijímacích rodičích, ale jen velmi stručně. Ostatních pět participantů vztahy s matkou a otcem rozlišovalo. Pro všech pět participantů bylo nesmírně důležité udržet si, zachovat nebo obnovit vztahy s matkou. Vztahy s otcem byly jiné, rozdílné od vztahů s matkami. Matky byly přijímací, a i participantů přijímaly matky bez podmínek. Polovina participantů hovořila o otcích jako o autoritách, kteří rozhodují a dávají pravidla, a přijímají s podmínkami, někdy tvrdými podmínkami. Druhá polovina participantů

vnímala své otce jako nepřijímající, ať už z důvodů, že nebyli vůbec přítomni nebo významného konfliktu. Jeden z participantů otce nezmínil vůbec.

Osamělost zde participanti mohli vnímat jak dlouhodobě, tak krátkodobě vzhledem ke konkrétním událostem a jejich trváním ohledně nepřijetí ze stran rodičů a k rozdílnostem přijetí nebo nepřijetí od matky nebo otce (Molaver, 2016).

3.2.1.4 Vztahy se sourozenci

Vztahy se sourozenci se prolínali celým životem. O vztazích hovořili čtyři participanti. Jeden se jen krátce zmínil, že vztahy byly dobré. A jeden sourozence nezmínil vůbec.

Z vyprávění participantů bylo zřejmé, že vztahy se sourozenci se během života proměňovaly. Pozitivní aspekty vztahů vyjadřovali skrze vzpomínky na společně strávený čas, více v dětství. O výraznějších konfliktech hovořili až v souvislosti s řešením majetkových záležitostí v dospělosti. Tam nastal významný rozkol, který trvá doposud a vztahy se rozpadly. U jednoho z participantů se nepřijetí prolínalo od dětství doposud. „*Bráchu jo. A ten stál taky za h *** o. ... Tak on měl svůj život, že*“ (paní Magdaléna).

Dva participanti uvedli, že své sourozence, kteří ještě žijí, v období pobytu na Domově, kontaktovali, ale ti na jejich dopis nereagovali. P. Tonda zmínil vzácné telefonáty od sestry. „*Sestra mě volá, synovec, neteř, mi volají. Ale nemají prý čas.*“ Tento výrok naznačuje pocit nedostatečného spojení s rodinou.

Participantů následně další kontakt s nimi odmítli: „*Když nechcete vy, nechcu ani já. ... Já se o sebe umím postarat. Kdyby mě to mělo stát život. Já su vlk samotář.*“ Absenci sourozeneckých vztahů pociťovali intenzivně.

V životě participantů probíhaly interakce se sourozenci, ať už o nich mluvili nebo ne. Vztahy, které byly nebo jsou konfliktní stále ovlivňuje jejich prožívání osamělosti. Sherman et al., (2006) píše, že kvalita vztahů se sourozenci může ovlivnit osamělost bez ohledu na věkové rozdíly mezi nimi.

3.2.1.5 Partnerské vztahy

Když participanti hovořili o partnerských vztazích, všichni uváděli zkušenosti s rozpadem těchto vztahů, které pro ně představovaly momenty zklamání a opuštění,

vedoucí k pocitům osamění. Pocity ztráty blízkých vztahů a konflikty v partnerských vztazích byly spojeny s emocionálními obtížemi. Pro většinu participantů byl rozpad vztahu bodem obratu, událostí, která jim ovlivnila život. „*Když mě utekla žena...*“ (P. Čestmír.). „*Osm let jsem žil s paní, no a pak jsme se rozešli*“ (Pan Petr). „*To ti chlapi.*“ ...“ *Já su třikrát vdaná a třikrát rozvedená.*“ (Paní Magdaléna).

Zkušenost s partnerskými vztahy je reflektována v jejich vzpomínkách často negativně, jak ukazují výroky typu. Paní Magdaléna: „*To je blbý, když se vám chlap po***** do lůžka.*“ (dlouhá odmlka).

Pro jednoho z nich představovala ztráta partnera nejtěžší vzpomínku v životě: „*A co nejvíc, že moja mi utekla...*“ (p. David). P. Jarda: „*Já jsem ji miloval, ona mě opustila.*“, který vzpomínal na svou první lásku z dětství.

Citace ilustrují sílu jejich emocionálních ran.

Všichni participanté se pokoušeli najít nové vztahy, většinou pouze krátkodobé. Pan David: „*No kámošky jsem měl, někdy...*“ Pan Jarda: „*Osumdesát ženských dohromady. Jako ne najednou.*“ Avšak žádný z těchto vztahů nebyl trvalý a v současnosti jsou sami.

Participanté si v průběhu života zvolili život bez stálého partnera.

Tato diverzita zkušeností a prožitků naznačuje, jak rozpad partnerských vztahů může výrazně ovlivnit vnímání a zkušenost se samotou a osaměním, nejčastěji emocionální a sociální samotou. (Dykstra & Fokkema, 2007)

3.2.2 Ostatní vztahy – přátelství

Participanté se k vztahům, které považují nebo považovali za významné, často upínají způsobem, který může být nezdravý. Při prvních náznacích problémů v těchto vztazích mají tendenci buď z nich unikat nebo je razantně odmítat. Tato reakce může být důsledkem jejich dřívějších zkušeností, kdy se jim vztahy rozpadaly už od dětství, a nenaučili se tak, že na vztazích je potřeba neustále a intenzivně pracovat. Tento vzorec chování se projevuje i v jejich současných krátkodobých vztazích. Mají tendenci přilnout ke vztahům, které mají potenciál trvat dlouhodobě, přestože jsou tyto dlouhodobé vztahy výjimečné (Duchesne & Rothwell, 2015).

Smíšené pocity a rozpolcenost byla společným znakem. Participanti vyjadřovali negativní emoce, o potřebě a zachování funkčních sociálních vztahů.: „*No tak s něma jsem kamarádka. Jinak ne. A tady se všeckyma taky vyndu*“ (Paní Magdaléna).

Význam přátelství a pocitu sounáležitosti s komunitou se objevoval jako stálý motiv. Přátelství poskytovalo pocit bezpečí, podpory a vzájemného porozumění. Vedle pozitivních příběhů o vztazích a podpoře někteří participanti hovořili i o negativních zkušenostech, jako je šikana v dětství, nebo o tragických událostech, jako je ztráta a smrt přítele.: „...*zabil se. 17 roků mu bylo. Hodně brzo.*“ Povaha vztahů se měnila s věkem a prostředím. Přátelé z dětství a dospívání byli často vzpomínáni s nostalgií. Jeden z participantů uvedl, že kamarády v dětství ani dospívání neměl.

Dospělý život přinesl nové příležitosti k navazování vztahů. Pro někoho na cestách, pro muže to byla nová přátelství v armádě nebo v práci, kde nové kontakty často vedly k vytváření nových vztahů. V produktivním věku neuváděli participanti problémy s utvářením nových vazeb, i když měnili místo svého pobytu nebo práce. Jednalo se o sousedské vztahy v okolí bydliště, vztahy na ubytovnách nebo v sociálních a zdravotnických zařízeních. Některá přátelství vznikala a udržovala se na vzájemné důvěře: ... *To je kamarádství. On je upřímněj. Já taky jsem upřímněj*“ (p. Čestmír). A také sdílením společných zájmů, jak se sdílel p. Tonda: *Taky jsme chodili na koupaliště se koupat. Chodívali jsme na fotbal a na hokej, s klukama jsme chodívali.*“

Některé vztahy se jevily jako povrchní nebo příležitostné, Jarda: „*Známí jo. Známí jsou.*“ ... „*Bud' sis našel kluky z Čech nebo z Polska. Nebo z Francie. Francouzi jsou kluci, kteří si rádi pokecají.*“ i když někteří participanti si přáli nebo věřili, že jsou hlubší. Magdaléna: „*Už nechodí. Kolik věcí, peněz jsem jí poslala, všechno. No s*** na ni no. Když ona nemá čas, tak já taky nemám čas.*“

Zajímavý je také pohled paní Magdalény na vztahy s opačným pohlavím, kdy preferovala společnost mužů před ženami. „*Mě byli milejší chlapi jak žensky. Aji včil kamarádím radši s chlapama jak se ženskýma.*“

Což ukazuje jak i nyní v Domově jsou pro ně vzájemné vztahy velmi důležitým aspektem pro fungování. Dokážou si je vytvářet i v zcela novém prostředí a v pozdějším věku: Pan Tonda: „*Jak jsem přijel, tak, tak hned na kuřárnu, kouřit, tak jsme si zapálili, pokecali, jestli su svobodnej nebo rozvedenej, že odkud su. No znám tu už všechny.*“

Když funguje mezi participanty něco za něco i ve vztazích, zdá se, že jsou vztahy lépe přijímány a lépe fungují. Takovými způsoby mohou eliminovat osamění. (Buunk & Prins, 1998, Mund et al., 2023).

Ovšem i v těchto případech vztahových interakcí, mohlo docházet k pocitům osamělosti, protože osobní vztahy a schopnost plánování budoucnosti jsou u osob bez domova ovlivněny jejich současným životním stylem, který je silně zakořeněný v přítomnosti. Frekventované změny bydliště a nucené změny umístění přispívali k nestálosti a nejistotě, která dominovala jejich sociálním interakcím a plánování. Tato proměnlivost a nepředvídatelnost životních situací měli za následek, že vztahy byly často budovány s ohledem na bezprostřední potřeby a okolnosti, což mohlo komplikovat vytváření dlouhodobějších a stabilnějších sociálních vazeb (Lindsey, 1998).

3.2.3 Zaměstnání / Finance

Vyprávění participantů rovněž odkrývalo, jak ztráta sociálních vazeb v důsledku ztráty práce, může mít dopad na jejich sociální život a pocit osamělosti (Price, 1992).

Všichni participanti přišli v průběhu života o práci. Po této zkušenosti zažívali nestabilitu v zaměstnání nebo již neměli možnost pracovního zařazení. Když byli schopní, tak některým nedělalo problém získat různé alternativní práce, jako brigády, příležitostná práce nebo pracovní činnosti v rámci různých programů úřadu práce. I odjezd do zahraničí za prací: „*V roce 2002 jsem odešel od Holandska. ... No a pak bylo Lucembursko. ... Tak pak do Belgie na loď. Ale skončila práce na lodi. Pak do Francie.*“, který absolvoval p. Jarda. V souvislosti se zaměstnáním, participanti vyprávěli, že ztráta práce a s tím souvisejících pracovních vztahů pro ně znamenala ztrátu, nejen na profesní nebo finanční úrovni, ale i na osobní úrovni. P. David byl se svou prací natolik vnitřně spjat, že po ztrátě práce zcela ztratil smysl života, když se vyjádřil: „*U mě je to sama bolest. Co jsem chtěl, lesy. Tak byly.*“ Propuštění z práce a konflikt s nadřizenými způsobily, že se cítil izolovaný od svých bývalých kolegů a pracovního prostředí, kde trávil většinu času. Jednalo se o jeho vzpomínku životního obratu.

Z vyprávění účastníků je zřejmé, že ztráta zaměstnání měla na jejich životy dopad nejen z hlediska finančního a profesního, ale i sociálního a osobního. Ztráta zaměstnání vedla k narušení sociálních vazeb a zvyšovala pocit osamělosti, což je spojeno s psychologickými a sociálními následky takového zvratu v životě. Příběhy účastníků

ukazují, jak ztráta zaměstnání může způsobit ztrátu dříve stabilního životního stylu a sociálního postavení (Howe et al., 2004).

3.2.4 Domov / Bydlení

Téma domova a bydlení se v příbězích účastníků objevuje jako zkušenost plná ztrát a emocionálních vazeb. Participanti někdy popisovali situace, kdy se ocitli na ulici, jak poznamenal pan David: *„Jo no. No jsem spal aji na kameňu před branou.“* Přesto se žádný z nich neidentifikoval jako bezdomovec. Jak uvedl pan Čestmír: *„No, tak já jsem úplně na ulici nebyl, tak to řeknu.“* Toto nechtění se identifikovat s rolí bezdomovce může souviset s osaměním, které je spojeno se stigmatizací a sociální izolací, což naznačuje (Rokach, 2004).

Ztráta domova byla popisována spíše nepřímou, emočně a pocitově, a nebyla vždy přímo spojena se ztrátou bydlení. Ve svých vzpomínkách a vyprávěních participanti často otevřeně hovořili o ztrátě bydlení, někdy v kontextu spojeném s životním obratem, jindy zmíněného v jiných souvislostech. Příkladem může být vyprávění pana Čestmíra: *„To už bylo mojí vinou. Barák se měl, to jsem nechal tam holku bydlet a zapadl jsem do takové party, no víte, jak to je.“*

Participanti mimoděk konstruovali svůj domov jako místo, které jim přináší pocit příslušnosti, důležitosti a emočního spojení s rodinným prostředím. Naproti tomu bydlení pro ně znamenalo fyzické místo a střechu nad hlavou. Ztráta domova i ztráta bydlení byly často složité, propojené, ale ne vždy spolu přímo souvisely. (Smiciute & Motiečienė, 2020). Paní Magdaléna popisovala opakované ztráty domova i bydlení, které se v jejích vzpomínkách objevovaly na různých místech rozhovoru a různě se propojovaly jak se ztrátou bydlení, tak i domova: *„...když zemřela... Já jsem se stařenkou bývala vám říkám, ... To, já jsem kolem ní ještě chodila... pak jsem byla i v tom kriminále, a já jsem furt cestovala... Tak to já vždycky tak pak světem letem. Tak kde se dalo, ... to nevím, nemůžu si vzpomenout ... Než jsem se vdala poprvní... No dlouho taky ne. Já jsem cestovala furt... Já jsem chodila za ředitelem jako od lesů, jestli by nám mohl přidělit nějaký byt. Tak přidělil dva plus jedna, no ale že jsem ho vy***** mě řekl... Já jsem potom odcestovala pryč... Všude, kde se dalo. Aji venku. Tady jsem kolikrát spala venku... Po těch domovech. Jako el dé enky byly, ... tady všude.“*

Po ztrátě střechy nad hlavou se účastníkům často stávaly domovem nekonvenční prostory, sociální služby pro lidi bez domova nebo ubytovny. Jak uvádí (Vašát, 2012 a, 2012 b), participanti se snažili vytvořit nový konstrukt domova i v prostředí, které není standardně většinou společností považováno za domov, kde si ho tvořili jednotlivě nebo společně s partou různých kamarádů. Což dokládá i p. Jarda a jeho zkušenosti s cestováním, které ukazují na alternativní pojetí domova i bydlení zároveň: „*Tam jsem žil tak, ve dne na plážích. To jsi spal, protože v noci jsi pracoval.*“ Nejednalo se o pevné místo, ale spíše řadu míst, která mu poskytovala dočasný úkryt a příležitosti.

Každý z participantů ztratil svůj domov i střechu nad hlavou, přičemž každý to zažil jinak a v odlišném časovém období. Nyní se snaží najít nový domov ve společném bydlení Domova, kde kromě střechy nad hlavou nachází i společenství ostatních obyvatel a zaměstnanců. V některých případech udržují i kontakty s rodinnými příslušníky nebo jinými důležitými osobami. Tento proces tvorby domova si participanti usnadňují vytvořením osobních památek na ty, kteří v jejich novém prostředí zanechali stopy (Smiciute & Motiečienė, 2020). Paní Magdaléna popisuje: „*A toto ty hrnky to mám po tý... a toto to mi dal ten. ... To mě dala ta holohlavá. A tam mám svoje lžičky. ... A ten velký hrnek to mám od té, jak tady byla zdravotka.*“

Podobně jako Prieto-Flores et al., (2011) i zde se ukazuje, že spokojenost s bydlením a pocit příslušnosti hrají významnou roli ve snižování pocitu osamělosti mezi staršími dospělými, žijícími jak v komunitách, tak v zařízeních poskytujících péči, tak i v tomto Domově hraje spojení s místem a lidmi v něm klíčovou roli ke spokojenosti.

3.2.5 Záliby

V rozhovorech participanti vzpomínali i na to, co je v životě bavilo, na jejich záliby, koníčky. Tyto vzpomínky spadaly do období před jejich sociálním, popřípadě zdravotním propadem. Aktivity a zábavu si participanti spojovali s dobrodružstvím, sporty, zábavami, karnevaly a volný časem tráveným s vrstevníky. Tyto zážitky byly spojeny s radostí a vzrušením.

Každý z participantů uvedl něco, z čeho míval radost. Tři z participantů uvedli aktivní zájmy, které se týkaly převážně aut, sportu, aktivně i pasivně, pletení a háčkování a cestování. P. Čestmír: „*...několik závodů jsem vyhrál a nějaké věnec taky.*“

Jinou zálibou bylo cestování, které bylo spojeno jednak s prací participantů, ale také ve dvou případech hovořili o nekonvenčním způsobu života, jako p. Jarda: „*Koupíš si jenom jízdenku. Jízdenku do Vatikánu, zajel sem se podívat. A do Říma do Vatikánu. Pak zpátky do Monaka.*“ Jednalo se o styl, který mu umožňoval vést tulácký život a uniknout z každodenní reality.

Většina participantů zmiňovala také společenské události, jako společenské akce, zábavy, dožínky, kterých se rádi účastnili, kde se mohli potkávat a bavit s druhými lidmi.

Jeden z participantů vzpomínal na trávení volného času, výlety, procházky, s jeho poslední partnerkou, která ho díky tomu odváděla od alkoholu.

Pro p. Davida byl koníček jeho práce v lesích, kde prožíval i další formy zábavy a kde trávil i volné chvíle: „*To já jsem se sbalil a šel jsem radši do lesa. Tam jsem zakrmil. Když jsem tam měl navezený seno anebo jsem šel za kočím. A když se mu chtělo, tak koně jsme zapřáhli a jeli jsme a dycky...*“

Každý z nich zmínil i čas, který trávili v hospodě nebo s kamarády u láhve vína nebo jen tak popíjeli.

Mluvili o zálibách, které jim umožnily udržet si sociální kontakty a pocit příslušnosti, že někam patří. Aktivity a zábava tak sloužily jako zdroj radosti, vzrušení a sociální integrace.

Pokud hovořili o aktivitách byly tyto aktivity součástí jejich životů před sociálním nebo zdravotním propadem.

Nyní při pobytu na Domově zmiňovali omezení ve vykonávání svých původních zálib kvůli různým faktorům, jako jsou zdravotní stav, věk, a nedostatek příležitostí. Jako příklad, paní Magdaléna poznamenala: „*Jo, jak jsem byla mladší, tak jo. A včil už ne. Za prvé oči už mě nesloužijou. Mám tam koupenny vyšívání. Nebudu. Ani vyšívat ani plíst. Já su lenivá už. Už mám roky.*“ Kromě věku a zdravotního stavu, jako jsou problémy se zrakem, uváděli někteří participanté další vážná omezení, včetně pohybových omezení, která vyžadují použití vozíku. Tato fyzická omezení dále komplikují možnost účastnit se dříve oblíbených aktivit a zálib, což přispívá k prohloubení jejich pocitů osamění. Někteří z nich, když chtějí, řekli, že využívají nabízených aktivit Domova nebo si aktivity hledají sami jako p. Petr: „*Dneska toho paní uklízečka měla hodně, tak jsem jí udělal stoly. I paní pečovatelka mě chválila.*“

Ze vzpomínek je patrné, že koníčky a záliby hrály v životech každého z participantů více či méně důležitou roli, poskytovaly jim radost, vzrušení a sociální interakce, a to především v období aktivního života. Tyto aktivity byly také zdrojem sociální integrace a pocitu příslušnosti, což ovlivnilo pocit osamění, zejména když tato sociální propojení a zdroje radosti zanikly nebo se omezili (Hawkley et al. 2010).

3.2.6 Zdravotní problémy a z toho plynoucí omezení

Tyto příběhy odhalují, jak různé životní události spojené s otázkou zdravotního stavu mohou ovlivnit život a ukázat, jak podpora od blízkých a vlastní vnitřní síla může pomoci tyto obtíže překonat. Jeden z participantů uvedl úraz, jako nejhorší životní zážitek a jeden autonehodu a její následky jako zásadní bod obratu v jeho životě.

Všichni participanté sdíleli své zkušenosti, které zažívali v různých fázích jejich života, od dospívání s psychickými problémy a závislostmi, přes autonehody a následné období zotavování v nemocnici, kde se potýkali s fyzickou i psychickou bolestí. Pan Petr hovořil o svém boji s osaměním během pobytu v nemocnici, po autonehodě, kde mu návštěvy přítele a modlitba přinášely útěchu. Pan Jarda popsal svůj pocit izolace a samoty rovněž po autonehodě, který byl umocněn ztrátou zaměstnání a následným pobytu v azylovém domě. Pan Tonda vzpomínal na hospitalizaci a čas strávený o samotě, kdy se musel vyrovnávat s fyzickým zraněním a strachem z budoucích zdravotních a finančních komplikací. Pan Čestmír prožil pracovní úraz v cizině, který vedl k jeho odchodu z práce, což ovlivnilo jeho další životní cestu. Paní Magdaléna reflektovala na svou situaci s cukrovkou, kterou zpočátku ignorovala, což jí později přineslo pochopení významu zdraví a vlastní odpovědnosti, ale bylo již pozdě: *„Říkám, to byla moja blbost. Za blbost se platí. No cukrovka, já su cukrářka. Ne. Takzvaně srala jsem na to.“*

Nejen, že zažívali izolaci v nemocnicích a osamění, v čase léčby nebo rekonvalescence, ale poznali i soudržnost a pomoc od kamarádů. P. Tonda vzpomínal na dětské úrazy: *„A tak buch a bylo to a obě dvě ruky jsem měl zlomený.“* *No, ale hrál jsem fotbal, i s těma zlomenýma rukama. ... Kolikrát jsem spadl, ale kluci mě vždycky zvedli, ale hrál jsem.“*

Dva z participantů jejich zdravotní stav uvěznil na invalidní vozík. Dva utrpěli pracovní úraz. Tři zažili autonehodu, kterou, dle jejich slov, nezavinili. Dva z participantů prodělali interní onemocnění. Pro ženu, paní Magdalénu, byl zásadní problém, problém

s neplodností, což ovlivnilo její vztahy s partnery. Tyto faktory mohly přispět k pocitům odlišnosti, izolace a osamělosti. Změnou zdravotního stavu a tím pádem i sociální situace, se stávali pro účastníky nedostupné nejen zábavné aktivity, ale především aktivity spojené se zajištěním jejich potřeb jak životních, tak i vztahových, což vedlo k izolaci, nedobrovolné dočasné samotě a současně díky snížení pohody i k osamění. Ztráta zdraví byla spojena se ztrátou schopností, ztrátou sociálních vazeb a ztrátou sebedůvěry (Deacon, et al. 2019).

3.2.7 Zkušenosti s alkoholem v životech účastníků

Každý z účastníků měl v dokumentaci uvedenu některou z diagnóz v rozmezí F10 – F19. (MKN 10 [on-line]). Sami účastníci zmiňovali alkohol nenápadně, jako by nehrál v jejich životech významnou roli. (Rinn et al. 2020). Zmínili ho v kontextu jiných příběhů, kdy alkohol sloužil jako prostředek k zvládnutí náročných životních situací, zahánění pocitu nudy nebo k zábavě. P. Čestmír uvedl: „*No, když jsem byl sám, tak jsem sáhl po flašce. ... Takže furt bylo do čeho píchnout.*“. Pro všechny účastníky byl alkohol také zdrojem radosti a připomínkou časů strávených s přáteli, jak naznačil p. Jarda. „*U flašky vína a už to jelo.*“ Zmiňovali, že jim v životech přinášel za následek zhoršení rodinných a partnerských vztahů, když p. Petr vzpomínal: „*No a já jsem se opil jak to hovádo a tatínek, ten z toho šlel.*“

Nikdo z nich nevěděl, že by měl s alkoholem problém, ale někteří zmínili, že v některých fázích života se snažili pití omezit, nejčastěji v souvislosti s partnerskými vztahy nebo v souvislosti s jejich zdravím, když p. Tonda zmínil, že už tři roky nepije.

Všichni účastníci připustili, že i přes porušování pravidel Domova, kde nyní žijí, se alkoholu nevzdali a tajně o samotě pijí: *Já jsem blb, a tak si dám. Neříkám, že si nedám, ale potajomky. Otevřu, zavřu. A nevímejte si mě*“ (paní Magdaléna).

Alkohol uváděli jako prostředek, který pomáhal tišit vnitřní bolest či ztrátu, sloužil jako únik od nepříjemné reality nebo jako zábava nebo výplň volného času. Užívání alkoholu bylo i pokusem o zvládnutí vzpomínek a osamění (Cox & Klinger 1988).

V souladu s uvedenými skutečnostmi uvádějí Åkerlind & Hörnquist, (1992), že alkoholici se cítí osamělejší než členové většiny ostatních skupin. Přehled naznačuje, že

osamělost může být významná ve všech fázích průběhu alkoholismu, jako přispívající a udržující faktor při růstu zneužívání a jako zátěž při pokusech vzdát se ho.

V kontextu bydlení v Domově má užívání alkoholu specifické důsledky. Bylo pozorováno, že v těchto prostředích může konzumace alkoholu vést k vyhledávání samoty, jelikož užívání alkoholu je často spojeno s rizikem sankcí ze strany zařízení, což následně může vyvolávat nebo zesilovat pocity osamění. Tento nálezný poukazuje na složitost vztahu mezi užíváním alkoholu, sociálním prostředím a prožíváním samoty, a zdůrazňuje potřebu přístupů v péči, které berou v úvahu specifika prostředí, ve kterém se osoby bez domova nacházejí.

3.2.8 Téma samoty a osamění

Všichni participanti se někdy setkali s obdobím samoty, jako stavem, být fyzicky sám. Samotou, kterou byla chtěná, požadovaná, která měla své výhody, samotou, která byla potřebná, jako například při výkonu práce, samotou, která měla motivační charakter Chua & Koestner, (2008), ale i se samotou vynucenou, spojenou s izolací, která byla způsobena různými životními událostmi, jako je výkon trestu, ztráta bydlení, problémy s alkoholem, nebo zdravotní komplikace (Rodriguez et al., 2023).

Část participantů se vyjadřovala, že samotou v některých chvílích nebo životních obdobích upřednostňovali: „*Je to výhodnější, nikdo tě neotravuje.*“ V této výpovědi p. Jardy je zmíněna samota jako volba, která přináší určité výhody, jako je nezávislost a absence nároků ze strany ostatních. Zdůrazňuje, že samota může být v určitých situacích přínosná a vyhovující.

I na Domově si většina participantů vyhledává chvílky jen pro sebe. Samotou vnímají jako příležitost k odpočinku. Ti, kteří mají samostatný pokoj pro sebe, uváděli, jaká je výhoda mít svůj pokoj, kde mohou najít únik před hádkami ostatních nebo si tam odnést jídlo a moci si věci dělat po svém. Ale i ti co pokoj sdílejí se spolubydlícím si hledají chvílku samoty na takovém pokoji. P. Petr: „*Ale tady ty lidi, já jsem kolikrát tak strašně tady sám rád.*“ Participanti hledají na svém pokoji samotou, která přináší určitý vnitřní klid a těší se na chvíle, kdy mohou být sami a odpočinout si.

Někteří participanti uváděli, že si na samotou zvykli jako na součást života a naučili se s ní žít, naučili se určité samostatnosti. Nejvíce to dokladovala paní Magdaléna: „*Já*

už jsem naučená sama. ... To tak vždycky no bylo.... Já už jsem si zvykla. ... Jak si ustelu, tak si lehnu.“ a vzápětí dodává: *„Kolikrát v noci vzpomenu, ale. ...“* (naznačuje rukami, že o tom dál mluvit nechce) *... Já už jsem se naučila samoty.*“

Když začali účastníci vyprávět, že samota může být i bolestivá, hovořili o nepříjemných, osobních pocitech, spojených s emocemi, někdy spojené s izolací jindy se ztrátami, odloučením nebo komplikovanými mezilidskými vztahy, potom se objevovala v jejich vyprávěních osamělost (Perlman & Peplau, 1981).

Také se ukázalo, že vnímání nebo prožívání toho, zda se cítí nebo necítí osamělí, se měnilo v závislosti na životních etapách, okolnostech a vnitřních stavech. V období aktivního života, byl menší prostor a potřeby řešit osamělost, p. David: *„Já jsem prakticky neměl čas přemýšlet o samotě.“* Události a vývoj životního příběhu se postupně proměňovaly, nastávaly náročné situace, které neodpovídaly jejich očekáváním. Účastníci vyjadřovali nenaplněné touhy jako p. David nyní v Domově toužil po lese, v kterém prožil celý svůj aktivní život: *„Jak utéct do lesa, aby rostl blíž.“*, kdy osamělost nesouvisela jen s mezilidskou interakcí, ale i s touhou (McGraw, 2000).

Nebo jak uvedla paní Magdaléna: *„Já už nikoho nemám ráda. Koho bych měla ráda. Už ani sama sebe.“* Prožívání osamění se v některých případech dalo pozorovat v nízké sebeúctě a sebehodnotě (Teneva & Lemay, 2020).

Témata, která souvisela s osamělostí, často kopírovala příčiny bezdomovectví, jak se o nich píše v odborné literatuře (Hradecký a kol. 2007, Vágnerová et al. 2007). Rozpad partnerských vztahů, problémové dětství, ztráta zaměstnání, a s tím spojená často ztráta kolektivu a sociální sítě, ztráta střechy nad hlavou a jejich vzájemná kombinace.

Jednalo se i o témata související s důsledky bezdomovectví, jako nedostatek kvalitních mezilidských vztahů: *„Vždycky chybí někdo, to je normální“* (p. Jarda.) nebo rozbité rodinné vztahy, závislosti, zdravotní komplikace.

Osamění se dotýkalo, ale i témat, které s bezdomovectvím nesouvisely, jako úmrtí blízkých rodinných příslušníků nebo i přátel.

Účastníci popisovali osamění i v rámci prostředí Domova: *„Kolikrát v noci vzpomenu, ale ... Ale není s kým promluvit.“* Poukazovali na to, jak i přes fyzickou přítomnost dalších osob v Domově, mohou pociťovat osamění. Jejich komentáře

odkrývali, jak je důležité mít možnost smysluplné interakce a jak nedostatek takového spojení může přispívat k pocitům izolace.

Participantů využívali na Domově podobné strategie pro zvládnutí pocitů osamělosti, které se naučili v průběhu života. Každý zkusí to, co mu fungovalo, navazování vztahů, přátelské popovídání si: „*Ale když je si s někým povykládat, zapálit s nima nebo tak. Co je nového se zeptáte, nebo tak, že? Povykládat.*“ (p. Tonda). Popíjením alkoholu, využíváním aktivit, být soběstačný a samostatný, modlitba, běžné denní rituály: „*Pustím si rádio. ... Jo, poslouchám a nemyslím.*“ (p. Tonda) Hodně se pokouší o kontakty s rodinou, ne všichni jsou ovšem úspěšní.

Jejich největší devizou, může být strategie žít *tady a teď* (Cano-González et al., 2021).

3.2.8.1 Dotaz, zda rozumějí rozdíl mezi samotou a osaměním

Vzhledem k zaměření této práce jsem položila i přímý dotaz na rozdíl mezi samotou a osaměním. Zda a popřípadě jak chápou participantů rozdíl mezi oběma pojmy. Dotaz jsem se snažila náležitě vysvětlit na příkladu, jak rozumím těmto dvěma pojmům já. Kromě jednoho participanta, p. Jardy, který se vyjádřil, že: „*Trochu.*“, odpověděli ostatní participantů, že: „*Ne.*“, že rozdíl v tom nevidí.

3.3 Diskuse

Jakou zkušenost mají lidé bez domova se samotou a osamělostí.

Zjištění této diplomové práce naznačují, že zkušenost účastníků se samotou a osamělostí je značně individuální a je silně ovlivněna jejich životními podmínkami a sociálním prostředím, ve které vyrůstali a, ve kterém prožívali svůj životní příběh (Lay et al., 2019).

Yuan et al. (2023) zmiňuje, že starší dospělí, kteří zažili bezdomovectví, rozlišují mezi samotou a osamělostí. V této práci, lze toto rozlišení rovněž rozeznat, i když explicitně jej participantů nezmínili. Z vyprávění účastníků je patrné, že prožili zkušenost jak s dobrovolnou, tak nedobrovolnou samotou i osaměním.

Zkušenost s dobrovolnou samotou

Pro účastníky této studie, lidí, kteří si prožili žitou zkušenost s bezdomovectvím, představovala dobrovolná samota určitou formu dočasného útočiště od nároků a stresů vnějšího světa. Ze samoty čerpali často nějakou výhodu, nejen chvíle odpočinku, protože jim mohla přinášet různé osobní zisky a jiné přínosy (Long & Averill, 2003). Účastníci ji vnímali jako příležitost k odpočinku od sociálních interakcí a také jako chvíle být jen tak, *ted' a tady* (Epel et al., 1999, Cano-González et al., 2021).

Dobrovolnou samotu si lidé zvolili ve chvílích a na místech, kde panovala relativní bezpečnost a kde se cítili dobře a pozitivně, bez vážných vnějších hrozeb. Také v situacích, kdy se cítili dostatečně silní na to, aby se neobávali žádného nebezpečí. Toto byly a stále jsou pro participanty důležité atributy pro volbu samoty. Výjimečně samota sloužila jako únik před nepřízní osudu, a stranění se ostatních, což pak spíše vedlo k pocitům osamělosti (Lay et al. 2019, Long & Averill 2003).

V období žitého bezdomovectví uváděli někteří účastníci, že byli více samotáři, zatímco jiní preferovali společenství kamarádů. V kontextu vyprávění bylo rozeznatelné, že většina z nich uměla obě situace střídat, podle svých momentálních potřeb a stávající situace (Lay et al., 2019).

Zkušenost s nedobrovolnou samotou

Účastníci prožívali často zkušenosti s nedobrovolnou samotou, izolací, kterou vnímali jako náročnou. Nedobrovolná samota byla často prožívána v kontextu institucí. Jednalo se o izolace od běžného života, kde účastníci byli často fyzicky obklopeni lidmi, ale zároveň sami (Schliehe et al., 2021). Přesto v některých případech, například u mužů výkon základní vojenské služby, dokázali najít i pozitivní aspekty v nedobrovolné samotě, jako soběstačnost a samostatnost nebo jiné výhody. Tuto zkušenost pak dokázali využít i v jiných dalších komplikovaných životních situacích (Rodriguez et al. 2023). S nedobrovolnou samotou se pojily i situace, kdy participanti prožívali traumatizující události, Taylor & Sharpe, (2008), v takových případech se v rozhovorech projevovaly buď silné emoce nebo naopak minimální emoční projevy, které naznačovaly osamění (Hyland et al., 2018).

Většina prožitků nedobrovolné samoty se překrývala s osaměním (Davies, 1996). I studie od Elmer et al., (2020) podporuje myšlenku, že nedobrovolná samota u jednotlivců má vliv na sociální izolaci, která je, jak píšou Bower et al., (2018) významným prvkem spojeným s osaměním u lidí bez domova.

Osamělost

Účastníci studie často zažívali osamělost v důsledku komplexních sociálních a osobních výzev. Tento pocit nebyl omezen pouze na situace nedobrovolné samoty, ale byl komplikován dalšími faktory, jako jsou širší příčiny a důsledky bezdomovectví, které diskutovali (Bower et al., 2018, Rokach, 2004). Ti zdůrazňují, jak příčiny bezdomovectví a osamělosti, i když nejsou totožné, mohou být vzájemně propojeny a vytvářet cyklus, který vede k opakovanému prožívání těchto stavů.

Ztráta domova, který slouží nejen jako fyzický prostor, ale také jako místo sociálních interakcí, vzpomínek a osobních vazeb, byla identifikována jako jeden z faktorů vedoucí k osamělosti (Bower et al., 2018). Účastníci cítili, že s každou ztrátou domova ztrácejí nejen střechu nad hlavou, ale také sociální kontexty, což vedlo k pocitům osamění.

Účastníci se snažili vyhnout identifikaci s bezdomovectvím, což naznačují i Bower et al., (2018), a to mohlo hrát další roli v prožívání osamělosti. Toto stigma může vést k psychickému strádání a sociální izolaci, což dále prohlubuje pocit osamění mezi lidmi bez domova (Rokach, 2004).

V kontextu závislostí, participanti popisovali alkohol jako prostředek k utišení vnitřní bolesti a únik od nepříjemné reality, a jako pokus o zvládnutí bolestných vzpomínek a osamění (Cox & Klinger, 1988). Åkerlind & Hörnquista, (1992) zmiňují, že lidé závislí na alkoholu se cítí více osamělí a že osamění může sloužit nejen jako motivace k užívání alkoholu, ale také jako bariéra, která komplikuje odvykání a udržení abstinence.

Další sociální faktory, jako ztráta práce, zdůrazněné v práci Howe et al., (2004), a Rokach, (2014), se ukázaly jako přímé rizikové faktory osamělosti. Ztráta práce přispívá k redukci sociálních interakcí na pracovišti, což může vést ke stresu a ztrátě sociálních vazeb, což přispívá k pocitům izolace a osamělosti.

Prožívání osamění bylo identifikováno také s mnoha ztrátami a tragickými zážitky. Tyto náročné situace a traumata představují významný prvek spojený s pocity osamění (Fried et al. 2015).

Prožívání osamělosti bylo rovněž ovlivněno nepřijetím a vztahovými zkušenostmi z dětství i pozdějšími zkušenostmi s nepřijetím v dospělém věku. Stroebe et al. (1996) potvrzuje, jak styl vazby z dětství může silně ovlivnit emoční osamělost ve stáří. Dětské zkušenosti s vazbami, které jsou nejisté nebo nepodporující, mohou vést k obtížím

ve vytváření a udržování blízkých vztahů v dospělosti, což zvyšuje riziko prožívání osamělosti, když dospělí čelí ztrátě nebo sociální izolaci.

Osamění se objevovalo často také v nepřijetí ze strany blízkých, zejména v kontextu rodinných a intenzivních osobních vztahů Rohner, (2004), který zdůrazňuje, že takové nepřijetí může vést k významnému emočnímu nepohodlí a zesílení pocitů osamělosti. Nepřijetí se také objevovalo v profesním kontextu, které přispívalo k pocitům izolace a odmítnutí. London et al. (2007) popisuje, jak vnímání nepřijetí v zaměstnání a jeho vliv na osobní hodnotu může prohlubovat osamělost.

V této práci bylo zjištěno, že účastníci mají silnou touhu po trvalých sociálních kontaktech, což reflektuje jejich potřebu sounáležitosti a emocionální opory, jak uvádí (Gory et al., 1991). Tento aspekt je spojen s prožíváním osamělosti, definované Perlman & Peplau, (1981) jako rozpor mezi požadovanou a skutečně dosahovanou úrovní sociálních vztahů.

Tato touha po dlouhodobém přátelství je zvlášť významná mezi lidmi bez domova, kde trvalá přátelství jsou vzácná, což poukazuje na obtíže v udržování dlouhodobých sociálních vazeb Bower et al., (2018), i když přátelské vztahy mohou být hodnotné, často jsou pouze krátkodobé (Neale et al., 2015).

Partnerské vztahy účastníků často nesplňují jejich ani očekávání druhých, což vede k jejich ukončení. Tato zjištění odhalily problémy s nastavováním a udržováním očekávání v partnerských vztazích u účastníků studie Padgett et al., (2008) a vedly k pocitům osamění.

Osamělost, jak ji účastníci popisovali, byla vnímána převážně jako emoční reakce na konkrétní životní situace, změny v osobních vztazích, ne jako stálý stav nebo životní postoj. Tyto specifické události, často plné emocionálních výzev, bolesti a smutku, formovaly jejich prožitek osamělosti jako sekvenci na sebe navazujících nebo se prolínajících momentů. Tento přechodný charakter osamělosti, jak naznačuje studie od Qualtera et al. (2015), ukazuje, že zážitky osamělosti nejsou konstantní, ale mění se s kontextem a časem.

Bower et al. (2018) naznačují, že přechod do stabilnějšího prostředí nemusí nutně vést k rozvoji pozitivnějších sociálních vztahů nebo ke snížení pocitů osamělosti. Ukazuje se, že i když se jedinci mohou nacházet ve stabilnějším prostředí, jako jsou zařízení

pro osoby bez domova, mohou stále trpět sociální izolací a prožívat intenzivní pocity osamělosti z důvodu ztráty klíčových sociálních vztahů, které nelze nebo je komplikované je obnovit (Tijhuis et al., 1999).

Existují rozdíly v prožívání samoty a osamění v životech lidí bez domova?

Jak prožívání samoty, tak i osamělosti bylo u participantů hluboce osobní a ovlivněné mnoha vnějšími a vnitřními faktory (Lay et al., 2019). V případě této práce, hrál životní příběh každého z participantů významnou roli. Životní příběhy lidí bez domova jsou nejen silné a rozmanité, ale především ovlivněné sociálními, kulturními, osobními a ekonomickými faktory Mabhala et al., (2017), díky čemuž se objevily rozdíly v prožívání samoty i osamění.

Zkušenosti účastníků této práce se samotou osamělostí jsou hluboce osobní, variabilní a jsou ovlivněny kombinací osobních historií, sociálních interakcí a institucionálních podmínek, ve kterých se tito lidé nacházejí (Yuan et al., 2023).

Samota dobrovolná

Rozdíl v dobrovolné samotě, jak jej účastníci studie popisovali, se odvíjel primárně od jejich momentálního emocionálního rozpoložení a důvodů, proč si samotu vybírali. Někteří účastníci si samotu vybírali pro odpočinek nebo proto, aby se vyhnuli interakci s lidmi, zatímco jiní v ní viděli specifické výhody, jako je možnost být nezpozorováni a svobodně si dělat, co chtějí, bez vnějšího rušení.

Bylo zjištěno, že ti, kteří uměli využívat výhody dobrovolné samoty v minulosti, byli obvykle schopnější využít ji i v současnosti. Ne všichni účastníci zmiňovali, že v minulosti trávili čas dobrovolně sami. Zjištění podporují (Long & Avrill, 2003).

Nedobrovolná samota.

Rovněž kontext, ve kterém jedinci prožívají nedobrovolnou samotu, má značný vliv na jejich zkušenost a rozdíly ve vnímání a prožívání izolace. Například, muži, kteří prošli základní vojenskou službou, mohli vnímat izolaci jako příležitost k rozvoji soběstačnosti a nezávislosti. Naproti tomu, ti účastníci, kteří prošli výkonem trestu pociťovali izolaci jako výrazně negativní, často spojenou s pocitem osamělosti. I jakákoli jiná izolace, jako pobyt v nemocnicích vyvolával nepříjemné pocity.

Zkušenosti s nedobrovolnou samotou vyvolávali různé emoční reakce. Někteří participanté projevovali silné emoce, jako je strach nebo zlost, zatímco jiní nedávali

emoce viditelně najevo. Tyto rozdíly mohou být důsledkem osobních zvládacích strategií nebo rozdílů v předchozích zkušenostech a psychické odolnosti. Rozdíly v prožívání nedobrovolné samoty mohly být způsobeny i mírou a typem osamění (Yuan et al., 2023).

Osamění

Rozdíl ve zkušenostech s osamělostí se odrážela v každém rozhovoru skrze unikátní osobní příběhy jednotlivých účastníků. Každý z nich prožíval osamělost v různých kontextech, které byly ovlivněny specifickými osobními, individuálními, sociálními a strukturálními faktory. Tyto rozdíly byly zřetelné v odlišných způsobech, jakými účastníci své zkušenosti s osamělostí popisovali a vyjadřovali (Yuan et al., 2023).

Tato práce, podobně jako studie Yuan et al., (2023) zjistila, že copingové strategie jsou, stejně jako prožívání osamění, hluboce osobní a ovlivněné širokou škálou faktorů, včetně minulých zkušeností, aktuálního emočního stavu a osobního přesvědčení, přijetí nebo odmítnutí osamění, a zájmu a ochoty měnit svou situaci. Některé z těchto strategií mohou zahrnovat víru (Ferrari, et al., 2015) V extrémních životních situacích se může hledání hlubšího smyslu života a spiritualita jevit jako účinné strategie pro zvládnutí pocitů izolace a osamění. V případech traumatizujících zážitků se objevily náznaky potřeby zásahu vyšší moci, jemné náznaky hledání smyslu života a projevy spirituality, jako možné mechanismy zvládnutí těchto intenzivních zkušeností. A to i přes to, že většina účastníků uváděla, že v Boha ani jiné duchovno nevěří nebo už nevěří (Snodgrass, 2014).

Další strategií, která se objevila v tomto výzkumu, je aktivní využití času. Strategie aktivně trávit čas byla rozdílná v specifických zájmech participantů a v různé ochotě zapojení se, přijetí a odmítání těchto aktivit.

Jedním z dalších strategických postupů vyrovnání se s osaměním byla racionalizace. Rokach, (1996) zmiňuje popření reality a racionalizaci situace, které stojí za jejich způsobem vyrovnání se s osaměním, které se objevovalo i ve jištěních této práce. Snaha o soběstačnost a samostatnost, jež jsou často upřednostňovány v kontextu samoty, mohou v některých případech maskovat hlubší racionalizaci prožívaného osamění (Petraš et al, 2021).

Emoční rozpoložení, s jakým účastníci sdíleli své příběhy, odhalilo další vrstvu rozdílů. Někteří byli při vyprávění vysoce emotivní, zatímco jiní ukázali méně emocí. Někteří účastníci vyjadřovali silnou nostalgii, jiní byli výraznější ve svých negativních

emocích. Rozdílnost v prožívání osamělosti byla ovlivněna emočními zážitky a událostmi, které měly různou časovou intenzitu a důsledek v jejich životech. Zážitky nebyly konstantní ani v čase ani v intenzitě emocí (Qualtera et al., 2015). Toto emoční spektrum, zahrnující jak pozitivní, tak negativní emoce, bylo zřetelně přítomné zejména ve vzpomínkách na rodinné vztahy (Kearns et al., 2017).

Když participanti hovořili o svém minulosti nebo i o přítomných okamžicích pohody a radosti, jejich prožitky štěstí byly intenzivní a plně zakoušené v daném okamžiku. Tato schopnost intenzivně prožívat pozitivní emoce *'tady a teď'* zdůrazňuje adaptivní aspekty jejich emočního prožívání navzdory obtížím, kterým čelí (Cano-González et al., 2021).

Rozdíly v prožívání osamělosti během života, jak byly reflektovány ve vzpomínkách na minulost a v návaznosti na současný život a pobyt v Domově, ukazovaly na rozdílný vliv životních etap a podmínek. Což podporuje studie Böger & Huxhold, (2018), která poukazuje na vývojovou perspektivu, která zohledňuje věk, role a životní podmínky lidí a prožívání osamělosti, s doplněním studie, Mund et al., (2019), která naznačuje, že změny v osamělosti nejsou normativním průvodním jevem věku, ale mohou být spíše připisovány individuálním zkušenostem. Zatímco v minulosti participanti prožívali osamělost často jako intenzivní, avšak převážně dočasnou zkušenost, v současnosti se jejich vnímání osamělosti jeví jako více přetrvávající. Tento posun v prožívání osamělosti může být důsledkem změn, kdy v Domově či na bezpečných místech mohou paradoxně cítit osamění intenzivněji, protože klid a bezpečí poskytují prostor pro reflexi, která dříve nebyla možná, to podporují i zjištění (Bower et al., 2018).

Výzkum poukazuje na možnost integrace programů zaměřených na rozvoj terapeutické podpory, která by adresovala nejen aktuální potřeby lidí s žitou zkušeností bezdomovectví, kteří využívají služby Domova, ale i lidí současně žijících bez trvalého bydlení. Aby se mohly již v průběhu bezdomovectví řešit dlouhodobé emoční a sociální problémy, jež přispívají k jejich současné situaci.

Vyhodnocení výzkumné práce poukazuje na efektivitu kombinace různých typů rozhovorů a metodologických přístupů pro hlubší porozumění jak vnějším, tak vnitřním aspektům životní situace lidí bez domova nebo lidí se žitou zkušeností s bezdomovectvím. Tato metodologická synergie poskytla bohatý obraz prožitků a zkušeností lidí s žitou zkušeností bezdomovectví.

Na základě zjištění je doporučeno pro budoucí výzkumné projekty spojit více metodologických přístupů, aby bylo možné získat ucelenější obraz a případně objasnit nebo eliminovat limity jednotlivých metod, zejména v kontextu výzkumu cílové skupiny lidí s žitou zkušeností bezdomovectví. Potenciální kombinace kvalitativních a kvantitativních metod, inspirovaná například australskou studií, Bower, M. et al., (2018), může poskytnout komplexnější pochopení tématu.

Významným aspektem byla také možnost nahlédnout do dokumentace účastníků. Přestože participanti otevřeně hovořili o užívání alkoholu a nezakrývali tuto skutečnost, nevnímali ji jako rizikovou. V dokumentaci bylo u většiny z nich zaznamenáno, že nadměrné užívání alkoholu působí problémy se zdravím, chováním nebo s dodržováním pravidel. Toto rozporuplné zjištění podtrhuje význam kombinace různých výzkumných metod pro získání hlubšího a přesnějšího pochopení prožívání osob bez domova.

Dalším důležitým aspektem využití kombinace rozhovorů s pozorováním v sociální práci s lidmi bez domova je možnost pozorování a identifikace nonverbálních projevů. Projevů jako je řeč těla a mimika, které mohou napomoci více číst emoce nebo naznačení procesu nebo významu nějaké prožité skutečnosti. Přesto je důležité si být vědom omezení této metody, zejména v kontextu hloubkových rozhovorů, kde je potřeba vysoká míra soustředění a empatie.

Při výběru metodologické kombinace je třeba pečlivě zvážit, jak nejlépe vyhovět potřebám výzkumného záměru a současně zachovat důvěru a otevřenost mezi výzkumníkem a účastníky.

Výzkum naznačuje, že řešení problematiky samoty a osamění vyžaduje komplexní přístup, který přesahuje zajištění základních životních potřeb a zahrnuje také podporu v oblasti budování a udržování kvalitních mezilidských vztahů a znalost životního příběhu, práce s emocemi a traumaty. Zkušenosti nabyté v zážitku samoty i té nedobrovolné Rodriguez et al., (2023) lze využít pro zvládání osamění nebo jiné podobné situace v životě lidí bez domova.

Osamění lidí bez domova je hlubší problém, který může být významný pro práci s lidmi bez domova, ať na začátku, v průběhu bezdomovectví nebo na jeho konci.

3.3.1 Implikace

3.3.1.1 Pro sociální práci

V sociální práci s lidmi, kteří prošli zkušeností bezdomovectví, může být vhodné využívat a pracovat s osobními příběhy klientů. Tyto příběhy poskytují cenné informace o událostech, které se v jejich životech odehrály, a současně odhalují specifické aktivity a strategie, které lidé bez domova znají a preferují využívat. Klíčové může být postupné budování vztahu a poskytnutí dostatečného času pro každého klienta, což podporuje vzájemnou důvěru.

Metoda *Life Story Interview* se ukazuje jako efektivní nástroj, který umožňuje získat hlubší vhled do osobních příběhů klientů a lépe pochopit dynamiku samoty v jejich životech. Tento přístup nevyžaduje okamžité odpovědi, ale spíše podporuje postupné prozkoumávání a rozpracovávání jednotlivých příběhů a vzpomínek. Tímto způsobem se lidé bez domova mohou cítit vyslyšeni, a přijmutí, což odráží upřímný zájem o jejich životní cestu a současné potřeby.

Budování zdravých vztahů v komunitě a obnovování rodinných vztahů hrají zásadní roli v podpoře proti osamění lidí, kteří zažili bezdomovectví.

V rámci komunitních aktivit může být důležité rozpoznávat a reagovat na rozdílné zájmy účastníků, což vyžaduje hledání specifických aktivit, které odpovídají individuálním potřebám a preferencím. Taková specifika je možné rovněž získat z hloubkových rozhovorů, jako je *Life Story Interview*.

Tyto aktivity nejenže mohou pomáhat překonat osamělost, ale také podporují adaptaci v novém prostředí. Jak ukazuje výzkum, dobrá adaptace může významně zmírnit negativní dopady osamělosti.

Posilování pozitivních prvků v životních příbězích klientů může mít vliv, jak snižovat pocity osamění. Sociální práce by mohla využívat a podporovat adaptivní aspekty emocionálního prožívání klientů, jako je schopnost intenzivně prožívat momenty radosti a pohody. Podpora schopnosti prožívat radost a pohodu, *tady a ted'*.

Přístup, *tady a ted'*, který je často využíván lidmi bez domova, se zaměřuje na současnost a pomáhá klientům lépe zvládat každodenní výzvy, aniž by byli příliš zatíženi minulostí plnou traumat nebo nejistou budoucností. Tento přístup může být efektivní ve zmírňování pocitů osamění a důležitý pro další intervence.

V sociální práci je klíčové vytvářet prostor pro samotu, který umožňuje klientům najít klid a čas na reflexi a obnovu. Tento aspekt samoty může být důležitá u starších lidí bez domova, pro zklidnění a smíření se, ale i pro mladší, kteří hledají cesty, jak svou situaci změnit.

Umět rozeznat náznaky spirituality a pracovat s nimi, což může být významným zdrojem pro hledání smyslu života, jak naznačuje. Tyto aspekty by mohly být integrovány do terapeutických a podpůrných intervencí, aby podpořily lidi bez domova v zvládnání pocitů izolace a osamění, ale nejen.

3.3.1.2 Pro další výzkum

Na základě výsledků a poznatků z tohoto výzkumu, který se zaměřil na prožívání samoty a osamělosti mezi osobami v Domově, kteří prošli bezdomovectvím a nyní mají určitou míru zabezpečení, lze identifikovat několik návrhů na budoucí směry výzkumné práce. Prvním takovým návrhem je provést studii zaměřenou přímo na osoby, které aktuálně prožívají bezdomovectví, a detailněji prozkoumat, jak se vyrovnávají se samotou a osamělostí v této specifické životní situaci.

Dalším směrem výzkumu by mohlo být porovnání seniorů s bezdomoveckou minulostí a seniorů, kteří bezdomovectví nezažili, avšak žijí v podobných sociálních zařízeních. Toto srovnání by mohlo odhalit, zda jsou zkušenosti z prožívání samoty a osamělosti v pozdějším věku u rozdílných skupin stejné nebo rozdílné, jak se tyto zkušenosti promítají do současného života v Domovech. Zda využívají obě skupiny stejné nebo rozdílné copingové strategie a tyto strategie porovnat. V případě rozdílnosti najít možnosti, jak je využít v sociální práci pro jednotlivé cílové skupiny.

Kromě toho by bylo užitečné srovnat zkušenosti osob bez domova, které využívají pobytové sociální služby, s těmi, kteří žijí v přímém bezdomovectví i s těmi, kteří využívají Housing first. Toto porovnání by mohlo poskytnout cenné informace o tom, jak různé formy bezdomovectví ovlivňují prožívání samoty a osamění a jak mohou sociální služby pomoci mírnit pocit osamělosti mezi těmito populacemi v rámci resocializace.

Navíc, pokud by rodiny osob bez domova byly ochotné se podílet na výzkumu, bylo by možné zkoumat, co by mohlo přispět k obnovení rodinných vztahů a zda je toto obnovení vůbec možné vzhledem k obtížným situacím, které často rodinnému soužití předcházely. Tento směr výzkumu by mohl nabídnout hlubší porozumění dynamice

rodinných vztahů v kontextu bezdomovectví a navrhnout způsoby, jak podporovat obnovu těchto důležitých sociálních vazeb.

Tyto návrhy na budoucí výzkumné projekty poukazují na široké spektrum možností, jak dále prozkoumat prožívání samoty a osamělosti mezi osobami bez domova, a zdůrazňují význam multidisciplinárního přístupu v této oblasti.

3.3.2 Limity práce

Při psaní této diplomové práce jsem identifikovala některé limity.

Lidé bez domova mohou mít tendenci prezentovat sebe v lepším světle nebo opakovat naučené příběhy (Williams, & Stickley, 2010).

Pro participanty bylo náročné vést dlouhý rozhovor na základě otevřených a polootevřených otázek, což vedlo k jednoslovným odpovědím a nutnosti formulovat nové otázky. Participanti se v některých případech odkláněli od témat a přecházeli z tématu na téma, což naznačovalo ubíhavé myšlení, ovšem mohlo to i znamenat útěk od daného tématu nebo nedůvěru ve sdílení se.

Rozhovory odhalily, že některá témata byla pro účastníky velmi citlivá, obsahující nezpracovaná traumata nebo životní období. To poukazuje na důležitost citlivého přístupu k tématům, která mohou být pro účastníky bolestivá.

Znalost participantů výzkumníkem měl smíšený dopad. Na jedné straně to usnadnilo komunikaci, na druhé straně však mohlo způsobit, že některé informace nebyly plně prozkoumány nebo vyjasněny, jelikož výzkumník předpokládal znalost kontextu.

Toto naznačuje, že přístup k pokládání otázek u osob bez domova a vedení rozhovoru může vyžadovat další úpravy a flexibilitu. Z praxe práce s lidmi bez domova je pozorovatelné, že není vždy jednoduché vést rozhovor, jaký by si tazatel přál. Vedené rozhovory s lidmi bez domova jsou často specifické a potřebují individuální přístup (Malfitani & Marques, 2009).

V průběhu přepisů rozhovorů nastaly problémy, kdy některé části textu nebyly srozumitelné. To bylo způsobeno problémy s artikulací s ohledem na stav ústní dutiny participantů. V dalších rozhovorech jsem se snažila některé krátké věty zopakovat, aby byly na nahrávce srozumitelné. Mohlo by být způsobeno i nahrávacím zařízením, ovšem hlas výzkumníka byl dostatečně přepisován a srozumitelný. Díky tomu byl přepis

rozhovorů časově náročný a komplikovaný právě kvůli komplikacím se srozumitelností některých částí. To zdůrazňuje význam efektivních metod přepisu a možnosti zahrnutí technologických nástrojů pro zlepšení srozumitelnosti a efektivity procesu. Tyto limity ukazují na složitost výzkumného procesu a na důležitost flexibility, empatie a technické připravenosti při práci s lidmi bez domova.

4 Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zkoumat zkušenosti lidí, kteří mají osobní zkušenost s bezdomovectvím, jejich zkušenost se samotou a osaměním. Na základě rozhovorů s účastníky vyplynulo, že tito lidé mají zkušenosti jak se samotou, tak s osaměním. Samota může být někdy volbou, ale často je vnímána jako vynucená nebo nezbytná izolace. Osamění bylo často popisováno jako součást nedobrovolné samoty a izolace, ale i v rámci dalších životních situací. Rozdíly v prožívání osamělosti nebo využití samoty ve svůj prospěch byly individuální v kontextu období a situací.

Tato práce ukazuje, že samota a osaměření mohou hrát významnou, možná dosud nedostatečně řešenou roli v životě lidí bez domova. Výsledky mají potenciál zlepšit pochopení lidí bez domova. Práce nabízí pohled na životní situace lidí bez domova a poukazuje na důležitost zohlednění samoty a osaměření ve strategiích a intervencích.

Doufám, že se tématem osamělosti a samoty, nejen u osob s osobní zkušeností s bezdomovectvím, ale i u širší populace lidí bez domova, budou nadále zabývat sociální pracovníci, organizace a výzkumníci, aby bylo možné lépe mapovat a řešit tuto problematiku.

5 Seznam literatury

- Alspach, J.G., (2013). Loneliness and Social Isolation: Risk Factors Long Overdue for Surveillance. *Crit Care Nurse*, 1, 33 (6), 8–13, <https://doi.org/10.4037/ccn2013377>
- Armáda spásy v České republice, (2024). Dostupné z: <https://armadaspasy.cz/pomahame-vam/zdravotni-pece/domovy-pristav/>
- CSS Armády spásy v Šumperku, (2022). Zvláštní režim. *Interní směrnice Domova*, Šumperk, Armáda Spásy v České republice, z. s.
- Asher, S., Hymel, S., & Renshaw, P. (1984). Loneliness in children. *Child Development*, 55, 1456-1464, <https://doi.org/10.2307/1130015>
- Åkerlind, I., Hörnquist, J.O., (1992). Loneliness and alcohol abuse: A review of evidence of an interplay, [https://doi.org/10.1016/0277-9536\(92\)90300-F](https://doi.org/10.1016/0277-9536(92)90300-F)
- Balkin, S. (1992). Entrepreneurial Activities of Homeless Men. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, <https://doi.org/10.15453/0191-5096.2046>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101, <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bolmsjö, I., Tengland, P-A, Rämngård, M. (2019). Existential loneliness: An attempt at an analysis of the concept and the phenomenon. *Nursing Ethics*, 26(5), 1310-1325, DOI:10.1177/0969733017748480
- Bower, M., Conroy, E., & Perz, J. (2018). Australian homeless persons' experiences of social connectedness, isolation, and loneliness. *Health & social care in the community*, 26 2, e241-e248, <https://doi.org/10.1111/hsc.12505>
- Bouwman, T. E., Aartsen, M. J., van Tilburg, T. G., & Stevens, N. L. (2017). Does stimulating various coping strategies alleviate loneliness? Results from an online friendship enrichment program. *Journal of Social and Personal Relationships*, 34(6), 793-811, <https://doi.org/10.1177/0265407516659158>
- Böger, A., & Huxhold, O. (2018). Do the antecedents and consequences of loneliness change from middle adulthood into old age? *Developmental Psychology*, 54(1), 181–197, <https://doi.org/10.1037/dev0000453>

- Brummett B.H, Barefoot J.C, Siegler I.C, Clapp-Channing N.E, Lytle B.L, Bosworth H.B, Williams R.B. Jr, Mark D.B. (2001). Characteristics of socially isolated patients with coronary artery disease who are at elevated risk for mortality. *Psychosom Med.*, 63(2), 267-72, DOI: 10.1097/00006842-200103000-00010
- Buunk, B. P., Prins, K. S. (1998). Loneliness, exchange orientation, and reciprocity in friendships. DOI 10.1111/j.1475-6811.1998.tb00156.x
- Burger, J. M. (1995). Individual Differences in Preference for Solitude. *Journal of Research in Personality*, Volume 29, Issue-1, Pages 85-108, <https://doi.org/10.1006/jrpe.1995.1005>
- Cacioppo, S. & Cacioppo, J.T., (2013). Do You Feel Lonely? You are Not Alone: Lessons from Social Neuroscience. *Front. Young Minds*. DOI: 10.3389/frym.2013.00009
- Cacioppo, J., Cacioppo, S., Adler, A., Lester, P., McGurk, D., Thomas, J., Chen, H. (2016). The Cultural Context of Loneliness: Risk Factors in Active-Duty Soldiers. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 35, 865-882, <https://doi.org/10.1521/jscp.2016.35.10.865>
- Cacioppo, J. T., & Hawkey, L. C. (2009). Perceived social isolation and cognition. *Trends in cognitive sciences*, 13(10), 447-454, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2752489/>
- Cano-González. Y., Portillo-Sotelo. C., del Mar Rodríguez-del-Águila. M., Paz García-Caro. M., Núñez-Negrillo. A.M., Herrera-Espiñeira. C., (2021). On What Do the Homeless Base Their Happiness? *Healthcare*, 9(11), 1512, <https://doi.org/10.3390/healthcare9111512>
- Cassidy, J. & Asher, S. R. (1992). Loneliness and Peer Relations in Young Children. *Child Development*, 63(2), 350–365, <https://doi.org/10.2307/1131484>
- Caton, C. L. M., Dominguez, B., Schanzer, B., Hasin, D.S., Shrout, P.E., Felix, A., McQuiston, H. Opler, L.A. & Hsu, E. (2005). Risk Factors for Long-Term Homelessness: Findings From a Longitudinal Study of First-Time Homeless Single Adults. *American Journal of Public Health* 95, 1753_1759, <https://doi.org/10.2105/AJPH.2005.063321>
- Cox, W., & Klinger, E. (1988). A motivational model of alcohol use. *Journal of abnormal psychology*, 97 2, 168-80, <https://doi.org/10.1037/0021-843x.97.2.168>

- Cummins, R.A. (2020). Loneliness through the Lens of Psychology. *Neurology and Philosophy. Int. Journal of Com. WB*, 3, 273–276, <https://doi.org/10.1007/s42413-020-00072-9>
- Dahlberg, K. (2007). The enigmatic phenomenon of loneliness. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being*, 2(4), 195–207, <https://doi.org/10.1080/17482620701626117>
- Davies, M. (1996). Solitude and Loneliness: An Integrative Model. *Journal of Psychology and Theology*, 24, 12–3, <https://doi.org/10.1177/009164719602400101>.
- Deacon, L., Macdonald, S., Nixon, J., Akintola, A., Dore, S., Ellis, G., Gillingham, A., Highmore, L., Ismail, A., Kent, J., Matthews, D., & Sullivan, S. (2019). The Loss: Conceptualising Biographical Experiences of Disability, Social Isolation and Emotiona Loneliness in North-East England. *Social Work & Social Sciences Review*, 20, 68-87, <https://doi.org/10.1921/SWSSR.V20I3.1319>
- Detrixhe, J. J., Samstag, L. W., Penn, L. S., & Wong, P. S. (2014). A Lonely Idea: Solitude's Separation from Psychological Research and Theory. *Contemporary Psychoanalysis*, 50(3), 310–331, <https://doi.org/10.1080/00107530.2014.897853>
- Douglas, M. (1991). The Idea of a Home: A Kind of Space. *Journal of the Society for Psychological Anthropology*, 49(2), 119–134
- Duchesne, A., & Rothwell, D. (2015). What Leads to Homeless Shelter Re-Entry? An Exploration of the Psychosocial, Health, Contextual and Demographic Factors. *Labor. Demographics & Economics of the Family eJournal*, <https://doi.org/10.2139/ssrn.2636551>
- Dykstra, P.A. & Fokkema, T. (2007). Social and Emotional Loneliness Among Divorced and Married Men and Women: Comparing the Deficit and Cognitive Perspectives. *Basic and Applied Social Psychology*, 29 (1), 1–12, <https://doi.org/10.1080/01973530701330843>
- D'Argembeau, A., Comblain, C. a Van der Linden, M. (2003). Phenomenal characteristics of autobiographical memories for positive, negative, and neutral events. *Appl. Cognit. Psychol.*, 17, 281-294, <https://doi.org/10.1002/acp.856>

- Edgar, B., H. Meert, J. Doherty. (2004). Third Review of Statistics on Homelessness in Europe: Developing an Operational Definition of Homelessness. Brüssel: FEANTSA. Dostupné z: <https://www.feantsaresearch.org/download/3-20041762990330054027965.pdf>
- Elmer, T., Geschwind, N., Peeters, F., Wichers, M., & Bringmann, L. (2020). Getting stuck in social isolation: Solitude inertia and depressive symptoms. *Journal of abnormal psychology*, <https://doi.org/10.31234/osf.io/6eusy>
- Epel, E., Bandura, A., & Zimbardo, P. (1999). Escaping Homelessness: The Influences of Self-Efficacy and Time Perspective on Coping with Homelessness1. *Journal of Applied Social Psychology*, 29, 575-596, <https://doi.org/10.1111/J.1559-1816.1999.TB01402.X>
- Erikson, E. (2002). *Dětství a společnost*. Praha. Argo.
- Ferrari, J., Drexler, T., & Skarr, J. (2015). Finding a Spiritual Home: A Pilot Study on the Effects of a Spirituality Retreat and Loneliness among Urban Homeless Adults. *Psychology*, 06, 210-216, <https://doi.org/10.4236/PSYCH.2015.63020>
- Fried, E., Bockting, C., Arjadi, R., Borsboom, D., Amshoff, M., Cramer, A., Epskamp, S., Tuerlinckx, F., Carr, D., & Stroebe, M. (2015). From loss to loneliness: The relationship between bereavement and depressive symptoms. *Journal of abnormal psychology*, 124 2, 256-65, <https://doi.org/10.1037/abn0000028>
- Gaboardi M, Bonechi C, Zamuner E, Santinello M. (2022). In My New Home: The Daily Lives of People Living in Public Houses after a Long Period of Homelessness. *Behav. Sci.*, 12(11), 416, <https://doi.org/10.3390/bs12110416>
- Galanaki, E. (2005). Solitude in the School: A Neglected Facet of Children's Development and Education. *Childhood Education*, 81(3), 128–132, <https://doi.org/10.1080/00094056.2005.10522255>
- Gariddo, S. (2018). The influence of personality and coping style on the affective outcomes of nostalgia: Is nostalgia a healthy coping mechanism or rumination? <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.07.021>
- Gibas, P. (2017). Domov jako konceptuální rámeček, téma i výzkumný terén: vývoj i současná podoba domova. *Sociologický časopis*, 53(2), 241–268

- Gory, M., Ritchey, F., & Fitzpatrick, K. (1991). Homelessness and Affiliation. *Sociological Quarterly*, 32, 201-218, <https://doi.org/10.1111/J.1533-8525.1991.TB00353.X>
- Grover, S. (2022). Loneliness Among the Elderly: a Mini Review. *Consortium Psychiatricum*, 3(1), 30-36, DOI: 10.17816/CP143
- Hawkley, L. C., Cacioppo, J. T. (2010). Loneliness Matters: A Theoretical and Empirical Review of Consequences and Mechanism. *Annals of Behavioral Medicine*, Volume 40, Issue 2, Pages 218–227, <https://doi.org/10.1007/s12160-010-9210-8>
- Hradecký, I., Barták M., Cveček, D., Edgar, W.M., Ondrák P., Pěnkava, P., Ruszová, P. (2007). Definice a typologie bezdomovství. Vyd. 1. Praha: *NADĚJE o.s.* <https://nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/2007dtbezdm.pdf>
- Hradecký, I. & Hradecká, V. (1996). *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, občanské sdružení.
- Hejnal, O. (2013). Hilton jako fekální dvůr: Socio prostorové aspekty bezdomovectví. *Sociologický časopis*. 49. 241-267, Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/274567941_Hilton_jako_fekalni_dvur_Socioprostorove_aspekty_bezdomovectvi
- Hejnal, O. (2014). Naše ruiny jsou našim domovem: bezdomovectví, domov a sociální organizace. *Sociální Studia*, 11(4), 33–49, DOI:10.5817/SOC2014-4-33
- Hendl, J., & Remer, J., (2017). *Metody výzkumu a evaluace*. Praha. Portál
- Hemberg, J., Korzhina, Y., Groundstroem, H., Östman, L., Nyström, L., & Nyman-Kurkiala, P. (2021). Loneliness – two sides to the story: adolescents' lived experiences. *International Journal of Adolescence and Youth*, 26(1), 41–56, <https://doi.org/10.1080/02673843.2021.1883075>
- Hemberg, J., Nyqvist, F., & Näsman, M. (2019). "Homeless in life" - loneliness experienced as existential suffering by older adults living at home: a caring science perspective. *Scandinavian journal of caring sciences*, 33 2, 446-456, <https://doi.org/10.1111/scs.12642>

- Hickin, N., Käll, A., Shafran, R., Sutcliffe, S., Manzotti, G., Langan, D. (2021). The effectiveness of psychological interventions for loneliness: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, Volume 88, <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2021.102066>
- Hirst, W. & Echterhoff, G. (2012). Remembering in conversations: the social sharing and reshaping of memories. *Annual review of psychology*, 63, 55-79, <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-120710-100340>
- Hlaváček, J. (2020). Vojna stejná a přece jiná. Narativní (re)konstrukce základní vojenské služby po roce 1968 v multigenerační perspektivě. *Národopisný věstník*, č. 2, s. 5-26
- Howe, G., Levy, M., & Caplan, R. (2004). Job loss and depressive symptoms in couples: common stressors, stress transmission, or relationship disruption? *Journal of family psychology: JFP. journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association*, 18 4, 639-50, <https://doi.org/10.1037/0893-3200.18.4.639>
- Hudson, B., Shulman, C., Low, J., Hewett, N., Daley, J., Davis, S., Brophy, N., Howard, D., Vivat, B., Kennedy, P., & Stone, P. (2017). 23 Talking about the future with homeless people with ill health: the need for a different conversation. *BMJ Supportive & Palliative Care*, 7, A355 – A355, <https://spcare.bmj.com/content/7/3/A355.2>
- Hutten, E., Jongen, E., Vos, A., Hout, A., & Lankveld, J. (2021). Loneliness and Mental Health: The Mediating Effect of Perceived Social Support. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18, <https://doi.org/10.3390/ijerph182211963>
- Hyland, P., Shevlin, M., Cloitre, M., Karatzias, T., Vallières, F., McGinty, G., Fox, R., & Power, J. (2018). Quality not quantity: loneliness subtypes, psychological trauma, and mental health in the US adult population. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 1-11, <https://doi.org/10.1007/s00127-018-1597-8>
- Chua, S. N. & Koestner, R. (2008). A Self-Determination Theory Perspective on the Role of Autonomy in Solitary Behavior. *The Journal of Social Psychology*, 148(5), 645–648, <https://doi.org/10.3200/SOCP.148.5.645-648>

- Iyer, A., L. T. V., & Chakravarty, S. (2020, July 9). Self-regulatory Solitude: A Qualitative Exploration of Solitude in Indian Youth. <https://doi.org/10.31234/osf.io/uxm97>
- Jastrzębski, A.K. (2022). Unconscious Spirituality: Toward a Contemporary Conceptualization. *J Relig Health*, 61, 4499–4515, <https://doi.org/10.1007/s10943-021-01320-8>
- Kearns, S., & Creaven, A. (2017). Individual differences in positive and negative emotion regulation: Which strategies explain variability in loneliness? *Personality and mental health*, 11 1, 64-74, <https://doi.org/10.1002/pmh.1363>.
- Kulaieva, T. (2022). Theoretical model of experiencing loneliness in adulthood. *Kyiv Journal of Modern Psychology and Psychotherapy*, 4, 56-65, <https://doi.org/10.48020/mppj.2022.02.05>
- Laursen, B. & Hartl, A. (2013). Understanding loneliness during adolescence: developmental changes that increase the risk of perceived social isolation. *Journal of adolescence*, 36 6, 1261-8, <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2013.06.003>
- Lay, J., Pauly, T., Graf, P., Biesanz, J., & Hoppmann, C. (2019). By myself and liking it? Predictors of distinct types of solitude experiences in daily life. *Journal of personality*, 87 3, 633-647, <https://doi.org/10.1111/jopy.12421>
- Lindsey, E. (1998). The Impact of Homelessness and Shelter Life on Family Relationships. *Family Relations, National Council on Family Relations*, 47, 243, <https://doi.org/10.2307/584973>
- London, B., Downey, G., Bonica, C., & Paltin, I. (2007). Social causes and consequences of rejection sensitivity. *Journal of Research on Adolescence*, 17, 481-506, <https://doi.org/10.1111/J.1532-7795.2007.00531.X>
- Long, Ch. & Averill, J.R. (2003). Solitude: An Exploration of Benefits of Being Alone. 33, 21-44, <https://doi.org/10.1111/1468-5914.00204>
- Mabhala, M., Yohannes, A., & Griffith, M. (2017). Social conditions of becoming homelessness: qualitative analysis of life stories of homeless peoples. *International Journal for Equity in Health*, 16, <https://doi.org/10.1186/s12939-017-0646-3>

- McGraw, J.G. (2000). Longing and the Phenomenon of Loneliness. In: Tymieniecka, AT. (eds) Life Creative Mimesis of Emotion. *Analecta Husserliana*, vol 62, https://doi.org/10.1007/978-94-011-4265-6_4
- Malfitani, T. P. S., Marques, A.C.R., (2009). L'entretien comme Methode de Recherche avec les Personnes Sans Abri: Questions de Terrain. *Revista De Antropologia Da UFSCar*, 1(2), 42–63, <https://doi.org/10.52426/rau.v1i2.12>
- Marinucci, M., Riva, P., Lenzi, M., Lasagna, C., Waldeck, D., Tyndall, I., & Volpato, C. (2023). On the lowest rung of the ladder: How social exclusion, perceived economic inequality and stigma increase homeless people's resignation. *The British journal of social psychology*, <https://doi.org/10.1111/bjso.12657>
- Marshall, C., Davidson, L., Li, A., Gewurtz, R., Roy, L., Barbic, S., Kirsh, B., & Lysaght, R. (2019). Boredom and Meaningful Activity in Adults Experiencing Homelessness. *The American Journal of Occupational Therapy*, <https://doi.org/10.1177/0008417419833>
- Merz, E.M, Jak, S., (2013). The long reach of childhood. Childhood experiences influence close relationships and loneliness across life. *Adv Life Course Res*, 18(3), 212-22, DOI: 10.1016/j.alcr.2013.05.002
- Molaver, A. D. (2016). *Viewing Loneliness from an Interpersonal Acceptance-Rejection Perspective: Pilot Testing a New Loneliness Measure and Testing the Relation of Loneliness to Adults' Remembrances of Parental Acceptance and Rejection in Childhood*. Master's Theses. University of Connecticut, Dostupné z : https://digitalcommons.lib.uconn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1986&context=gs_theses
- Morrish, N., Choudhury, S. & Medina-Lara, A. (2023). What works in interventions targeting loneliness: a systematic review of intervention characteristics. *BMC Public Health*, 23, <https://doi.org/10.1186/s12889-023-17097-2>
- Morland, J., Singh, A., Williams, Ch., (2023). Introduction: Solitudes Past and Present. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/criq.12719?saml_referrer

- Mund, M., Freuding, M., Möbius, K., Horn, N., & Neyer, F. (2019). The Stability and Change of Loneliness Across the Life Span: A Meta-Analysis of Longitudinal Studies. *Personality and Social Psychology Review*, 24, 24–52, <https://doi.org/10.1177/1088868319850738>
- Mund, M., Yang, J., Qualter, P. (2023). Loneliness in (inter)action: Behavioral correlates of loneliness in friendship interactions. DOI 10.1016/j.crbeha.2023.100135
- Národní lékařská knihovna. Databáze MKN-10. Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů. Dostupné z: <https://nlk.cz/2016/01/mkn10/>
- Neale, J., & Brown, C. (2015). We are always in some form of contact’: friendships among homeless drug and alcohol users living in hostels. *Health & Social Care in the Community*, 24, 557–566, <https://doi.org/10.1111/hsc.12215>
- Nešporová, O. & Nešpor, Z.R. (2009). Religion: An Unsolved Problem for the Modern Czech Nation. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, <https://esreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2009/06/03.pdf>
- Nicholson, N.R. (2012). A Review of Social Isolation: An Important but Underassessed Condition in Older Adults. *J Primary Prevent*, 33, 137–152, <https://doi.org/10.1007/s10935-012-0271-2>
- Nooe, R. M. & Patterson, D. A. (2010). The Ecology of Homelessness. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 20(2), 105–152, <https://doi.org/10.1080/10911350903269757>
- Novotná, H., Špaček, O., Šťovičková Jantulová, M. (2019). metody výzkumu ve společenských vědách. Praha. Univerzita Karlova
- Nowland R, Thomson G, McNally L, Smith T, Whittaker K. (2021). Experiencing loneliness in parenthood: a scoping review. *Perspectives in Public Health*, 141(4), 214-225, DOI:10.1177/17579139211018243
- Ogrodniczuk, J. S., Oliffe, J. L., Kealy, D., Seidler, Z. E.; Black, N., Rice, S., M. (2022). Conditional Process Modelling of the Relationship Among Self-Reliance, Loneliness, and Depressive Symptoms, and the Moderating Effect of Feeling Understood. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 210(1), p 32-36, DOI: 10.1097/NMD.0000000000001407

- Oh, J. (2003). Social Bonds and the Migration Intentions of Elderly Urban Residents: The Mediating Effect of Residential Satisfaction. *Population Research and Policy Review*, 22, 127-146, <https://doi.org/10.1023/A:1025067623305>
- Padgett, D., Henwood, B., Abrams, C., & Drake, R. (2008). Social relationships among persons who have experienced serious mental illness, substance abuse, and homelessness: Implications for recovery. *The American journal of orthopsychiatry*, 78 3, 333-9, <https://doi.org/10.1037/a0014155>.
- Palgi, Y., Shrira, A., Ben-Ezra, M., Shiovitz-Ezra, S., & Ayalon, L. (2012). Self – and other-oriented potential lifetime traumatic events as predictors of loneliness in the second half of life. *Aging & Mental Health*, 16(4) 423–430, <https://doi.org/10.1080/13607863.2011.638903>
- Parker, J. & Asher, S. (1993). Friendship and Friendship Quality in Middle Childhood: Links with Peer Group Acceptance and Feelings of Loneliness and Social Dissatisfaction. *Developmental Psychology*, 29, 611-621, https://www.researchgate.net/profile/Jeffrey-Parker-6/publication/232540370_Friendship_and_Friendship_Quality_in_Middle_Childhood_Links_with_Peer_Group_Acceptance_and_Feelings_of_Loneliness_and_Social_Dissatisfaction/links/02e7e52af82f23aa5a000000/Friendship-and-Friendship-Quality-in-Middle-Childhood-Links-With-Peer-Group-Acceptance-and-Feelings-of-Loneliness-and-Social-Dissatisfaction.pdf
- Perlman, D., & Peplau, L. A. (1981). Toward a social psychology of loneliness. *Personal relationships*, 3, 31-56, Dostupné z: Google Scholar
- Petrash, M., Strizhitskaya, O., Murtazina, I., Vartanyan, G., Shchukin, A. (2021). Attitude to loneliness: Behavioural strategies as coping resources. *Vestnik of Saint Petersburg University. Psychology*, <https://doi.org/10.21638/spbu16.2021.404>
- Prieto-Flores, M.E, Fernandez-Mayoralas, G., Forjaz, M.J., Rojo-Perez F., Martinez-Martin P. (2011). Residential satisfaction, sense of belonging and loneliness among older adults living in the community and in care facilities. *Health Place*, 17(6), 1183-90, DOI: 10.1016/j.healthplace.2011.08.012
- Pourriyahi, H., Yazdanpanah, N., Saghadzadeh, A., Rezaei, N. (2021). Loneliness: An Immunometabolic Syndrome. <https://doi.org/10.3390/ijerph182212162>

- Price, R. (1992). Psychosocial Impact of Job Loss on Individuals and Families. *Current Directions in Psychological Science*, 1, 11–9, <https://doi.org/10.1111/1467-8721.EP10767751>
- Qianyi, L., Shao, R., (2023). The positive and negative emotion functions related to loneliness: a systematic review of behavioural and neuroimaging studies. *Psychoradiology*, Volume 3, kkad029, <https://doi.org/10.1093/psyrad/kkad029>
- Qualter, P., Vanhalst, J., Harris, R., Roekel, E., Lodder, G., Bangee, M., Maes, M., & Verhagen, M. (2015). Loneliness Across the Life Span. *Perspectives on Psychological Science*, 10, 250–264, <https://doi.org/10.1177/1745691615568999>
- Quay, L. C. (1992). Personal and family effects on loneliness. DOI: 10.1016/0193-3973(92)90008-6
- Reichenbach, E., McNamee, M., & Seibel, L. (1998). The community health nursing implications of the self-reported health status of a local homeless population. *Public health nursing*, 15, 6, 398-405, <https://doi.org/10.1111/J.1525-1446.1998.TB00366.X>
- Rew, L. (2000). Friends and Pets as Companions: Strategies for Coping with Loneliness Among Homeless Youth. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 13, 125-132, <https://doi.org/10.1111/j.1744-6171.2000.tb00089.x>
- Rinn, W., Desai, N., Rosenblatt, H., Gastfriend, D. (2002). Addiction denial and cognitive dysfunction: a preliminary investigation. *The Journal of neuropsychiatry and clinical neurosciences*, 14 1, 52-7, <https://doi.org/10.1176/JNP.14.1.52>
- Rodriguez, M., Pratt, S., Bellet, B. W., McNally, R.J. (2023). Solitude can be good—If you see it as such: Reappraisal helps lonely people experience solitude more positively, <https://doi.org/10.1111/jopy.12887>
- Rohner, R. (2004). The parental "acceptance-rejection syndrome": universal correlates of perceived rejection. *The American psychologist*, 59 8, 830-840, <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.8.830>
- Rokach, A. (1996). The Subjectivity of Loneliness and Coping with it. *Psychological Reports*, 79, 475–481, <https://doi.org/10.2466/pr0.1996.79.2.475>

- Rokach, A. (2004). Loneliness then and now: Reflections on social and emotional alienation in everyday life. *Curr Psychol* 24–40, <https://doi.org/10.1007/s12144-004-1006-1>
- Rokach, A. (2005). Homeless Youth: Coping with Loneliness. *International Journal of Adolescence and Youth*, 12, 105–91, <https://doi.org/10.1080/02673843.2005.9747945>
- Rokach, A. (2006). The Loneliness of Youth Homeless. *International Journal of Adolescence and Youth*, 13(1–2), 113–126, <https://doi.org/10.1080/02673843.2006.9747969>
- Rokach, A. (2014). Loneliness of the Marginalized. 3, 147-153, <https://doi.org/10.4236/OJD.2014.34018>
- Rokach, A., Rosenstreich, E., Brill, S. (2018). People with Chronic Pain and Caregivers: Experiencing Loneliness and Coping with It. *Curr Psychol*, 37, 886–893, <https://doi.org/10.1007/s12144-017-9571-2>
- Rokach, A. (2019). Loneliness in Pre- and Post-operative Cancer Patients: A Mini Review. *Emerging Science Journal*, <https://doi.org/10.28991/ESJ-2019-01168>
- Roux, A. (1998). The Relationship between Loneliness and the Christian Faith. *South African Journal of Psychology*, 28, 174–181, <https://doi.org/10.1177/008124639802800308>
- Seo, Y-S., Ahn, S-J., Kim, H-J., Sain, G. (2020). Korejská osamělost: Přehled pojmové definice a měření. *Journal of the Korean Psychological Association: General*, 39(2), 205-247, <https://doi.org/10.22257/kjp.2020.6.39.2.205>
- Sherman, A. M., Lansford, J.E., Volling, B.L. (2006). Sibling relationships and best friendships in young adulthood: Warmth, conflict, and well-being. DOI: 10.1111/j.1475-6811.2006.00110.x
- Smiciute, D., & Motiečienė, R. (2020). The Construction of the Concept of Home in the Experiences of Homeless People. Society Integration. Education. *Proceedings of the International Scientific Conference*, Volume IV, 339-354, <https://doi.org/10.17770/sie2020vol4.4865>, pdf. /Google scholar
- Schliehe, A., Laursen, J., & Crewe, B. (2021). Loneliness in prison. *European Journal of Criminology*, 19, 1595–1614, <https://doi.org/10.1177/1477370820988836>

- Somerville, P., (2013). Understanding Homelessness, Housing. *Theory and Society* 30(4),
Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/263225245>,
DOI:10.1080/14036096.2012.756096
- Snodgrass, J. (2014). Spirituality and Homelessness: Implications for Pastoral
Counselling. *Pastoral Psychology*, 63, 307-317, <https://doi.org/10.1007/S11089-013-0550-8>
- Springer, S. (2000). Homelessness: a proposal for a global definition and classification.
[https://doi.org/10.1016/S0197-3975\(00\)00010-2](https://doi.org/10.1016/S0197-3975(00)00010-2)
- Steven R. A., Shelley H., Peter D. R.; (1984), Loneliness in Children Child Development.
Vol. 55, No. 4, pp. 1456-1464 (9 pages), <https://doi.org/10.2307/1130015>
- Storm, B. & Jobe, T. (2012). Retrieval-Induced Forgetting Predicts Failure to Recall
Negative Autobiographical Memories. *Psychological Science*, 23, 1356–1363,
<https://doi.org/10.1177/0956797612443837>
- Stroebe, W., Stroebe, M., Abakoumkin, G., Schut, H. (1996). The role of loneliness and
social support in adjustment to loss: a test of attachment versus stress
theory. *Journal of personality and social psychology*, 70 6, 1241-9,
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.6.1241>
- Sumerlin, J. (1995). Adaptation to Homelessness: Self-Actualization, Loneliness, and
Depression in Street Homeless Men. *Psychological Reports*, 77, 295–314,
<https://doi.org/10.2466/pr0.1995.77.1.295>
- Sunwoo, L. (2020). Loneliness among older adults in the Czech Republic: A socio-
demographic, health, and psychosocial profile. *Archives of gerontology and
geriatrics*, 90, 104068, <https://doi.org/10.1016/j.archger.2020.104068>
- Tavel, P., Poláčková Šolcová, I., Künne, M., Hofer, J., (2012). Life story interview –
využitie vo výskume i terapii (nielen) seniorov. OUSHI, Univerzita Palackého,
Olomouc
- Taylor, K., & Sharpe, L. (2008). Trauma and Post-Traumatic Stress Disorder Among
Homeless Adults in Sydney. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*,
42, 206–213, <https://doi.org/10.1080/00048670701827218>

- Teneva, N., & Lemay, E. (2020). Projecting loneliness into the past and future: implications for self-esteem and affect. *Motivation and Emotion*, 1-13, <https://doi.org/10.1007/s11031-020-09842-6>
- Tikhonov, G.M. (2023). Phenomenological approach to the study of loneliness by Emmanuel Levinas (by the materials of foreign studies). *Social'no-ekonomiceskoe upravlenie: teoria i praktika*, vol. 19, no. 2, pp. 85-91 (in Russ.), DOI: 10.22213/2618-9763-2023-2-85-91
- Tijhuis, M., Jong-Gierveld, J., Feskens, E., & Kromhout, D. (1999). Changes in and factors related to loneliness in older men. The Zutphen Elderly Study. *Age and ageing*, 28 5, 491-5, <https://doi.org/10.1093/AGEING/28.5.491>
- Toušek, L. (2013). *Prostor, transgrese a bezdomovectví*. Plzeň, Disertační práce, Západočeská univerzita v Plzni, Sociologický časopis, 48(3), 247–282
- Twenge, J., Haidt, J., Blake, A., McAllister, C., Lemon, H., & Roy, A. (2021). Worldwide increases in adolescent loneliness. *Journal of adolescence*. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.06.006>
- Trepte, S., Masur, P.K. (2020). Need for Privacy. In: Zeigler-Hill, V., Shackelford, T.K. (eds) *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*. Springer, Cham, https://doi.org/10.1007/978-3-319-24612-3_540
- Vágnerová, M. (2005). Osobnost bezdomovce. *Psychologie dnes*, roč. 11, č. 1, s. 40
- Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II*. Praha. Karolinum
- Vágnerová, M, Marek, J., Csemy, L. (2018). *Bezdomovectví ve středním věku. Příčiny, souvislosti a perspektivy*. Praha. Karolinum
- Vance, D. E. (1995). A portrait of older homeless men: Identifying hopelessness and adaptation. *Journal of Social Distress and the Homeless*, 4(1), 57-71, https://www.researchgate.net/profile/DavidVance5/publication/226956464_A_Portrait_of_Older_Homeless_Men_Identifying_Hopelessness_and_Adaptation/links/54204f640cf241a65a1d8950/A-Portrait-of-Older-Homeless-Men-Identifying
- Van Baarsen, B., Smit, J. H., Snijders, T. A. B., & Knipscheer, K. P. M. (1999). Do personal conditions and circumstances surrounding partner loss explain loneliness in newly bereaved older adults? *Ageing and Society*, 19(4), 441–469, DOI:10.1017/S0144686X9900745X

- Van der Velden, P.G., Pijnappel, B. & van der Meulen, E. (2018). Potentially traumatic events have negative and positive effects on loneliness, depending on PTSD-symptom levels: evidence from a population-based prospective comparative study. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 53, 195–206, <https://doi.org/10.1007/s00127-017-1476-8>
- Van der Velden, P.G, Komproe, I., Contino, C., Bruijne, M., Kleber, R., Das, M., & Schut, H. (2020). Which groups affected by Potentially Traumatic Events (PTEs) are most at risk for a lack of social support? A prospective population-based study on the 12month prevalence of PTEs and risk factors for a lack of post-event social support. *Plos one*, 15, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0232477>
- Van Roekel, E., Scholte, R., Engels, R., Goossens, L., & Verhagen, M. (2015). Loneliness in the Daily Lives of Adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 35, 905–930, <https://doi.org/10.1177/0272431614547049>
- Vašát, P. (2012 a). Mezi rezistencí a adaptací: Každodenní praxe třídy nejchudších. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 48 (2): 247-282
- Vašát, P. (2012 b). Studium bezdomovectví v USA: Inspirace pro výzkum v České republice. *Český lid: Etnologický časopis*, 99 (2): 129-149, Dostupné z: http://www.eu.avcr.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/humansci/eu/Casopisy/cesky_lid/Archiv_cisel/Cesky_lid_99_2
- Walsh, T. (2006). A right to inclusion? Homelessness, human rights and social exclusion. *Australian Journal of Human Rights*, 12, 185–204, <https://doi.org/10.1080/1323238X.2006.11910818>
- Wegner, L., Haucke, M.N., Heinzl, S., & Liu, S. (2022). "Smartphone-Based Ecological Momentary Assessment of Coping with Loneliness amid COVID-19 in Germany". *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, no. 7, 3946, <https://doi.org/10.3390/ijerph19073946>
- Wein, S. (2012). Between solitude and loneliness: A meditation. *Palliative and Supportive Care*, 10, 71–73, <https://doi.org/10.1017/S1478951511000678>
- Weinstein, N., Hansen, H., Nguyen, T. (2023). Who feels good in solitude? A qualitative analysis of the personality and mindset factors relating to well-being when alone. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2983>

- Westberg, N. (2013). Meddelanden från enskildheten. En sociologisk studie av ensamhet och avskildhet. *Sociologisk Forskning*, Vol. 50, No. 1, pp. 77-79 (3 pages), <https://www.jstor.org/stable/24393161>
- Williams, Ch. (2023). Solitude, Psychological Science and the Cold War Imagination <https://doi.org/10.1111/criq.12718>
- Williams, S. (2010). Stories from the streets: people's experiences of homelessness. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2850.2010.01676.x>
- Woodhouse, S., Dykas, M., Cassidy, J. (2012). Loneliness and Peer Relations in Adolescence. *Social Development*, 21, 273-293, <https://doi.org/10.1111/J.1467-9507.2011.00611.X>
- Yuan, Y., Knight, K., Weeks, J., King, S., Olsen, P., & Kushel, M. (2023). Loneliness among older adults who have experienced homelessness: qualitative findings from the HOPE HOME study. *Research Square*, <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-3517416/v1>
- Yalom, I. (2020). Existenciální psychoterapie. Portál
- Žídková, R., Glogar, P., Šolcová, I., Dijk, J., Kalman, M., Tavel, P., & Maliňáková, K. (2020). Spirituality, Religious Attendance and Health Complaints in Czech Adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, <https://doi.org/10.3390/ijerph17072339>

6 Přílohy

Příloha 1 Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Informovaný souhlas Informovaný souhlas s účastí na výzkumné studii, s pořízením zvukového záznamu a se zpracováním osobních a citlivých údajů

Výzkumník realizující výzkumnou studii: Bc. Alena Krejčí – studentka Cyrilometodějské teologické fakulty UPOL, email: xxx

Účastník výzkumné studie:

Jméno a příjmení:

Věk:

(dále též jako „účastník výzkumu“)

Výzkumná studie: Samota a bezdomovectví

diplomová práce realizovaná v období 2023/2024

Spolupráce participanta na výzkumu probíhá takto:

1. Oslovení participanta a domluvení rozhovoru.
2. Vlastní rozhovor probíhající osobně.
3. Zhotovení zvukového záznamu.
4. Udělení souhlasu s pořízením zvukového záznamu
5. Udělení souhlasu k nahlédnutí do dokumentace vedené k účastníkovi v Domově a použitím informací z dané dokumentace

Udělují svolení podle ust. § 84 a 85 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, k pořízení zvukového záznamu a použití informací z dokumentace týkajícího se účastníka výzkumu za účelem zkoumání, zpracování, analýzy a zveřejnění výstupů ve formě diplomové práce.

2. Prohlášení účastníka výzkumu

Prohlašuji, že jsem byl/a seznámen/a se skutečností, že souhlas se spoluprací na této výzkumné studii mohu kdykoliv odvolat.

3. Informace o zpracování osobních údajů účastníka výzkumu v průběhu a po skončení výzkumného projektu.

Veškerá práva a povinnosti při zpracování osobních údajů se řídí nařízením Evropského parlamentu a Rady EU 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (dále jen „nařízení“). Pro účely vedení evidence týkající se výzkumné studie a pro účely týkající se evidence, vyhodnocení a použití výsledků studie, budou výzkumníkem realizujícím výzkumnou studii zpracovány následující osobní a citlivé údaje o účastníkovi výzkumu:

- a) jméno a příjmení,
- b) věk,
- c) pohlaví,
- d) doba pobytu v Domově,
- e) vzdělání,

Poskytnutí osobních a citlivých údajů účastníkem výzkumu výzkumníkovi realizujícímu výzkumnou studii je dobrovolné. Pokud účastník výzkumu odmítne poskytnout výzkumníkovi realizujícímu výzkumnou studii uvedené osobní a citlivé údaje, nemůže se výzkumné studie zúčastnit. Zpracováním osobních a citlivých údajů se rozumí shromažďování těchto osobních a citlivých údajů, ukládání na nosiče informací, jejich vyhledávání, používání, uchovávání, přepis záznamů obsahujících osobní a citlivé údaje do písemné podoby a jejich anonymizace. Výzkumník realizující výzkumnou studii bude zpracovávat osobní a citlivé údaje pouze v souladu s účelem, k němuž byly shromážděny. Osobní a citlivé údaje budou výzkumníkem realizujícím výzkumnou studii zpracovávány po dobu trvání studie, poté budou záznamy na nosičích smazány.

4. Informace o způsobu využití výsledků výzkumného projektu:

Výsledky výzkumného projektu budou využity k vědeckým účelům za účelem online zpřístupnění odborné i široké veřejnosti podle ust. § 47b zákona č. 111/1998 Sb., zákona o vysokých školách.

5. Prohlášení účastníka výzkumu (zakroužkujte preferovanou odpověď):

a) Potvrzuji, že jsem si přečetl/a tento informovaný souhlas týkající se výše uvedeného výzkumu a porozuměl/a mu. ANO/NE

b) Prohlašuji, že jsem byl/a poučen/a o možnosti klást otázky a tyto mi byly uspokojivě zodpovězeny. Rovněž prohlašuji, že všem výše uvedeným skutečnostem a poskytnutým

informacím rozumím a beru je na vědomí. Vyslovuji svůj výslovný souhlas s účastí účastníka výzkumu na výzkumné studii. ANO/NE

d) Prohlašuji, že beru na vědomí informace obsažené v tomto informovaném souhlasu a souhlasím se zpracováním osobních a citlivých údajů účastníka výzkumu. ANO/NE

Účastník výzkumu:

Jméno a příjmení (tiskacím) Podpis Místo Datum

Výzkumník:

Jméno a příjmení (tiskacím) Podpis Místo Datum